

Luceafărul

Revistă pentru literatură,
□ □ artă și știință □ □

.....
Apare de douăori pe lună □

.....
Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

An. XII.

№. 1.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

Oclavian Goga . . . An nou - vremuri nouă.
Maria Cunțan . . . Fol în vânt (poezii).
I. Agârbiceanu . . . Pace.
I. N. Părvulescu . . . La nuntă (poezie).
Oclav Mînar . . . Eminescu și „Junimea”.
Ecaterina Pilîș . . . Căniece (poezii).
I. Agârbiceanu . . . Arhangheli (roman).

Gheorghe Stoica . . . O țară nenorocită.
Dr. G. Oprean . . . † Spiru C. Haret.

Dări de seamă:

Traian S. D. Șoimu . . . Pompiliu Eliade: Cu privire la Maurice Maeterlinck.

Cronici: Radu S. Dragnea: O problemă literară. I. T. Lais: Serbările Hurmuzăcheștilor — Un colț de muncă. Senin: Scrisoare din Belșu. D. N. C.: I. Mîncu. Însemnări: S. S. R. În-mormântarea lui Sp. Haret. „Der Pandur”. Sposalizio. Mai aveți vreme pentru artă? Monografia completă a lui Lionardo. — Poșta redacției.

Ilustrațiuni: Raffael: Lo sposalizio. Războiul din Balcani: Soldați turci pe vremea armistițiului în linie de apărare la Ciateldgea. Înfrățirea trupelor munteneșine și sârbești după cucerirea coastei adriatice (în orașul Alessio, la 19 Noembrie 1912). În fața orașului Monastir. O redută părăsită de trupele turcești. Tabloul „Junimeii” în prima ei formație. Războiul din Balcani: Popasu trupelor sârbești în Albania, la Alessio, după un marș forțat. După lupta dela Ciateldgea. Lupta dela Tabarog. Femelle munteneșine gândind pe răniți. Un ture din Bulgaria la arat. Enigma austriacă: Pace sau războiu?

Sibiu, 1 Ianuarie v. 1913

Prețul unui număr: 80 bani.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agărbiceanu, D. Anghel, Z. Bărsan, G. Bogdan-Dulcă, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Clocărian, V. Cloflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghiu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pîtiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Cărți mai nou apărute:

Barițiu, Gh., Studii și articole cu o prefață de Dr. I. Lupaș. Cor. 1.50.

Bratescu-Voinești, Intunec și lumină, nuvele și schițe. Cor. 2.—

Chiru-Nanov, I., Așa l-a fost scris... nuvele. Cor. 1.75.

— Peste Dorna. Cor. 1.50.

Delavrancea, Irinei, comedie în 3 acte. Cor. 2.50.

Dumont, M., Povestiri morale pentru copii, traducere din franjezește de E. Vincler. Cor. 1.25.

Enescu, I., Cooperativele sânt. Cor. 1.50.

Gorun, I., Lumea năcăjită, povestiri. Cor. 2.—

Iorga, N., Cugetări. Cor. 2.50.

— Les Roumain et le nouvel état de Choés en Orient. Cor. —.50.

— Trei drame. Cor. 2.—

Moldova, Gh. din, Versuri și Proză. Cor. 2.—

Negru, N., Mărturisiri, nuvele. Cor. 2.—

Panțu, I. C., Curs compl. de Corespondență comercială. Ed. III. Cor. 3.50.

Patiția, R., Țara Țopilor. Despre trecutul Munților-Apuseni ai Transilvaniei. Cor. 1.60.

Petrescu-Botoșneanu, Chipul mamei. Episod istoric din timpul luptelor în contra cultului icoanelor. Trad. din

limba germană după Otto von Schaching. Cor. 1.20.

Rebreanu, L., Frământări, nuvele. Cor. 1.50.

Rosetti, R. D., Prin Pravoslavnica Rusie, note de călătorie. Cor. 2.—

Sadoveanu, M., Bordeenii și alte povestiri. Cor. 2.—

— Floare oșită, roman, ed. II. Cor. 2.—

Sandu-Aldea, C., Pe Mărgineanca, nuvele și schițe. Cor. 2.—

Stahl, H., Dela manevre și alte schițe vesele. Cor. 1.50.

— Bucureștii ce se duc, schițe umoristice cu 97 ilustr. Cor. 2.50.

— Curs compl. de Stenografie cu vocale. I. Stenografie coresp. Cor. 1.50.

II. profesională. Abrevierile. Cor. 2.—

— Metoda pentru a stenografia cu alfabetul latin p. uzul studenților, etc. Transformarea mașinei de scris în mașina de stenografiat. Cor. —.75.

— Curs de Dactilografie. Exerciții sist. gradate p. a scrie repede, fără greșeli, cu 10 degete la mașina de scris. Cor. 1.25.

Zaharie, N., Mihail Eminescu, viața și opera sa. Cor. 3.—

— Psihologia oamenilor mari. Cor. 2.—

Cereți catalogul librăriei.

Catalogul la cerere gratis și franco.

Se află în depozit la librăria lui W. Krafft în Sibiu.

Expedierea se face mai ușor trimițându-se banii înainte, adăugându-se la prețul cărții încă 30-40 fil. pentru expedierea francată.

Raffaël: Lo sposalizio

Lein 1,69 x 1,14 cm

Milano, Brera

LUCEAFĂRUL

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită

An nou-vremuri nouă.

Maiestrul Turgheniew are o povestire nepus de mișcătoare și de tristă: Memoriile unui om de prisos. E prinsă în aceste pagini zădărnicia unei vieți, care se macină zi de zi în puterea inerției, fără nici o sbucșnire de patimă, fără tulburare, fără catastrofe. Petru Ciulcaturin, — mi se pare așa se cheamă eroul, — e greu bolnav și simte că are să moară. S'a hotărât deci să-și facă socoteala și își adună gândurile, ca să-și lămurească rostul în fața mușteniei de veci. Cum stă așa singur își bate capul, își reamintește tot trecutul și la urmă, după trudă îndelungată, vede că nu are absolut nimic de spus, că adevărat toată viața lui n'a avut nici un înțeles, treizeci și atâția de ani cât a trăit n'a însemnat nimic și nici un fir de praf n'are să se miște pe urma lui. S'a născut și el în rând cu alții, a umblat la școală ca toată lumea, și-a făcut slujba cum e obiceiul, s'a bolnăvit de-o răceală ca atâtea răceli și acum — firește — are să moară, iarăș ca toată lumea. Cât a trăit n'a avut nici bucurii mari, nici dureri copleșitoare. Nici în sufletul altora n'a mișcat nimic. Acum, că se duce, nu-l încrestează nimeni, gazda, ce-i drept, are să-l mai pomenească, fiindcă el are niște cisme nouă și după moartea lui are să le poarte baba, dar pe urmă se rup și cismele și atunci în adevăr s'a isprăvit toată povestea lui Petru Ciulcaturin...

Fără să vrei, — privind în jurul tău aici la noi acasă, — te copleșește senzația asta tristă a zădărniciiei: vremuri de prisos și oameni de prisos. Impresiile zilnice și se brodează pe un fond de descurajare care

crește. Rar să se găsească undeva vreun popor a cărui viață să se scurgă într'o monotonie așa de mohorâtă, ca a noastră a ardelenilor, în cele câteva decenii din urmă. De sigur că se pot găsi o mulțime de explicații, dar sufletul în avânturile lui nu e dispus totdeauna să se tânguiască cu împrejurările și deaceia fără voie te încearcă o depresiune: ce mici sunt împrejurările în cari trăim noi. De vreo douăzeci-treizeci de ani s'ar părea că ducem aici un popor întreg viața eroului lui Turgheniew... Cu câtă jalnică uniformitate s'a depănat perioada aceasta sălcie din istoria noastră: ani de inerție politică cu modeste contribuții de progres cultural și economic. Condamnați de situație la o luptă surdă cu tot aparatul puterii de stat, lipsiți în acest timp și de îndrumările unor personalități cari să înlocuiască pe marii prăbușiți, ne-am lungit și noi traiul așa de pe-o zi pe alta, fără credințe hotărâtoare, fără patimi cari sapă adânc și fără speranțe deosebite în ziua de mâne. Din vâlmășagul micilor porniri individuale, dacă s'au încheșat din când în când îndemnuri colective, aceste au licărit timid și au apus degrabă într'o undă de indiferență generală. Nici o idee mare n'a fost, care să robească conștiința publică în acest timp, să proiecteze în suflete lumina unui ideal și să introducă în mulțime fermentul cu care se anunță marile premeniri. Din toate revendicările noastre naționale de diferit ordin distingă nota acestor orizonturi coborâte, linia de oboseală și renunțare, tânguiala perpetuă a unui popor năcăjit cu cele mai vitrege împrejurări de viață. Firește,

că în această epocă de lăncezeală, n'au putut cere cuvânt nici unul din impulsurile mari ce lămuresc misiunea istorică a neamului nostru, care la anul patruzeci și opt a dat dovezi energice că vrea să trăiască și știe să moară.

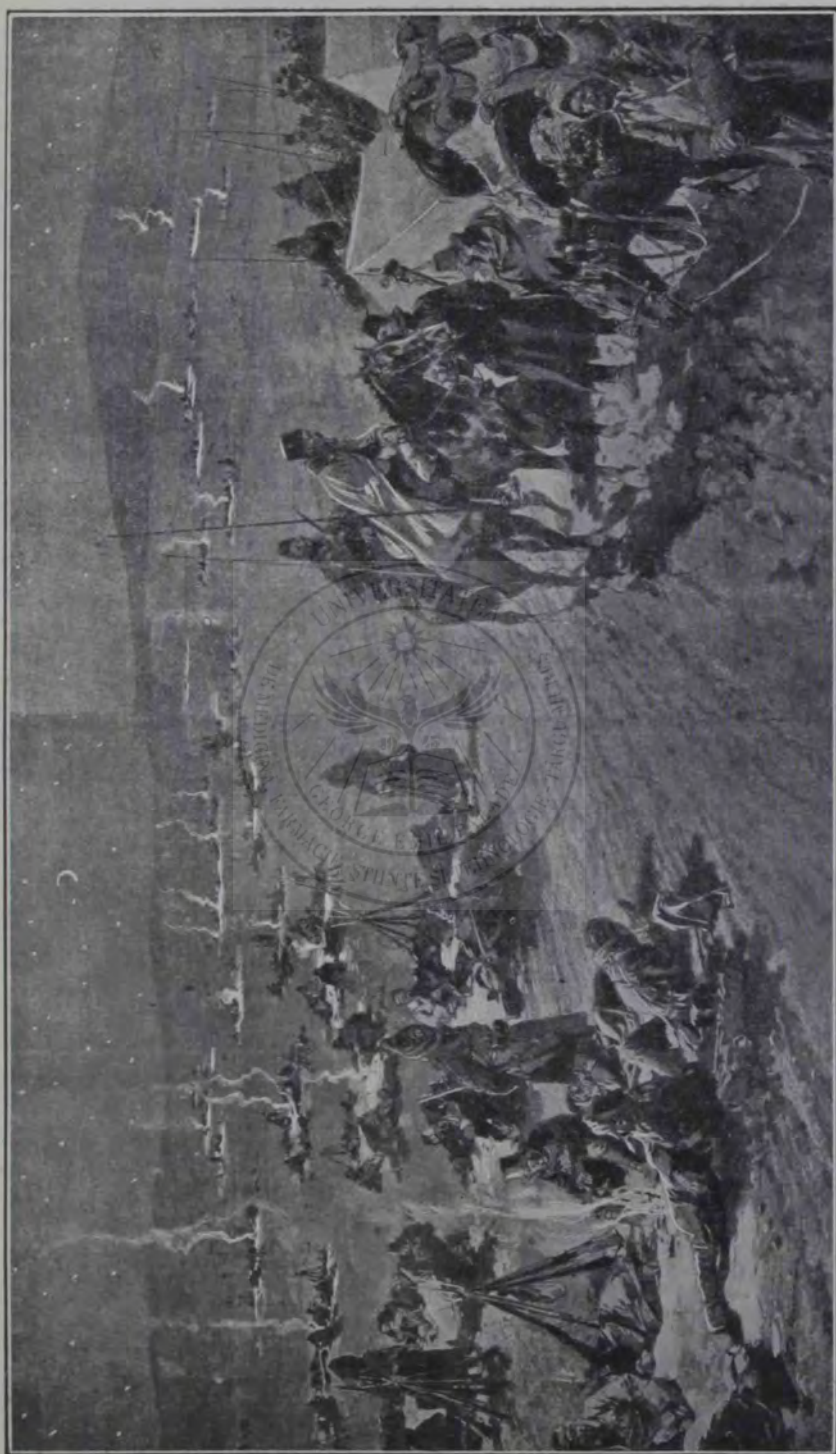
Vina acestor stări nu zace numai în slăbiciunile noastre. Vina o poartă în orice caz și vremile mici cu sărăcia lor de evenimente, epoca aceasta de moleșală generală cu totul neprielnică pentru idealul unui popor luptător. Cele trei decenii din urmă n'au avut un singur moment în cari ciocnirea unor interese mari să provoace perturbații mai adânci în echilibrul internațional. În istoria universală a acestei perioade n'a fost nici una din marile sguđuiri cari schimbă aspectul societății, sau duc cu un pas mai departe evoluția omenirii. Obosită, pe urma unor mari frământări și sacrificii, Europa modernă a dorit zile de muncă înceată cu probleme culturale și științifice, cu revendicări sociale și economice. Spectrul războiului nu s'a ivit în vremea asta să electrizeze masele cu suflarea lui de foc. Vieța occidentului consolidată pe urma unor schimbări epocale s'a desfășurat tihnită la adăpostul legalității, fără să arunce sămânța unei furtuni apropiate. Ce perspectivă de desrobire putea avea în acest timp un mic popor oprimat aruncat pradă de factorii conducători ai monarhiei tendințelor de sugrumare ale unei dușmării istorice? Prea slab pentru a zămisli el însuși germeul unor schimbări hotăritoare, izolat de orice legătură cu raporturile internaționale, eră fatal să-și macine forțele într-o luptă de apărare zilnică, fără nădejdea unor succese apropiate, copleșit fiind de toate desavantajile unei politici de opoziție îndelungată. A făcut deci ce-a putut în împrejurările date: s'a străduit din răzputeri să-și împlinească marile nevoi economice, să se împrietinească cu preceptele elementare ale unei vieți culturale, a plătit biruri și pedepse, a dat petiții în dreapta și stânga, și-a păstrat curățenia conștiinței naționale cu toată lipsa desăvârșită a oricărei organizații politice, și-a aruncat pe ici pe colo pieptul în balonetele de jandarmi și în fundul sufletului a păstrat conturile nedeslușite ale unui ideal,

veșnica credință a omului chinuit în zile mai bune.

De sigur că într-o asemenea atmosferă individualitățile mai alese duceau o vieță amărîtă, plină de jigniri și decepții, cu atât mai chinuitoare, cu cât eră mai sensibil sufletul lor. Relațiile înguste de traiu, spiritul public copleșit de monotonie, apatia generală nu puteau crea un teren potrivit de manifestare pe seama unor firi înzestrate cu un prisos de energie. Nu e nici o mirare deci că ni s'au dus atâția oameni superiori, că am dat României în acest timp atâția bărbați de litere, atâția scriitori de seamă. Eră firesc să plece, să-și caute un drum mai aproape de îndemnurile lor, un mediu mai înțelegător, o lume cu mai multe nuanțe de înrudire. Această canalizare de energie eră indicată, doar se știe că de marea moartă unde curge apa Iordanului se feresc paserile ceriului și deasupra undelor ei mute nu-și rotesc sborurile.

În această stare posomorită ne-a ajuns anul din urmă cu evenimentele lui. În perioada noastră de frământare mică și infructuoasă neamurile viguroase din Balcani au trăit zile de fierbere, s'au agitat și s'au gătit de luptă inspirate de un ideal. Pășirea lor neașteptată a făcut să curgă râuri de foc aici în vecinătatea noastră, a lăsat să vorbească gurile de tun și pasiunile elementare, cari stăpânesc adâncimile sufletului omenesc. Precipitate aceste evenimente, cântecul de biruință al celor smulși din sclăvie a trecut granița și a aruncat și la noi în masele populare un ferment binefăcător. Au început să renască dureri învechite, să doară rane închise demult și să se desgroape speranțe înăbușite. Tunul din vecini cu bubuitul lui ne-a făcut să uităm în treacă micile preocupări ale unui traiu pur individual, să trezească în noi îndemnuri de înfrățire și visuri senine. Peste capetele noastre a trecut o suflare din cele cari se abat rar numai la răstimpuri îndelungate și conștiința noastră națională a început să bată cu palpitări mai vii.

Dar întâmplările din vecini au și-o semnificare mai mare decât revendicările locale ale unor popoare, cari și-au frânt obezile unei servituți de veacuri. Problema din Bal-

Războiul din Balcani: Soldați turci pe vremea armistițiului în linie de apărare la Ciataldgea.

cani a crescut în proporții și scoate tot mai mult la suprafață sămburele unei conflagrații universale. Fără a căuta să privim în taina resorturilor diplomatice, să cumpănim colisiile de interese, noi simțim cu toții, că planează în aer un spirit nou, o așteptare vagă, un dor febril de evenimente noi. O agitație nervoasă sbuciumă întreg continentul și face să se resimtă ceva din fiorul zilelor mari de judecată istorică. În veșnica ei prefacere societatea modernă pare a fi ajuns din nou la anume pături de deslănțuire vulcanică. Pe ici pe colo se anunță limbi răslețe de foc și ca mâne ne putem pomeni cu toată maiestatea tragică a unei volburii cutropitoare.

Pentru un popor asuprit, care tânjește la umbra legilor, asemeni clipe nu pot fi decât prifejuri de regenerare sufletească. Noi Românii acestui pământ ne dăm seama, că nici un viitor nu ne poate fi atât de primejdios, ca o letargie pregătită și susținută meșteșugit cu aparența legalității de dușmanii noștri. Decât o somnolență, care e preludiul morții, mai bine o moarte cu care se răs-cumpără vieța din viitor.

Noului an deci — care ne bate la poartă, — nu-i putem cere o mai mare binefacere decât fierberea aceasta. Nu-i cerem pacea moleșitoare a trecutului apropiat, ci mișcare plină de pasiuni și avânt. Acest vifor e purificator și fructifică credința noastră. În suflul ni se abate câte un îndemn al vremilor legendare și par'că ne simțim mai apropiați de umbrele mari de demult. Simțim cum se desfac din nou razele unui ideal, cum se lămurește o țință în conștiințele desamortite. Simțim cu toții, că se apropie zile când putem însemna ceva, când vieța noastră câștigă un înțeles, o rațiune de-a fi. În deștelenirea asta toate impulsurile superioare își pot găsi un locșor, în zilele de jertfă a unui neam nu mai sunt oameni de prisos. Chiar și tu, Petre Ciulcaturin, în ajunul agoniei îți-ai putea găsi aici o deslegare pe seama unei vieți zadarnice. Ai putea cel puțin să mori frumos și asta îți-ar da o înaltă justificare pentru anii tăi mohoriți.

De aceea, an nou, an nou, adu-ne ce vrei, numai darul obișnuit al trecutului tău întu-necat nu ni-l mai aduce, nu ne mai aduce: pace...

Octavian Goga.

Foi în vânt.

I.

Ai răsărit
Ca 'n iarbă păpădia;
Când viscolea,
Nu te-am plivit
Nici nu ți-am săpat glia,
Iubirea mea.

Ca și 'ntr'un vis
În caldă adiere
Eră să 'nvii,
Dar ți-au trimis
Tomnatică durere
Norii aurii.

Te-a îndrăgit
A viscolului fire
Și te-a înfrânt,
Te-ai risipit...
Sămânța ta 'n neștire
Plutește 'n vânt.

Ea va sbură
Ca visele deșarte
Și fără dor,
S'a scutură
Pe undeva departe,
Căzând din sbor.

Veți răsări
În straturi de grădină
Pe undeva,
Și veți tânji
Orfană și străină,
Iubirea mea.

„Murășene! Măi Murășene! Murășanu!”

Profesorii ajunseră în curtea largă a seminarului. Castani bătrâni umbreau cărările cu frunza lor proaspătă, fragedă de April. O lumină dulce se coborâ de sus din văzduhul albastru. Din gura arămie a leului dela fântâna din mijlocul curții picurau rar ochiuri de cristal. Larma închisă între zidurile seminarului părea un necurmat bornăit de bondari uriași.

„Nu-s proști tinerii, că se doresc acasă pe așa vreme! Of! Și nouă o să ne priească vacanța asta de două săptămâni”, zise unul din cei trei profesori.

„Cred și eu”, răspunse bătrânul zâmbind, dar nu-și luă privirile dela două vrăbii, cari cu penișoarele îmborzoiate, săreau ciripind de pe-o creangă pe alta.

„Te chiamă domnul profesor Marin! lute, măi Murășene!” se auzi deodată în grădină.

Și numai decăt se văzu alergând un tânăr înalt, bine legat, cu umerii largi. Eră cu capul gol și lumina primăverii îi mângăia fruntea înaltă și părul castaniu. Ochi vioi, albaștri, cu priviri hatârâte, cercetau fața bătrânului, cum se oprî înaintea profesorilor.

„Uitați-vă la el, și-mi spuneți de nu-i ticăloșie?” întrebă profesorul Marin pe colegi. „Nu-i ticăloșie, domnule Iliescu? S'a și pus în civil! N'a ieșit bine din sala de cursuri și a lăpădat reverenda!”

— Vă rog, sunt grăbit”, se scuză Mureșan, care abia acum se gândi c'ar fi trebuif să-și pună reverenda înainte de a se prezentă profesorului. „Sunt foarte grăbit, adaugă îndată; plec cu trenul de amiază.”

— Of! ticală, și te-ai fi dus fără să-mi spui ceva; nu știai, că sunt datornic popii din Valeni treizeci de coroane?” încep bătrânul pe o voce tânguitoare. „Nu știi nici acum, după atâtea lecții de morală, ce înseamnă dacă-ți apasă conștiința o datorie? Domnule Iliescu, te rog să aduci tinerilor cazuri practice în lecțiile duminitale de etică creștină”, zise, întorcându-se spre profesorul cel tânăr și scoțând portofelul, de unde luă o bancnotă de douăzeci și alta de zece coroane. „Altfel”, adause repede vârând cele două bilete în vesta clericului, „crești păgâni și nu creștini”. Apoi își ridică privirile pline de bunătațe la Murășanu.

„Așa dar pleci cu trenul de amiază?”

— Da, răspunse mișcat tânărul.

— Și când ajungi?”

— Măne la douăsprezece.

— Cum?”

— Noaptea trebuie să rămân în X. Dimineață cu căruța mai departe.

— O noapte petrecută afară de zidurile seminarului!” zise bătrânul cu voce înaltă.

„Îl auzi, domnule Iliescu? Se 'ncep aventurile! Of! o să te punem pe pâne și apă vreme de o lună, după ce te-i întoarce. Grele vremuri, fraților”, zise el privind la profesorii cari zâmbiau. Apoi își scoase repede ceasul. „Zece și jumătate”, zise punând ceasul vechiu în buzunar; „eu v'aș chiemă la o halbă de bere”, adaugă clipind din ochiul stâng.

Cei patru profesori eșiră pe sub boltitura veche a porții seminarului.

Clericul Murășanu, Vasile Murășanu, porni cu capul plecat spre seminar. Cum eră în anul al patrulea se simțea om mare, și-l umileă puțin faptul, că profesorul Marin îi dăduse celea treizeci de coroane în fața celorlalți profesori. Aveă bani de drum, aveă destui, căci dela Crăciun a tot cruțat, puteă foarte bine domnul Marin să nu-l facă de răs înaintea celorlalți profesori cu o glumă așa de... așa de... Nici nu știa tânărul cum să numească gluma profesorului cu datoria popii din Valeni. Adevărul eră, că domnul Marin a ținut, ca și alte dăți, să nu-și uite de elevii lui cei mai deștepți și mai silitori. Anul acesta la cursul de drept canonic Pascu și Murășanu erau cei mai buni. Ceilalți trei profesori însă nu s'au gândit la nimic rău, îi cunoșteau bine pe bătrânul și știau, că domnul Marin se crede „tatăl elevilor”, a „ticăloșilor”.

Dar buna dispoziție îi reveni clericului Vasile îndată ce intră în larma seminarului, în vuetul acela ce nu se mai termină. Slugile începură să coboare geamantane, pachete, oprind la tot pasul pe tinerii clerici, cari umblau încă forfota să-și strângă lucrurile pe cari le duceau acasă. Erau unii din anul al patrulea, cari, poate ca să-și mărească bucuria, pachetau și lucruri de-acelea ce puteau stă foarte bine în seminar până la sfârșitul anului, în lunie. Slugile, cari coborau pachetele, se grăbiau, vorbeau tare, câte unul scăpă vreo injurătură. Tot mai mulți dintre clerici apăreau în civil, își po-triveau hainele, le priveau cu plăcere, c'un fel de dragoste. Se simțiau ușori, veseli, fericiți.

Vasile Murășanu intră într'una din salele de studii. Vreo zece clerici ședea înaintea oglinzilor cât palma, răzimate pe măsuțe și se rădeau. Dacă în clipa aceea ar fi intrat rectorul ori vreun prefect de studii s'ar fi crucit de disordinea ce eră în sală. Cărți, scaune, gazete, petece de hârtii, vreo mănecă de palton, o jumătate de pantalon chiar, se puteau vedeă pe podele. Cei cari se rădeau povesteau cu vocea închisă, întinzându-și gâturile, făcând strâmbături ciudate înaintea oglinzilor. Briciurile străluceau în lumina primăverii, ce se revărsă prin cele patru fe-

restre mari. Vasile Murășanu trecu în șir pe la ceice se râdeau și băgă de seamă, că nici unul nu se atingea de mustață. Erau tot clerici din anul al patrulea, cași el, și acelaș glas tainic le spuneă tuturor, că e necesar să aibă o umbră de mustață pe când vor ajunge acasă. De altfel la unii umbra aceea de sub nas eră destul de groasă, destul de deasă. Cu săptămâni înainte, cu toate dojenile rectorului, mulți nu-și mai raseră mustața. Între aceștia eră și Vasile Murășanu, dar, fiind el

„De și-ar fi tăiat grumazii cine-a iscodit mai întâiu tortura asta!” strigă cel numit Veniamin, și intoarse o față foarte neagră spre clerici. Sub bărbie aveă o dungă roșie de sânge.

„Te-ai rănit binișor”, zise Vasile Murășanu, care se apropiă zâmbind de Veniamin.

„Că m'am rănit! la să-mi spui tu, că te ții om învățat, pentru ce mama dracului atâta hârșteo-hârșteo? Nu-i seminar românesc? N'om purtă noi bărbi și mustață ca toți popii?”

Războiul din Balcani: Popasul trupelor sârbești în Albania, la Alessio, după un marș forțat.

blond, mustața lui nu se prea observă, spre marea lui părere de rău. Se încredință despre asta chiar acum în fața oglinzii. Un fel de umilire, ca și mai înainte în curte, îi umplu sufletul, și el începă din nou să pacheteze. Nu mai aveă însă decât două cărți de așezat în geamantan. Le puse ș'apoi șeză pe scaun. Mai aveă o jumătate de ceas până să plece la gară.

„Uf! să-i fi luat dracul de papistași” strigă deodată cu vocea groasă, adâncă, un cleric trunchios, cu fața pătrată, cu capul mare, aruncând briciul după cuptor.

O clipă toate briciurile rămaseră nemișcate.

„Iar te-ai tăiat, Veniamine?” întrebă deodată mai multe glasuri.

— Să nu le placă fetelor de noi, Veniamine”, răspunse râzând Vasile.

„Și pentru ce să nu le placă, te rog? Nu ne vom însură noi? Dacă papistașii nu se însoară și n'au motive să placă fetițelor, radă-se de trei ori pe zi, până își vor despoia pielea. Dar noi! Dar eu! Ei, s'o ia dracu de maimuțerie”, făcă el cu totul înfierbântat. „Cine-mi dă un briciu, da știi unu flacăra nu alta?” adause îndată căutând la cei din sală.

„Îndată-l ai pe-al meu, Veniamine”, răspunse un cleric subțirel, care abia aveă câțiva fulgi în loc de barbă. „Ți-am spus să-ți comanzi un briciu dela Solingen, ăla nu te dă de minciună.

— Nu, dacă aş avea şi eu barba ta”, zise Veniamin.

Intr'adevăr clericul acesta avea numai douăzeci şi patru de ani, dar îi creştea într'o jumătate de zi o perie deasă, neagră şi aspră, încât dacă din glumă îşi frecă barba de obrazul unui cleric, acela tipa ca muşcat de şarpe. De altfel eră negru la faţă, şi aceasta îl mai scutea de tortura rasului zilnic. A doua zi însă trebuia să se săpunească. Clericii aşteptau cu plăcere clipa aceea, şi râdeau cu lacrimi până ce Veniamin reuşea să-şi lucească pielea.

iască Petrişor” strigau ei tropotind pe lângă clericul din mijlocul lor, care părea foarte nenorocit.

Eră scurt, gros, prea gros pentru vârsta lui, cu obraji mari şi plini. Vesta dela costumul cel negru nu ş'o putu încheia decât cu mare silă în nasturele întâiu de deasupra, în jos trebuia să fie mai largă c'o palmă ca să-l cuprindă. El, desperat, îmbrăcase jacheta şi cercă s'o încheie, ca să acopere vesta, dar la subsuori jacheta-i plesni.

„la uitaţi-vă, măi, poate aveţi ceva rezervă să mi se potrivească”, începui cu o voce de

Războiul din Balcani: După lupta dela Ciataldgea.

În sala de studii intrau mereu clerici.

„Servus!

— Sărbători fericite!

— Nu-ţi uită de promisiune!

— Haida hai!

— Un ou încondeiat de pe la voi să-mi aduci!

— Grăbeşte, când îţi spun; o să scăpăm trenul”.

Vasile Murăşanu se grăbi să-şi ieie geamantanul. Dar când să iasă, vreo şase clerici aduceau cu alai pe al şaptelea. Făceau o gălăgie asurzitoare şi-l siliră să intre pe cel de-al şaptelea în sala de studiu.

„Uitaţi-vă la el, nenorocitul, priviţi-l! Va fi silit să meargă acasă în revereandă. Tră-

om desnădăjduit Petrişor. Fusese până acum, cu alaiul după el, prin toate salele de studiu, prin toate dormitoarele, repeţind mereu aceeaş rugare. Clericii râdeau, cercetau, aduceau veste, jachete mai uzate, dar nici una nu i se potrivea. Căutară şi cei de aici, dar toate-i fură prea strămte.

Petrişor oftă şi-şi lăsă braţele moi dealungul trupului scurt şi rotund.

„O să-l lăsăm aici. O să-l proclamăm de vice-rector!” strigă un cleric din coridor, bătând din palmi.

„Ăsta nu-i semn rău”, zise Veniamin, care chiar în clipa asta îşi ştersese obrazul ras proaspăt. ăsta ne bate pe toţi, calcă a proptop de-acum!”

În larma și în vâlmășala ce nu se mai curmă, Vasile Murășanu își luă geaman-tanul, ieși în coridor, coborî scările și se apropie de bucătăria seminarului. Chemă un ficioraș, îi apăsă în palmă trei bani de câte douăzeci.

„Să mi-l duci până la gara, Pătruț“, îi zise vesel.

„Îndată, domnișorul“, răspunse zâmbind Pătruț. „Mai am două, dar a dumnitale e ușor. Numai decât!“ adause, și se repezi pe scări.

Clericul ieși în piață, trecu pe dinaintea celor patru prăvălii; în toate se vedeau clerici în civil, cari târguiau repede. Deodată își aduse aminte că el nu cumpăraseră nimic pentru cei de acasă. Adevărat că banii abia-l ajungeau pe drum, dar acum aveă celea treizeci de coroane dela profesorul Marin. Nu se mai simțea umilit de darul acela, ci dimpotrivă îi părea bine. Intră repede într'o prăvălie, și, după câteva minute, ieși cu trei pachetele. Eră foarte agitat și porul repede spre librărie. În prăvălia în care fusese, oricât eră de grăbit, a băgat de seamă că, unii clerici cumpăra lucruri cari nu puteau fi cinstite nici surorilor, nici fraților lor mai mici de acasă. „Așa dar mai fac și alții așa“, își zise mângâiat și fericit că-și poate împlini un gând care-l urmărea de mult. „Eu o să-i cumpăr o carte“, își zise hotărît, apropiindu-se de librărie.

Cu săptămâni înainte s'a gândit să-i facă o mică surpriză domnișoarei Elenuța Rodean, când se va întoarce acasă de Pași. Dar fie că între zidurile seminarului gândul acesta îi părû prea cutezător, fie că se îndoiă dacă se cuvine să-i facă vreun cadou, fără ca s'o supere, el nu se putu hotărî să-i cumpere nimic. Însă acum, în civil și afară în libertate, văzând apoi că și alții fac tot așa, el se hotărî repede, și hotărîrea aceasta îi umplu sufletul cu o bucurie adâncă. Abia-i veni hotărîrea aceasta și numai decât știu și ce carte aveă să cumpere, deși mai înainte nu se gândise la ea. Intră în librărie și ceru un volum de nuvele, foarte cetit pe vremea aceea.

Cu ochii plini de lumină ieși în stradă; volumul acela, cum îl ținea subsuoară îi împrăștiă o căldură dulce în tot trupul. Simți deodată că-i o carte deosebită, mai scumpă decât oricare alta pe care a atins-o până acum, îi părea chiar că trebuie să o poarte cu o îngrijire deosebită. Mergând spre gară mângâia din când în când coperta cu sfială. Adevărat că, ieșind din librărie, simți o ușoară mustrare, o neînsemnată învinuire ce și-o făcea. Dar acest glas depărtat, mai mult al seminarului decât al conștiinții lui, se topi în grabă, nu se mai auzi.

Acești clerici, ieri încă păreau departe de

toată grija cea lumească, ascultară nemișcați, cu capetele plecate, liturghia, urmărâ diferitele cursuri, se plimbară liniștiți în lungile lor haine negre prin gangurile reci. Azi furnicau pe trotuare, prin prăvălii, în drum spre gară, veseli, mândri de libertate și de tinerețe. Erau chiar mulți cari își duceau în răstimpuri mâna la mustață. Nu eră nici un păcat în tot ce făceau acum, ci dimpotrivă toate micile lor ștregării păreau mai mult ceea din urmă flori, poate, ale nevinovăției de copil. Chiar bătrânul lor duhovnic, dacă i-ar fi văzut așa de veseli, nu le-ar fi luat-o în nume de rău. Știa și el că vieța nu se termină cu cei patru ani de seminar, ci că abia deaici încolo se începe. Totuș multe lucruri nu li se puteau permite în seminar. Aici trebuia să se stăruie mai mult asupra educației lor preoțești, ca din tinerii aceștia să lese preoți tari în credință și speranță, cari să poată întări și pe alții. O, e foarte adevărat că se muncea aici pentru luminarea laturii celei mai prețioase a sufletului omenesc, pentru formarea și întărirea acelei conștiinți superioare, care e baza oricărei caracter adevărat; pentru câștigarea celui răzîm moral care nu prea obișnuete să se clatine, fiindcă purcede par'că din atingerea cu dumnezeirea. Dar din sufletul omenesc creșe atâtea simțeminte! Largi simpatii nehotărîte inundează dela o anumită vârstă sufletele clericilor, ca ale oricărui tineri. Și pentru limpezirea, pentru îndreptarea într'o anume mațcă a simpatiiilor acestora, vieța de seminar nu poate face nimic, ori foarte puțin. Simțemintele acelea cari vai nu privesc de fel vieța cerească, ci cea pământească, cresc și fără voia superiorilor, și ei n'au nici vreme nici chip ca să le reguleze, și singur din motivul numai, că sunt foarte deosebite, aproape căți tineri. Deci, pentru păstrarea uniformității, le interzic. Poate că uniformitatea aceasta în unele cazuri să fie primejdioasă. Sunt tineri cari se gândesc c'o anumită sfială la ceea ce este oprit, pentru cari interzicerea nu face decât să îmbrace într'o haină mai frumoasă lucrul la care se gândesc. Aceștia reușesc să stabilească o punte de trecere între vieța obișnuită de seminar și aceea pe care, dela o anumită vârstă, încep s'o viseze, reușesc să armonizeze sentimentele lor și dorințele cu poruncile vii ale credinții. Aceștia sunt de obicei elevii cei mai buni, dar, la tot cazul, cei cari nu ajung decât foarte rar sub dojenile superiorilor.

Dar sunt și tineri pentru cari opreliștea e o ațătare, cari se gândesc cu un fel de patimă la lucrul oprit și nu-l văd mai frumos și mai ales vrednic de dorit. Aceștia apoi

nu prea pot stabili o armonie între vieța de seminar și cea dorită de dânsii, ori cel puțin armonia nu o pot face statornică. Pe-depsele din seminar îi ajung de obicei pe acești din urmă. Dar pentru superiori e totuș foarte greu să-și facă o judecată definitivă asupra clericilor. De multe ori s'a dovedit că speranțele puse în cutare cleric bun nu s'au împlinit, pe când altul, dedat la trans-gresioni în seminar, a ajuns un preot model.

Vasile Murășanu eră dintre clericii, cari reușiau să stabilească armonia pomenită, fără însă ca să treacă în exagerări. Așa de pildă el nu se simți cu nimic vinovat pentru faptul că înainte de vacanța Paștilor vreo patru săptămâni nu și-a mai ras mustața! Că pentru ce nu și-o radeă aveă conștiința curată, nu se putea înșelă: să vadă ce impresie va face asupra d-șoarei Elenuța Rodean. Dar faptul acesta nu-l ținea de păcat, și nu se simțiă vinovat chiar înșelând pe superiori, silindu-se să-și ascundă înaintea lor tullele blonde. Cum se apropiă de gară își mângâia din când în când tullele, și eră foarte mulțumit că încep să se innoaie, căci în săptămânile dintâi erau aspre și înțepau. Află pe Pătruț, îi mai dădă douăzeci de bani, își luă geamantanul și se apropie de ghișeu unde se răscumpărau biletele. Eră inghesuală mare, clericii se pierdeau în mulțimea celuiăl public. Vasile Murășanu se văzu în curând între două d-șoare cu pălării mari, negre, cu fețele albe și zămbitoare. De-o jumătate de an nu mai fusese în apropierea unei fețe, decât după ce cumpără volumul de năvele. Atunci, cu cartea subsuoară, simți foarte aproape pe Elenuța Rodean. Dar totuș nu eră vie lângă el ca acestea două. El simți cum se roșește deodată, cum i se aprinde obrazul, și cercă să privească la capul chel al unui bătrân care chiar atunci se aplecă înaintea ferestuții ghișeului. Cum privea la chelia aceea pământie își făcă muștrări aspre că s'a roșit așa din bun senin, și îi părea chiar că a păcătuit împotriva Elenuței! A fost un adevărat sbucium pentru el până reuși să scape din imbulzeală cu biletul în mână, și să alege pe peron. Abiă a ieșit în lume și lumea începeă să-l înădușe! Cu mișcări destul de ridicole se plimbă pe peron cercând să se liniștească și fii fericit când simți că-i scade căldura din obraji. Intâlni colegi și începură să povestească veseli, răsând. Unii murmurau încet frânturi de cântece, bătând pe asfaltul peronului tacturi ușoare cu piciorul. Dar și Murășanu și alții nu puteau să nu arunce priviri fugare domnișoarelor cari se zăreau prin mulțime, ori treceau pe lângă ei. Pentru ochii clericilor aveau o atracție deosebită. Vasile Murășanu observă numai decât

felul lor de-a vorbi, clar, dulce, gădilitor, cu totul deosebit de-a celorlalți călători, de-a cocoanelor chiar. Și, fără nici o șială își zise că-i place ciripitul acela. Eră doar așa de curat!

Bufnind pe nări, țîșnind fuioare lungi de aburi, trenul se oprî în urmă înaintea peronului. Câteva clipe nu se mai pută vedeă decât o mare învâlmășală de oameni și de geamantane. Spre nenorocul lui, Vasile Murășanu ajunse într'un vagon în care erau tot străini. Un loc mai eră liber, dar Vasile nu intră, el rămase în coridorul vagonului. O clipă se gândi să se coboare, să cerceteze unde este vreun coleg de-al lui, dar nu se pută hotări de teama să nu scape trenul. El călătorise de foarte puțineori cu trenul, — când veniă la școală și când se ducea acasă — și chiar drumurile acestea le făcă în răstimpuri destul de îndepărtate, așa că în el rămase mult din teama ce-o are țărânul față de monstrul acesta negru.

Nici nu avu vreme să se gândească mult, se auzi un fluierat prelung și trenul porni. Vasile Murășanu avu o tresărire de adâncă bucurie, de plăcere: mergeă acasă! Eră trecut de douăzeci și trei de ani, adeseori în ceasurile de studiu își făcuse planuri serioase, bărbătești, — credeă el, — asupra viitorului, și totuș bucuria ce-o simți acum eră copilărească, dulce, ușoară, ca o alintare. Gara, casele din oraș, stâlpii de telegraf, sburau în urma lui și el simțiă deacum deliciul apropierii de casa părintească! Căci în clipele dintâi el nu se gândise decât la ai lui, la părinți, la celea două surori mari, la frățiorul măi mic, la casa, la curtea, la grădina lor. Și la gândul că le va revedea în curând toate acestea, o căldură, o moleșire plăcută i se răspândi în tot trupul, ca și când ar fi iarăș băiat de șase ani și ar adurmi în mângăerile mamei care-și poartă domol degetele prin părul lui.

Se apropie de-un geam deschis. Un nesfârșit covor verde, preerat pe alocuri cu floricele galbene, de podbeal, fugeă în urma trenului în apropiere, se rotiă în depărtări ceva mai mari. Numai puține arături proaspete înnegreau pe alocuri. Ca o împăcare se coboră lumina dulce din văzduhul albastru; în zare departe cerul se îmbrățișă cu pământul într'o ceață viorie.

Vasile Murășanu sorbiă cu lăcomie aerul primăverii, mireasma pajiștei tinere, a pământului umezit de ploaie. Nu-i mai părea rău că n'are nici un cunoscut în vagon. Cum priviă minunile primăverii îi lumină deodată un gând care-i umplu sufletul cu pace, c'un fel de fală, de ambiție. „Iată, îi ziceă gândul acela, Dumnezeu pe care până acum te-ai

silit să-l cunoști din cărți, s'a pus pe lucru, ca să-l poți cunoaște mai bine". Toată înviera din natură îi pareă că-i anume făcută să-l întărească și mai mult în convingerile ce se așezară în sufletul său cu privire la rostul vieții și al lumii.

Dintre toate carierele cea preoțească preținde mai în grabă să ai atitudini bine definite în fața vieții.

Între douăzeci și douăzeci și patru de ani, pe când alții tineri poate sunt departe de tot ce se numește cugetare mai adâncă, clericul trebuie să aibă o credință, un chip de-a vedea și de-a pricepe viața. Nu e ușor să-ți formezi o convingere adâncă chiar în anii când valorile înflorite ale tinereții bat mai cu putere, și nici nu s'ar putea spune că, cei mai mulți clerici, ar ieși din seminar cu o asemenea convingere. Totuș sunt și tineri cari părăsesc seminarul adânc încredințați de adevărurile ce li s'au propus, cu hotărâri nestrămutate în suflet. Oricât ar fi de strălucitoare lumina care se revarsă din idealurile veșnice la cari se închină, acestea suflete tinere în unele clipe totuș simt povara credinței lor hotărâte. Nu ca și când n'ar fi adevărată, ci ca și când ar fi prea grea, le-ar cere prea mult pentru vârsta lor destul de fragedă încă. Ca și când ai voi să încununi cu diamante o viorică.

Când un astfel de tânăr se poate convinge de realitatea adevărurilor ce le crede nu numai din logica minții sale, din credințele altora, ci din nemijlocita privesc a naturii, adevărurile acelea îi par cu mult mai calde, mai aproape de sufletul său, și dacă e sincer, trebuie să se bucure din toată inima.

Astfel se bucură Vasile Murășanu privind prin geam. Călătorii ieșiau din vagon, treceau pe lângă el, vorbeau, râdeau, el nu auzia nimic. O fetiță de vreo cinsprezece ani, sveltă, cu ochii negri, cu nasul ridicat puțin, avu chiar curajul să vină până lângă el și să privească pe sub brațul ce și-l ținea răzimat de geam. El nu o luă în seamă și drăculețul, întăritată că nu reușește să-l scoată din visările lui pe tânărul, care aproape de-un ceas privi prin geam, se apropie în grabă iarăș de el și-i răsă la ureche. Clericul tresări, privi înapoi, dar nu văzû pe nime, și își scoase capul prin geamul deschis. Avea o singură dorință: acum să-l întrebe profesorul Marin despre „urmele lui Dumnezeu în lume“, cum numia bătrânul argumentele cosmogonice. Știu că i-ar da un răspuns de să rămână d-l Marin cu gura căscată!

Trenul se oprî la o gară mică, aproape un canton. Dar de când plecase din oraș, aici văzû Vasile Murășanu satul cel dintâi. Pareă

un sat sărac, cu uliți strâmte, cu case mici, acoperite cu paie ori șindilă. Dar, cât ce-l zări, gândurile lui luară și deodată alt drum. Ii veni în minte satul lor și cu el deodată îi veni în minte domnișoara Elenuța Rodean, pe care aproape o uitase. „Da, am s'o văd, își zise, poate îmi voiu și petrece cu ea la Paști; nesmintit însă îi voiu da cartea“. Și acum începură să-i furnice prin cap deosebite chipuri cum ar puteă să-l prezinte volumul de nuvele. Nu se puteă hotărî nici pentru unul dintre multele planuri pe cari i le recomandă mintea și închipuirea. Unul singur, îl respinse dela început: anume să compacteze întâi volumul. S'ar puteă foarte ușor ca compactorul să nu i-l dea gata până va stă acasă. Pentru ceva se hotărîse dela început: să scrie o dedicație pe pagina întâie a volumului. Dar ce să scrie, cum să-i zică? Să pue o maximă ori un vers, ori simplu „domnișoarei“, ori „drăgălașei domnișoare“, — nu se puteă hotărî!

În sfârșit va trebui să fie mai cutezător de aici încolo! Cu aceasta eră în clar. Mai are două luni, își ia diploma, parohii vacante, bune — căci se gândia nesmintit la una de clasa întâi, — vor fi de bună seama la toamnă, și ar puteă deci în vara ce vine să se căsătorească. Trebuie să se convingă odată despre simpatia fetei, despre învoirea domnului Rodean! Pân' acum n'a putut pricepe nimic cu siguranță, nici mirare nu e, căci a fost aproape bălat! Dar de acum trebuie să se convingă, nu mai e vreme de așteptat. Se simția om matur, bărbat, care trebuie să-și faurească viitorul. Cum se gândia așa, avu chiar unele simțeminte de mânie pentru Elenuța, pentru notarul Rodean, că nu i-au dat să înțeleagă nimic cu siguranță până acum, și că poate chiar în vacanța asta de Paști, nu-l vor lăsa să bănuiască nimic. Alți colegi de-ai lui din anul al patrulea puteau vorbi cu siguranță de logodnă în August, de căsătoria din Octomvrie anul curent; el nu puteă să le spună nimic!

Începû să se gândească cu sfială, cu plăcere la sat și la Elenuța, și sfârși printr'un fel de mânie, de revoltă împotriva ei și a părinților ei; adevărat că și revolta aceasta izvoră chiar din faptul că Vasile Murășanu ținea mult la fetița aceea. Gândurile și hotărârile ce-și luă erau jumătate de tânăr, jumătate de bărbat, și se urca mereu... Vai, eră adevărat că Elenuța Rodean eră avută, eră chiar prea avută pentru un cleric! Dar, în sfârșit, el încă va ajunge cu siguranță într'o parohie bună, poate peste câțiva ani să fie protopop, și la urma urmei notarul poate să nu-i dee zestre așa de mare! El, Vasile, se mulțumește și cu mai puțin, ba dacă ar fi chiar de lipsă, nu-i trebuie nici o zestre. Vor

putea ei trăi foarte bine și foarte fericiți și fără aurul notarului Rodean!

Deodată începă, așa din bun senin, să-l judece foarte aspru pe notar, pentru că eră avut. Începă să urască din tot sufletul baia de aur la care eră părtaș principal tatăl Elenuții, aproape singurul proprietar. Și o închipu repede ca o gură de iad, ca un dușman, care se pune curmeziș în calea fericirii lui. Și are vreun merit notarul că s'a îmbogățit? N'are! Peste orișicine poate da un astfel de noroc. Și peste el, clericul Vasile Murășanu.

Nu mai admiră acum frumsețile primăverii, nu se mai gândiă la argumentele cosmogonice pentru existența lui Dumnezeu; descoperă piedeci tot mai grele în apropierea lui de Elenuța Rodean. Iși aduse aminte că una din fetele notarului eră măritată de doi ani după un doctor la oraș, că alte două sunt logodite de prin Faur — după cât știa — cu doi avocați tineri. Iși aminti că între oaspeții cari cercetau familia notarului n'a zărit niciodată vreun preot, ori vreun cleric între tinerii cari făceau curte domnișoarelor. Cândurile lui deveniau tot mai grele, tot mai serioase. Ce folos că frățietatea, egalitatea între oameni e proclamată de atâtea veacuri de legea lui Hristos, că e vestită cu căldură de atâtea mari gânditori, dacă averea pune atâtea stavili între oameni! În Văleni chiar, baia de aur „Arhanghelii” n'a săpat prăpastii îngrozitoare între oameni, între intelectualii deacolo? Tatăl său, popa Murășanu, fiindcă nu-i societar la baia aceea, nu-i socotit numai ca a cincina roată la car? Chiar țaranii nu salută cu mai mult respect pe notarul Rodean, decât pe popa? Poate să dea și peste el un noroc ca și peste tatăl Elenuții! Dar popa Murășanu, de șaptesprezece ani, cum nu s'a întâlnit cu un astfel de noroc? Nu, averile mari nu sunt rânduite decât pentru puțini oameni. Clericul ar fi voit să se convingă că sunt rânduite spre pierzarea acelor oameni, dar se gândiă la belșugul în care trăiă familia notarului, și vedeă că baia aceea de aur „Arhanghelii” deocamdată numai pe el îl apasă, pe el îl face nenorocit.

Trenul alergă în goană neburnă, șesul se strâmță tot mai mult, dealuri se înălțau tot mai dese, mai înalte deoparte de alta. La o gară mai mare, Vasile Murășanu se coborî, schimbă trenul și la șapte seara ajunse în orașul X. unde trebuia să rămână peste noapte. El se coborî puțin mai liniștit, își ziceă că Elenuța nu se va gândi niciodată că averea ei ar putea să sape o prăpastie între ea și Vasile Murășanu. Ea e curată, nevinovată, vânturile ambiției nu s'au apropiat încă de sufletul său. Clericul încercă să se convingă că Elenuța nici nu seamănă cu

celealalte surori, că e modestă, prea modestă chiar, și că la urma urmelor s'ar putea căsători și fără învoirea părinților. El se apropiă aproape fericit de birtul unde aveă să rămână peste noapte, când deodată simți că-l înneacă un fum, un miros înădușitor. Cunoșteă mirosul acesta. Se opri o clipă și văzū fumul întunecat și gros care se înălță în colonne lungi din multele urloaie ale fabricelor, cari topiau materii minerale. Baia „Arhanghelii” îi apărū deodată și mai amenințătoare, ca și când l-ar pândi din întunerec, și Vasile Murășanu intră cu inima strânsă în birt. Se opri o clipă lângă ușe, și deodată simți o dorință adâncă de-a se întoarce în seminar. Nu mai simți nici o plăcere să meargă acasă.

II.

Când intră Vasile Murășanu în birt, în jurul meselor rotunde, ospătau cu mâncare și băutură mulți oameni. Eră o sală pătrată, destul de afumată. Vița de vie ce decoră pereții abiă se mai cunoșteă. Un om înalt, ridicându-și mâna, ar fi ajuns la tavan. O singură lampă, suspendată, lumină deosebitele fețe aplecate asupra farfuriilor. Crășmarul, un om mijlociu, chel, pântecos, se apropiă când de o masă când de alta, și c'o voce aspră răgușită, întrebă pe oaspeți ce mai poftesc. Cu aceeași voce de țifină neunsă strigă, privind pe o ușe deschisă:

„Domnișoară! O friptură de purcel! Un litru de vin! Două halbe.

— Vinăee!” se auziă din depărtare.

Și domnișoara, o femeie voluminoasă, patidă, cu nas încovoiat de semită, apără îndată cu farfuriile, cu băuturi.

Crășmarul se apropie de clericul Murășanu, care se așezase într'un colț, la o masă liberă până acum. Îl cunoșteă de mult, căci de când Vasile umblă la școală se opriă aici în fiecare an de două-trei ori. Dar acum birtașul părū că nu-l cunoaște.

„Ce poftesti dumneata?” îl întrebă indiferent.

„O cameră pentru noapte.

— Este, este, dar până atunci ceva de gustare, vin, bere? Poftesti și o friptură de vițel?”

Vasile Murășanu băgă de seamă numai decât, că domnul Ilie nu-l cunoaște. Îl făcu foarte mulțumitor pentru neatenția asta.

„Da, o halbă, te rog, și pe urmă cina, friptura de vițel.

— Domnișoară! O halbă pentru dumnealui și o friptură de vițel”, strigă domnul Ilie spre ușa deschisă.

Peste puțin Vasile Murășanu sorbeă din halbă, își răsuci apoi o țigară și ascultă la

doi țărani, cari se așezară la o masă aproape de el. Birtul acesta avea o singură sală pentru oaspeți, și se puteau vedea adeseori la aceeași masă preoți, avocați, țărani, meseriași. Cei doi țărani vorbeau încet, aproape șoptind, închinând mereu din păhăruțe.

„De”, zise unul, „dacă nu-i noroc, nu-i și pace. Eu dela Stretenie am cheltuit două sute de zloți și am muncit în rând cu băeșii. S'a isprăvit! La „Corbul” la „Balta neagră” nu mai este aur! Am să încerc acum la „Trei sfinți?”

— Cheltuești deageaba”, zise celalalt. „Eu în băile dela noi nu mai cred. De cinci ani de când tot cercăm ne-am fi putut cuminti. Aurul s'a tras dela noi, s'a tras în munții din Văleni. Prost am fost, că n'am crezut ce-mi spusese acum trei ani Vasile Roșca. De-l credeam, îmi rămâneau în pungă o mie de zloți.

— Ei, băeșii nu totdeauna pricep ce spune vâlva băilor”, zise cel dintâi. „Dacă ne-am fi luat după Vasile Roșca azi trebuia să fim mutați cu satul în Văleni. Totuș nu putem zice, că n'ar mai fi picat și pe la noi câte un chilogram două.

— Atâta e puțin, prietine, și, de-mi vei crede mie, va fi tot mai puțin. Cât despre mine, eu sunt hotărât! Îndată ce trec sărbătorile Paștilor mă duc în Văleni.

— Ca băieș cu plată la zi?

— De ce nu? Despre „Arhanghelii” de acolo se povestesc adevărate minuni. Sunt incredințat cu totul, că tot ce mi-a spus Vasile Roșca e adevărat. Să vezi numai, nu se poate înșelă cineva așa de tare. Venea Vasile Roșca ud și flămând în puterea nopții dela „Corbul”. Venea ca omul năcăjit, cu capul frânt în piept. Deodată vede, că opațul din mână nu-i mai luminează. Se oprește, privește înfricoșat în sus: o flacăra uriașă trece peste munți și un glas strigă din flacăra: „Norocul Vălenilor, norocul Vălenilor”. Și pe lângă glasul ăsta mare se auziau încă multe, cari păreau că fierb, și nu se putea pricepe ce spun. Dar Vasile a rămas stâlp de piatră și a văzut cum flacăra s'a coborât pe muntele Corăbiuța unde e baia „Arhanghelii”. Dacă ai fi cuminte m'ai ascultă...”

Cei doi țărani își apropiară scaunele, își apropiară fețele, nerase de săptămâni, și începură să șoptească.

Un sloiu de ghiată se așeză pe inima clericului Vasile Murășanu; din sloiul acela îi străbăteau trupul lungi fiori de frig. Lăsă mâncarea aproape neatinsă și se ridică voind să treacă în cameră să se culce, să fie singur. Dar în clipa aceea crășmarul îl observă, bătut în palme, se apropie zâmbind de el.

„Dumneata erai? Ptii, nici nu te-am cunoscut! Cum nu mi-a dat prin cap, că e

Luni în săptămâna mare și se încep vacanțele de Paști?” Îi strânse cu putere mâna; îl făcu să șadă din nou la masă, aduse o jumătate de vin.

„Căruța noastră a fost, de curând pe-aici?” întrebă în silă Vasile, care nu fû deloc mulțumit, că l-a recunoscut crășmarul.

„N'a fost. Dar pe dimineață va fi aici cu siguranță. L-ai avizat pe părintele?”

— L-am avizat, dar poate vor fi drumurile rele. Alte dați eră totdeauna de cu seara aici.

— Poate să sosească încă! E abia la nouă”, zise repede domnul Ilie. „Dar nu e nici o supărare dacă nu vine! E aici trăsura domnului notar Rodean.

— E aici?” întrebă Vasile, pălind și mai tare.

„O, aproape în fiecare săptămână! Multă alergare, multă zoală pe cai! Dar fie că i se plătește!” Crășmarul se apropie mai tare de cleric și-l întrebă încet.

„Aș vrea să știu chiar din gura dumitale: sunteți societari la „Arhanghelii”?

— Nu suntem”, zise aproape desnădăduit Vasile Murășanu, că numele acesta îl urmărește pretutindenea.

„Am deci eu dreptate”, spuse ceva mai tare birtașul, privind la masa din fund unde patru inși jucau cărți: „Dar e pagubă, a dause îndată cu vocea scăzută, e mare pagubă! Acolo e aur mult acum. E o nebunie ce-i acolo!

— Mai mult ca în iarnă?” întrebă abia auzit Vasile.

— Cei doi țărani încetară deodată din șoptit, își dădură capetele înapoi și ascultau.

„În iarnă n'a fost nimic! Acum e adevărată minune: taie în aur ca 'n mămăligă. Păcat că nu-i părtaș părintele! Acum odată știu că l-ar fi văzut Dumnezeu! Notarul Rodean nu mai știe unde să-și adune bogățiile. Pe dumneata nu te-a avizat nime?”

Birtașul îl privi cercetător; lui Murășanu îi părû, că face o aluzie, o aluzie la domnișoara Elenuța: cel puțin ea-l va fi avizat! Și începû să urască deodată din tot sufletul pe omul acesta chel, a cărui voce îi cârțăia mereu în urechi ca o țîșină neunsă.

„Nu știu nimic”, zise el rece.

„Așa dar e adevărat, că familiile dumnea-voastră nu sunt în relații de prietinie, că pentru aceea n'a putut ajunge părintele părtaș la „Arhanghelii”? Chelul îl sfredeleă cu privirea în care ardea nerăbdarea.

— Tata niciodată n'a umblat să ajungă societar la baia aceea”, răspunse cu desgust clericul.

„Se poate, se poate”, zise repede, satisfăcut par'că, birtașul. „Dar n'ar fi rău să încerce. Cu o vorbă bună domnul Rodean... ce mai știi... poate i-ar da și dumnealui o parte — poate...”

„Of!” făcu scârbit clericul și privi în laturi.
 „Ei, dumneata ești tânăr, dumneata ai capul plin de iluzii! Dumneata crezi, că așa ceva ar fi cu neputință! Dar în viață câte nu se întâmplă, câte nu trebuie să se întâmple. Vorba e să știi prinde momentul, lată eu așa fi gata... așa fi aplicat... să-i fac orice servicii notarului dacă m'ar lua societar. E o avere uriașă acolo, tinere.

— Trăim noi și cu mai puțin, trăim din ce ne dă Dumnezeu, domnule Ștefănescu”, zise Vasile Murășanu și se ridică foarte înfunecat dela masă.

„Păcatele mele!” făcu desnădăjduit crășmarul, „nu zic eu că pierim! Dar n'ar fi permis ca astfel de bucături să ne scape din gură. Trăim și noi, dar tutuș ce deosebire! Iacă, ameișim umblând după trebi, facem umbră pământului. Ce-i viața noastră pe lângă a notarului Rodean, de pildă? Știi unde s'a dus azi dimineață? La Viena să-și aducă fata.

— Fata?” întrebă repede Vasile, simțind, că începe să-i vâjâie capul.

„Așa-i că te miri?” făcu satisfăcut Ștefănescu, deschizând o gură largă de pește.

„Care... domnișoară?” bălbăi Vasile.

„Ei, d'apoi domnișoara Elenuța, cea mai mică. A petrecut iarna întreagă în Viena, într'un institut foarte renumit. „Arhanghelii” știu că i-or scutură acestei păsăruici o zestre frumoasă.”

Vasile Murășanu eși, fără să-i mai spună o vorbă, fără să fi gustat din vin și trecu în camera unde aveă să doarmă. În urma lui cei doi țărani zâmbiră, se priviră cu înțeles, și cioenind, sorbiră păhărelele.

Crășmarul Ștefănescu îi observă, se apropie de ei.

„Domnișorul e din Văleni?” întrebă unul.

„Da, e feciorul părintelui deacolo, a popii Murășanu. Am tot auzit că popa cu notarul nu se au bine în Văleni, dar acum cred. Și e păcat, părintele e un om foarte cum se cade și are familie grea. Două fete de măritat. S'ar fi căzut să aibă și ele o zestre dela „Arhanghelii”.

„E adevărat, dar, că-i aur mult acolo de trei săptămâni?” întrebă cu privirile aprinse celalalt țaran.

„Notarul nu merge afăta pentru fată la Viena, ci mai mult ca să schimbe acolo aurul. Se zice că se plătește cu mult mai bine”, răspunse birtașul. Apoi după o gândire:

„Ia să-mi spuneți, pentru ce nu mergeți dumneavoastră acolo să băiți?”

Cei doi țărani se priviră, zâmbiră cu înțeles, apoi unul răspunse:

„Nu-i lipsă de băeși străini. Sunt destui în Văleni.

— Of, dar o zi poate că tot ați puteă

munci. Și o zi e mult!” zise Ștefănescu, privind cu lăcomie în depărtări, ca și când ar vedeă aurul dela „Arhanghelii”. El se depărta de masa celor doi, legănându-se pe picioarele scurte și groase ca doi butuci.

Cei doi țărani nu mai vorbiră. Crășmarul le găci gândul; ei se hotăriseră să se facă luntre și punte, și să poată munci cel puțin o jumătate de zi la „Arhanghelii”. Tăceau acum surprinși, înfricoșați că taina lor e descoperită. Peste puțină vreme se ridicară și se strecurară în noaptea rece.

Vasile Murășanu se lăsă frânt pe pat. Nedesbrăcat stătea întins, ținându-și mâinile reci pe fruntea înfierbântată. Capul îi vuuă mereu și începă să-l doară cumplit. Nici un gând limpede nu-i veni la început. Ii revenă mereu în imaginația aprinsă flacăra aceea uriașă de care vorbi țaranul acela, și-i părea uneori că aude și glasul acela: „Norocul Vălenilor, norocul Vălenilor”. Apoi alte închipuiri i se amestecau, alungându-se mereu. Văză seminarul, pe profesorul Marin, auzi înjurând pe clericul cel negru care se tăiașe cu brieul. Nu-și puteă da seama ce se petrece cu dânsul. Când începă să se mai liniștească băgă de seamă că lumânarea arsese de jumătate. Cercă să se ridice, s'o sufle, dar simți o durere adâncă în toate încheieturile. Se lăsă iar pe perină, și se simți deodată foarte desnădăjduit. Acum știa că toată durerea lui izvoră din vestea că Elenuța fusese o iarnă întreagă la Viena și că el nu știuse nimic. Simți o revoltă adâncă împotriva părinților, a surorilor că nu l-au avisat, că nu i-au scris nici un șir, împotriva Elenuței că nu i-a scris o singură ilustrată... Deodată îi veni întrebarea aceasta: Dar când ți-a mai scris ție Elenuța? Ca și când s'ar trezi dintr'un somn adânc, privi la întrebarea aceasta pe care părea că o vede scrisă pe o foaie albă de hârtie înaintea sa. Când mi-a mai scris? Iși zise el înfiorat; și tot el își răspunse: Niciodată! Și acum, întâioară în viață, începă să judece așezat, cumpănind totul, cumpănindu-și limpede simțemintele. Ii pără acum că de pe dânsul cadă o haină ușoară, și rămâne în el ceva ce nu se va clăti niciodată. Ii părea că copilăria se depărtase dela el pentru totdeauna.

Pentru ce să-l fi avisat părinții ori surorile? Știa cineva că el se gândește la Elenuța? S'a spovedit el vreodată cel puțin surorilor? Ori din purtările lui ar fi putut pricepe cineva că-i simpatică domnișoara aceea? Iată cât a fost el de copil! Nime nu știa nimic ce gânduri îi bat, și așteptă să fie avisat că pe Elenuța a dus-o notarul la Viena. Dar ea știa ceva? Oricât se gândi Vasile Murășanu nu-și pută aduce aminte de

nici o vorbă, privire sau purtare, din care Elenuța să știe ce-i în sufletul lui. Și ce eră în sufletul lui? Dintr'o ochire fulgerătoare clericul înțeluse că eră o lume întreagă, dar până acum nu făcuse nimic, ca alții să poată descoperi lumea aceea! Înțeluse și simți cum i se aprinde obrazul de rușine! Altfel trebuia s'o iubească!

Cu o claritate uimitoare i se arătau icoane din trecut. Întâlnirile din sat, în vacanțele de vară, până fusese student, nu însemnă mult. Iși ridică pălăria, domnișoarele celea mari înclinau din cap, fetița cea de doisprezece ani radea, săltând ușor pe lângă ele, în haina de zăpadă. N'a știut niciodată din ce motive, dar ai popii nu mergeau la notarul, ai notarului nu veniau la ai popii. Nici nu s'a gândit în anii de student că nu ar trebui să se întâmple așa ci altfel. El, pe-atunci aveă o singură grijă: școala și certificatele, iar acasă să ajute la fân, la otavă, la secere. Ii părea chiar că domnișoarele notarului sunt niște străine în sat.

În anul al doilea de seminar, mergând odată la plimbare cu ceilalți clerici, în rânduri de câte doi, văzū că se apropie de ei un șir lung de costume cenușii, înaintea erau fetițe mici, apoi tot mai înalte. Cam pe la mijlocul șirului zări o față cunoscută, își ridică pălăria.

„O cunoști?” îl întrebă clericul de lângă el.

„Mi se pare că-i fata notarului dela noi”, răspunse Vasile, și inima începū să-i bată cu putere.

„Numai ți se pare? Se poate asta?”

„Dar a mai văzut-o încă de trei ori. A salutat-o și fetița i-a zâmbit. De-atunci s'a început visul lui de fericire. În vacanța următoare, a întâlnit-o odată singură pe stradă. Veniă dela prăvălie, pe umeri cu o năframă cafenie. Trăgea un vânt rece dela miiază-noapte. O salută și voi să treacă, îl ameteau bătăile inimei, dar fetița, acum de cincisprezece ani, îl opri.

„Nu-ți pare curios, domnule Murășanu, că suntem dintr'un sat și abiă ne cunoaștem?”

El nu răspunse.

„Pe anul viitor ai putea să-mi faci câte-o vizită în internat. E permis”. Ii zâmbi și se depărtă. Dar în anul viitor, și în acesta Elenuța nu mai veni în orașul unde își făcea Vasile seminarul. Notarul Rodean o purtă, aproape în fiecare an, tot la alte școli.

Abiă ar face câteva ceasuri dacă ar adună toate minutele cât a vorbit cu domnișoara Elenuța. Și chiar atunci vorbeau despre lucruri așa de indiferente! Nebun a fost că-și ținea ochii mereu plecați în pământ! Poate fetița aceea ar fi voit să-i vadă, poate el ar fi descoperit ceva în privirile ei. El o cunoștea mai mult după voce, după vocea aceea dulce,

clară, pe care ar fi cunoscut-o între mii de glasuri. Ii părea că fetița aceea vorbește deosebit de mlădios când eră în apropierea lui, și, vai, lui îi eră destul atâta.

Ce băiat a fost! Mereu revenea la convingerea aceasta și nu-și putea ierta că fusese așa de negândit, că nu-i dăduse Elenuței un semn despre simpatia lui! Adevărat că în vacanțele de vară cercă de multorii să se apropie de ea; adevăc mai mult aveă dorința aceasta, căci îndrăzneala îi lipsea. Dar Elenuța va fi putut înțelege dorința aceasta? Cum s'o înțelegeă, văzându-l mereu în depărtări mari de dânsa? El a fost așa de neprevăzător, așa de mărginit, încât se mulțumi cu simțemintele sale și nu s'a mai interesat și de-ale fetei. Cu cât o iubiă mai mult o credea tot mai cu siguranță a lui. În gând se și logodise, se căsătorise chiar cu Elenuța, și trăiau amândoi undeva departe, într'o parohie bună.

Ce prostie!

Înundându-l mereu lumina ce i-o coborise în suflet fetița aceasta, trăise într'o lume de închipuirii, care, vai, poate n'o să se realizeze niciodată.

Acum, venind pe vacanța de Paști, făcuse o ultimă prostie: îi cumpărase volumul de nuvele! Și se gândise să-i scrie și o dedicație! Dar cine-l putea asigura că d-șoara Elenuța va fi bucuroasă de darul acela, că-l va primi? Și chiar să-l primească, are el vreun drept să-i scrie un șir pe pagina întâi?

Un gând chinuitor izvorî acum din întuneric: poate alt tânăr e stăpân pe inima Elenuței! Prin câte orașe a trăit, nu va fi putut întâlni pe cineva care să-i placă și care să nu fie așa de nedebaciu ca Vasile? Nu s'ar putea ca chiar notarul Rodean să-i fi ales pe cineva, cu poziție, frumos, avut? Avut! Aceasta eră calitatea cea mai înfricoșată a unui tânăr pentru Vasile Murășanu. Nedeslușit simți că chiar avuția notarului Rodean e ceea ce l-a umplut de sfială și nehotărîre în apropierea lui de Elenuța! Baia „Arhanghelii” îi veni în minte mai amenințătoare ca totdeauna.

Și simți deodată că urește din tot sufletul acest izvor de aur, pe cei doi țărani cari o pomeniseră, pe birtașul Ștefănescu care o lăudase, chiar drumul acesta spre casă, și pe toți oamenii de pe-aici cari păreau înfectați de setea de aur.

Abiă în zori putū să ațipească, și în somnul scurt i se arătă flacăra aceea uriașă, pe care o văzuse băieșul Vasile Roșca; acum aveă proporții înfricoșătoare, îmbracă cerul întreg, umpleă văzduhul, se coboră pe pământ aprinzând pădurile. Se trezi asudat, înfiorat, la șapte, când auzi o cocănitură în ușă.

(Va urmă.)

O țară nenorocită.

Biserica din Bucovina e rutenizată; cultura Românilor se prăpădește; în Bucovina elementul român e pierdut. *N. Iorga.*

În felul acesta s'a exprimat în parlamentul român marele nostru istoric, vorbind de situația Românilor bucovineni. E un adevăr dureros, întemeiat pe cercetări serioase, nu la fața locului, căci granițele i-au fost închise, ci bazat pe documente descoperite de puternica lui erudiție științifică. Nu sunt acestea impresiile grăbite ale unui călător înșelat în așteptările sale, ori clișeuri prinse în vârtejul amețitor al drumului de fier; este realitatea în toată cruzimea ei, este esența unui studiu aprofundat, din care se răsfrânge durerea unui suflet cinstit, iubitor de neam și de lege. — Bucovinenii zilelor noastre n'au decât să prețuiască gravitatea acestei sentințe și să încerce cu inimă curată fortarea unei renașteri naționale, singură în stare, să le dea mântuirea. Căci o primenire a întregii ființe românești din Bucovina este de o necesitate arzătoare. Ea se impune nu numai în interesul elementului român de acolo, ci fiind o chestie de vitalitate pentru neamul nostru întreg. Cu zdrobirea caracterului românesc al „Arboroasei” lui Ștefan Vodă s'a distrus cel mai puternic obstacol al năvalei potopului slav spre sud, primejduind granițele și etnice și politice ale regatului român, părăsit atunci de favoarea interesată a șireții diplomației europene.

Bucovinenii au avut posibilitatea de a se afirmă în cadrul organismului lor național. Individualitatea lor etnică nu le-a contestat-o nimeni. Hărțuierile lor politice însă și un dinasticism rău înțeles, care-i nemția ori îi ruteniză în loialitatea lor exagerată față de Coroană, au nimicit încrederea în puterea de rezistență a rasei noastre. Astfel să explică slăbirea tot mai accentuată a elementului românesc și preponderanța din ce în ce mai temută și mai pronunțată a veneticiilor din țară.

Într'un articol recent publicat în unul din numerile trecute ale acestei reviste și înti-

tulat „Un popas în Bucovina” arătam relele, cari băntuie în sânul poporului nostru și insistam firește, asupra vinovăției documentate a păturii intelectuale. — Nimic mai logic. Boierii români și toate straturile sus puse ale societății române de acolo n'au îngrijit în deajuns de educația și bunăstarea poporului. Legislațiunea țării a fost destul de liberală în raport cu oprimările noastre, ale celor din Ardeal și Ungaria. Avem și noi scăderi, așa după cum susține d-l Dr. Sextil Pușcariu vorbind despre „Românii din Bucovina”. Defectele noastre însă sunt excepții, pe când în Bucovina ele sunt norme, sunt reguli cultivate cu o inconștiență condamabilă.

Boierimea și intelectualii — vorbesc de majoritatea lor — sunt înstreinați, iar poporul orbecă fără conducători. Statul poartă de grijă întregului, totalității neamurilor; bunăstarea fiecărui popor, în parte însă, este dată în seama inițiativei particulare. Ori supunând unui examen amănunțit preocupările societății intelectuale din Bucovina, vom putea lesne justifica stările triste, ce domnesc acolo atât pe terenul tendințelor naționale românești, cât și în domeniul cultural și economic al păturii țărănești.

Separatismul acesta de clasă creat de interese individuale a existat în Bucovina din vremuri vechi. Ni-l amintește un rescript al împăratului Iosif II. din 19 Iunie 1783.¹⁾ Zice: „Die gute Vorschung des Districts-Directores und Isprawnikenstellen ist allhier sehr wichtig, und die Nation so beschaffen, dass sie in Vorgesetzte fremder Nation mehr Zutrauen hat, als in jene, so von der ihrigen sind. Durch eine gute Wahl fremder Subjekten zur Besetzung dieser Stellen wird also viel eher das Gute gewirkt werden, als wenn solche durch Masillen,²⁾ oder andere hiesige Landeskinder verwaltet würden.” Iată deci, că și Împăratul Iosif II, caracterizat

¹⁾ Biedermann: „Die Bukowina”. Lemberg 1876, pag. 36.

²⁾ Familii nobile românești.

prin grija părintească, ce o purtă neamurilor de sub sceptrul său, n'a putut încredința conducerea poporului român din Bucovina boierimei de acelaș sânge, deoarece națiunea este așa făcută, că are mai multă încredere în frunțași de ai altor neamuri, decât în ai ei proprii.

Această stare de lucruri nu numai că n'a fost înlăturată în decursul celor patrusprezece decenii de domnie streină, ci ea a fost perpetuată cu o accentuare detestabilă până în zilele noastre. Altcum nu ne putem închipui dezastrul economic și social al bietului popor bucovinean. Căci, contrar tuturor însemnărilor optimiste un dezastru există, o degenerare etnică incomparabilă cu stările dela noi. Și voi preciză cu date aserțiunea aceasta.

În articolul meu trecut vorbiam de continuitatea preponderanței rutene în biserica noastră istorică; de rutenizarea elementului românesc; de înstrăinarea școalelor și ca o urmare firească de pierderea intelectualității românești și a legăturilor noastre sufletești, de ruina economică provocată de lipsa de scrupul a unor politiciani nesățioși și iarăș o urmare firească de dezastrul politic în toată afirmația lui rușinoasă, căci în fața guvernelor țării elementul românesc din Bucovina, poporul autohton, cu drepturi istorice, nu mai joacă nici un rol; el este socotit ca o cantitate neglijabilă.

Să vedem întru cât aceste acuze sunt întemeiate.

La 1775, data încorporării Bucovinei la Austria trăiau în provincia anexată după datele cele mai favorabile Rutenilor: 55.000 de Români, 12.000 de Ruteni și 8000 de alte neamuri.¹⁾ Numărul Rutenilor poate să fie exagerat, deoarece guvernatorul militar de pe atunci al țării, generalul Spleny în numărătoarea populației, făcută la 1776 vorbește afară de neamul băstinaș numai de Armeni, de Țigani și de Jidovii aflători în țară, fără a aminti vreun cuvânt de Ruteni, — iar guvernul țării nu li-a dat nici o însemnătate, și în toate actele administrative este vorba numai de națiunea română (moldauische Nation), de școlile românești (moldauische Schulen) și de funcționarii, cari

trebuiau să cunoască limba națiunii, adecă limba românească. (...Der Hofkriegsrat hat daher allsogleich den geschicktesten Auditor, der die Landessprache versteht hieher zu schicken, weil die Kriminalprozesse sich zu sehr anhäufen... Rescriptul Imp. Iosif II. din 19 Iunie 1783.)¹⁾

Astăzi situațiunea s'a schimbat. Recensământul ultim din 1910 ne arată următoarele cifre: Români 273.254; Ruteni 305.101; Nemți 65.000; Jidani 102.000 și câteva mii alte neamuri. Numărul Rutenilor cuprinde și o mulțime de sate răzeșești rutenizate cam vreo 65 - 70.000 de suflete, ceea ce ar spori cu vreo sută de mii de oameni raportul față de Ruteni. Și guvernul a sprijinit falsificarea aceasta tendențioasă, deși lozinka politiceii austriace este antislavismul și rezistența îndărătnică împotriva realizării testamentului politic al lui Petru cel Mare, de la deschide largi porțile potopului slav spre Marea Nordică și spre Mediterana.

Nu vom cercetă aci motivele, cari au înduplecat guvernul țării să facă salturi atât de nesocotite dela linia sa de conduită. Pe noi ne preocupă mai mult forța noastră numerică și preponderanță, ce ni se cuvine amăsurat acestei forțe, pe lângă drepturile istorice, cari incontestabil vor trebui să tragă în cumpănă. — Să învinovățesc boierii români, că ei ar fi înlesnit năvala puhoiului rufean din Galiția, adăpostindu-l ca muncitori pe moșiile lor, așa cum spune și d-l Dr. Pușcariu în articolul d-sale. Nu voi lua apărarea baronilor și cavalerilor români, cari mai au și o altă vină, de a-și fi înstrăinat multe din proprietățile lor în mâni jidovești; vreau să susțin numai că vina o poartă toată pătura cultă deopotrivă. Trebuiau luate de cu vreme măsuri de apărare, trebuiau protestate dispozițiile guvernelor, cari favorizău pe fugarii și dezertorii galițieni, trebuia apărata biserica de inundația Rutenilor, cari treceau fără să li se pună vreo piedecă dela legea unită papistășiască la sânul ocrotitor al bisericii noastre drept credințioase. S'ar găsi astăzi documente serioase de opoziție, cari ar putea salvă caracterul românesc al

¹⁾ Mikulicz: Kulturstände in der Bukowina 1775 - 1875.

¹⁾ T. V. Ștefanelli: Chestiunea bisericească în Bucovina.

Războiul din Balcani: Lupta de la Taraboş. Femeile munte negre pansand pe răniți.

Un turc din Bulgaria la arat.

bisericii ortodoxe. Ce folos că „geistlicher Regulierungsplan“-ul lui Iosif II. din 1786 pomenia de susținerea bisericii gr.-or. moldovenești, de afacerile de culte ale națiunii moldovenești, de întreținerea școalelor moldovenești, din averea fondului religios, când astăzi întreagă binecuvântarea acestor bogății favorizează instituțiile culturale ale altor neamuri!

Eră firesc, că fără a li se opune vreo rezistență, Rusneacii să devină tot mai îndrăzneți în pretențiile lor și nu ne vom mira, dacă mâne-poimâne vom vedea așezat în scaunul arhiepiscopesc din sala de marmoră a pompoasei reședințe din Cernăuți, un Rusneac, care desigur va avea numai o față, năouă, ca „Românul“ de astăzi.

Sunt lucruri, cari nu ne mai pot surprinde. Înainte de anii 60 ai secolului trecut nu eră vorba de un element rutean în Bucovina. Într'un interval de o clipă istorică, (căci ce sunt 50 de ani în viața unui popor!) ei își dispută preponderanța pe toate terenele vieții publice. — Și în fața realității bine înțeles că drepturile istorice nu contează. Unde ar fi rămas drepturile istorice ale noastre, ale celor de sub Coroana Sfântului Ștefan, dacă violenței, nu i-am fi răspuns cu violență și n'am fi mișcat masele ori decâteori să îndreptă vreun atac împotriva existenței noastre naționale. — Da, dar la acțiuni mari trebuie oameni mari, cari în Bucovina, durere, sunt corbi albi!

O singură adunare mai inimoasă de protestare la 12 Martie 1912, fără răsunset, fără puterea magică de electrizare a mulțimei și un manifest plin de temeneli la treptele tronului, acestea au fost singurele momente mai sgomotoase de redeșteptare națională în cei 140 de ani de umilire și de jaf a bisericii noastre istorice. Dar și acestea au fost atât de anemice, încât au întărâtat mai mult pofta ruteană de acaparare. Dela 1865, de când s'a sistematizat primul post de predicator rutean la biserica catedrală din Cernăuți și de când s'a decretat întrebuințarea limbei rutene în actele oficioase, paralel cu cea românească, biserica strămoșiască își pierde zi cu zi caracterul ei românesc.

Dela 1891 nu s'a mai ținut nici un congres bisericesc și toate agendele diecezei sunt rezolvate de un consistoriu, care va avea în curând majoritatea Rutenilor, căci este foarte semnificativă trăgânarea ocupării postului de vicar episcopesc în scaunul vacant al decedatului Miron Călinescu. Afacerile mai mari le judecă dieta țării, așa încât n'ar fi nici o mirare, dacă în Bucovina lui Aurel Onciul chestiunea bisericii ortodoxe s'ar rezolvă în jargonul ovreesc al deputatului Dr. Straucher.

În spiritul educativ al seminarului și al facultății teologice încă nu putem avea nici o încredere, ba putem arunca tocmai în sarcina acestor instituții o mare doză de vinovăție.

Ordonanța Nr. 161 din 18/30 Septembrie 1848 a episcopului Hacman, rutean de origine, ziceă așa: „Fiindcă duple noima a Constituției slobod este, ca științele la instituții publice în limba patriei să se paradosescă, pentru aceea cu mult dor voim, ca de acum înainte toate științele teologicești în institutu theologicesc de aici în aceasta limbă să se paradosescă, iară limba latinească ce până acuma spre acest scop s'au întrebuințat, să se înceteze cu totul.“¹⁾

Așa glăsoasă dispoziția episcopului de pe atunci, trecută de mult în domeniul uitării. Astăzi în seminarul ortodox, zidit și întreținut din averea domnilor și a vechilor boieri români cobește cucuvaia rusneacă, iar facultatea teologică este stăpânită de un curent cosmopolit, lipsit de inspirația divină a unei educații naționale și infectat de microbii unor înclinări streine, dușmănoase ființei noastre etnice.

Indolența aceasta a conducătorilor bisericii bucovinene a încurajat tendințele de cutropire ale elementului rutean. Singur insuflițul metropolit Silvestru Morariu a îndrăznit să opună o rezistență energică împotriva îngâmfării ucraine, dar s'a lovit de ocrotirea guvernului austriac, susținut de loialii săi supuși români și de boierimea, în sufletul căreia acea proverbială „deutsche Erziehung“ nimicise și ultima schinteie de iubire de neam și de credință.

¹⁾ T. V. Stefanelli, op. citat pag. 13.

Astfel spiritul ucrain în biserica strămoșească devine tot mai amenințător. Incetul cu incetul și în mod fraudulos se strecoară în biserica ruteană greco-orientală limba liturgică ucraină, eliminându-se cea slavică veche obligatoare atât la uniți cât și la neuniți. Procedul acesta ilegal este astăzi întronat de generația tânără a clerului rutean în toate bisericile de rit greco-ortodox și Români au timbrat prin tăcerea lor acest abuz de putere.¹⁾

Curentul de slavizare a bisericii române din Bucovina culminează desigur în crearea unei episcopii proprii pe seama Rutenilor. Fără a cercetă urmările acestei concesiuni, partidele politice române oferă acest plocon ucrainilor nemulțumiți, în schimbul „garanțării caracterului românesc al Metropoliei”. Ce fel de caracter românesc va avea biserica lui Alexandru cel Bun, silită să strângă la sânul ei un făt de alt neam este foarte ușor de înțeles. În orice caz aprofundarea unei chestiuni atât de hotărâtoare pentru existența neamului nu se lasă pe seama unui partid politic, ci se supune unei minuțioase discuții înaintea tuturor factorilor de seamă ai unui popor.

Să vedem acum interesul, ce-l poartă Români institutelor lor de cultură. Și aci, că și în toate manifestările vieții lor publice se observă o deosebită atracțiune față de cultura germană. — În spiritul public este întrupată credința, că un Român trebuie să fie pătruns de tainele educației germane, pentru a se putea menține la suprafață.

Vedeți, este o intervertire bolnăvicioasă a adevăratelor tendințe, menite să susțină dominațiunea elementului baștină. Nu arareori întâlnești profesori, aderenți ai celui mai păcătos utraquism, iar advocații și judecătorii români consideră o lipsă de loialitate încercarea, de a întronă drepturile limbei românești în justiție. Căci limba noastră își are drepturile ei decretate de legi și e o adevărată crimă indiferența urmașilor lui Ștefan Vodă, față de bagatelizarea limbei noastre strămoșești din partea jidănașilor, cari au umplut judecătoriile și cancelariile advocației din țară.

Am dori să știm, dacă au cei chemați să judece aceste reflexiuni cunoștință de decretul de curte din 22 Decembrie 1815 Nr. 1197, care zice: „Edicte de licitațiune să fie publicate în Bucovina amăsurat scopului lor în limba moldovenească”, (in der moldauischen Sprache); sau de ordonanța ministerului de justiție Nr. 7017 din 17 August 1864, care dispune așa: „toate decretule tutorești și procesele verbale asupra jurămintelor și a cazurilor de moarte să fie dresate în limba părților interesate”, pentru că este condamnabilă demoralizarea intelectualelor români și pe terenul acesta, cel mai frecventat în contactul cu poporul.

Dar să revenim la școli. Instrucția în școlile medii, (voiu reveni și la cele populare), are ca bază principiul formulat în următoarea dispoziție a ministrului de culte și instrucțiune publică: „In Bezug auf die Unterrichtssprache gilt als oberster Grundsatz, dass der Unterricht in der Sprache erteilt werden soll, durch welche die Bildung der Schüler am besten gefördert werden kann, die demnach den Schülern so bekannt und geläufig ist, dass sie den Unterricht mittelst derselben mit ganzem Erfolge empfangen“.¹⁾

Dispoziția e clară: limba de propunere trebuie să fie aceea pe care elevii o cunosc mai bine, pentru a înțelege cu temei cursurile, ce li se predau.

În întreagă provincia sunt 13 școli medii, dintre cari două susținute din averile domnilor și boierilor români, adunate în fondul religios. Cu toată majoritatea covârșitoare a populațiunii autohtone, Români au pe seama lor o singură școală, liceul din Câmpulung, în care însă numai două obiecte se predau în românește.²⁾

Liceul din Suceava, care este a doua școală secundară din țară, a fost dela întemeierea lui (1860) și până astăzi un focar al culturii jidano-nemțești, cu tot uricele de întemeiere, în care se cuprindeă următoarea dispoziție a fondatorului:

¹⁾ Dr. Halma und Schilling: „Die Mittelschulen Österreichs. Wien 1911. I. B., p. 12.

²⁾ Vasile Greciuc: „Utraquismul”. Cernăuți 1912.

¹⁾ „Vieța Nouă” Nr. 27 din 7 Iulie 1912.

„Acest gimnaziu se înființează pe cheltuiala fondului gr.-ort. religionar, spre a crește candidații de preoți români fiind în țară lipsă de aceștia“.)

Conducerea acestui liceu este încredințată directorului Procopovici, un Român desorientat, care să rușinează de neamul și de limba lui și părtinește bineînțeles elementele și cultura străină.

Față de această situație detestabilă a școlilor românești, iată cum se prezintă dușmanii noștri etnici, Rutenii: Ei au două liceuri curat rutenești la Vijniță și Coțman precum și opt clase paralele pe lângă liceul al II-lea al statului din Cernăuți, cu limbă de propunere mai mult rutenească. Afară de raportul acesta daunător intereselor noastre culturale, mai vine și numărul covârșitor al elevilor jidani și nemți să distrugă și el interesul pentru cultura noastră națională.

Din 6171 de elevi înscriși pe anul 1910/11 la 11 școli medii au fost 1154 Nemți și 2759 Jidani, la o populațiune de 65.000 de Nemți și 102.000 de Jidani.

Numărul acesta covârșitor al Jidanilor în învățământ constituie o concurență permanentă în ocuparea funcțiilor publice. Astfel în justiție proporția este de un funcționar român la 2411 suflete de Români, pe când funcționarii jidani sunt în proporție de 1 la 342. În administrație proporția e de 1 la 6970 de Români, iar la Jidani de 1 la 1392.)

Dintre toate neamurile Bucovinei deci, Românii sunt și sub raportul acesta cei mai neprotejați, pentru că ei singuri își sapă terenul de sub picioare. Afacerile școlare, după cât știm, sunt regulate de o comisiune a Comitetului permanent, însărcinată anume cu agendele departamentului instrucției. Fiecare națiune își are reprezentantul său în comisia școlară. Afară de aceasta, pe lângă fiecare prefectură, să află câte un inspector școlar în grija căruia sunt date interesele instrucției.

Pe câtă vreme însă Rutenii, Nemții și Jidovii s'au îngrijit să ocupe scaunele acestor

supraveghetori cu oameni destoinici, Românii s'au mulțumit să creeze hatăruri, în detrimentul celei mai de seamă instituții de progres cultural și național.

Există și un inspector al învățământului secundar d-l Simionovici, român, de altcum, dar care își dă prea puțină silință, să-și îndeplinească într'un mod conștient misiunea. Și aci, ca și pe orice teren de activitate, Românii se lasă influențați de promisiunile guvernelor, totdeauna gata să risipească din belșug titluri și favoruri personale.

Școlile medii de fete sunt în mare parte stăpânite de duhul culturii germane, așa încât viitoarele mame românce sunt lipsite de căldura iubirei de neam, și de limba strămoșească, și în consecință leagănul fiilor lor nu poate fi vrăjit de taina cântecului românesc:

Nani nani,
Puilul mării!

În călătoria mea prin toate centrele mai mari ale Bucovinei n'am întâlnit o singură doamnă româncă, în sufletul căreia să se fi simțit pulsația aprinsă a unei educații naționale. Două vorbe românești și restul conversației în nemțește erau o dovadă tânguitoare a simțului acestor mame.

În ce privește școlile populare, situația se prezintă sub un aspect și mai nepriincios intereselor noastre. Aci concurența ucraină rivalizează cu anarhia românească, depozitată în școli prin curentul unui democratism rău plasat. Învățătorimea stă într'o veșnică vrajbă cu preoții, crescuți ce-i drept prea puțin în duhul blândeței și al iubirii deaproapelui și însetați de o lăcomie prea puțin discretă. Motivul acestui antagonism perpetuu pare a fi și stăpânirea băncilor sătești în jurul cărora să dă o luptă desperată, fără a se țineă cont de scopul, pentru care au fost create.

Intuiției culturale și morale i se dă deci din leagăn o direcție primejdioasă, căci frământările acestea sbuciumate au o influință dezastruoasă asupra sufletelor plâpânde ale elevilor.

Dar dușmanul cel mai înverșunat al învățământului primar este curentul de rutenizare sprijinit de dispozițiile idioate ale guvernului, împotriva cărora ar trebui să se

1) C. Morariu: „Kulturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen in der Bukowina“. Wien 1891.

2) I. E. Torouțiu: Românii și clasa intelectuală din Bucovina.

concentreze întreagă energia partidelor politice. Intr'adevăr legea dă dreptul fiecărei națiuni să-și ridice pe cheltuiala proprie școale populare, cari după cinci ani de întreținere particulară trec în grija statului. Ori Românii au pierdut în timpul din urmă pe lângă o mulțime de comune românești, cari s'au rutenizat și școalele din aceste comune. S'a început, ce e drept, o acțiune de recăștigare a terenului pierdut, dar amăsurat dispozițiilor legii, Românii sunt siliți să-și întrețină singuri școalele în comunele, în cari prinde curentul revendicărilor razeșești. Acțiunea aceasta pornită din inițiativa câtorva Români de inimă, puțini ce e drept, dar încurajați de un ideal, cum sunt profesorul Dr. Ion cav. de Cuparencu, inginerul Popescu și consilierul Dionisie Bejan, întâmpină pe lângă dificultățile materiale și opoziția neghioabă a unei grupări deochiate de politicieni numiți „democrați”, cari în lipsa lor desăvârșită de bun simț, consideră această mișcare de „prostie.”¹⁾

Apelul, adresat publicului românesc în coloanele revistei „Vieața Nouă”²⁾ pentru sprijinirea acestui curent a dat rezultate prea puțin satisfăcătoare, așa încât nu ne vom mira, dacă vom vedea în curând îngropat și acest început de regenerare națională.

Desinteresul acesta al publicului românesc pentru școala populară a încurajat bineînțelese tendințele ucraine cari se țin în tihnă, după un sistem anumit. — Ei își împing tot mai spre sud năzuințele culturale și în scurt timp își vor întinde rădăcinile intereselor lor până în cele mai extreme ținuturi ale țării. — Iar conducătorii români se vor trezi desigur cu un ceas prea târziu.

Dupăce cunoaștem în amănunte destul de triste terenul vieții culturale a fraților noștri din Bucovina, să ne oprim puțin și la clasa de mijloc, asupra căreia am putea spune, ce e drept, multe și la noi. Pentru a stabili un adevăr însă, nu avem lipsă de comparații. — Noi primim bucuos observațiuni, când e vorba de vindecarea unui rău.

Problema clasei de mijloc în Bucovina este

¹⁾ Vezi „Foaița Poporului” organul partidului „democrat” român. Nr. 36 din 7 Sept. 1912.

²⁾ Nr. 36 din 1912.

cu atât mai greu de rezolvat, cu cât toate breslele sunt acaparate de streini, mai ales Jidani, iar elementul românesc înlăturat cu desăvârșire. Disproporția este aci atât de mare, încât meseriașii români aproape dispar.

Un tablou resumativ al datelor referitoare la meseriașii și comercianții din Bucovina ne va lămuri mai bine asupra acestei chestiuni. Din 9322 de meseriași, 737 sunt Români, 5091 Evrei și 3494 streini de altă naționalitate; negustori sunt în întreagă provincia 10.312, dintre cari 444 Români; 8642 Jidani și 1226 streini de altă naționalitate¹⁾.

Iată cifre, cari desenează în linii cât se poate de dezastruoase situația unor clase de oameni, chemate să formeze substratul activ, bazele vieții reale a poporului nostru din părțile acelea. O îndreptare a răului nu se poate nădăjdui fără trezirea unei conștiințe naționale și fără o unitate de acțiune, la care frații noștri din Bucovina se gândesc prea puțin.

Pe terenul economic desorientarea este și mai detestabilă. Interesele țărânelor sunt țărâte într'un conflict păcătos cu aviditatea și pofta de parvenire a câtorva indivizi, cari prin corupții și temeneli la adresa guvernului au ajuns să stăpânească întreagă mișcarea economică a țării.

În direcția economică se realizase progrese frumoase, mai ales în domeniul cooperațiilor și al băncilor populare, înființate de harnicul profesor Grigore Filimon, care a depus o muncă uriașă în serviciul propagării și propășirii ideilor cooperative. — În scurt timp acest apostol al mișcării însoțirilor țărănești a înființat 150 de bănci raiffeisiene, trezind în sufletul poporului îndemnuri nouă în vadul neexploatat al economiei naționale. Progresul economic începuse a lua forme tot mai distincte sub controlul neobosit al unor bărbați de inimă, ca Dr. Iancu cav. de Flondor, regretații Dr. Gheorghe Popovici, Grigore Filimon ș. a. Desvoltarea tot mai intensă a acestor instituții a început să irite pofta de câștig a unor aventurieri foarte puțin scrupuloși pe terenul vieții publice și iată că după două decenii de trudă în ogorul ro-

¹⁾ A. C. Cuza: Revista „Unirea” din Iași Nr. 34.

ditor al economiei noastre naționale în-
cepe a se ivi tot mai insinuant spiritul di-
structiv al lăcomiei și al poftei de stă-
pânire.

În conducerea băncilor sătești se afișează
tot mai îndrăzneț voința unor corifei, creați,
după cum vor dovedi însăși faptele lor nu
atât prin munca desinteresată, depusă în in-
teresul neamului, cât mai ales prin atotpu-
ternicia guvernelor, cari descoperise în firea
acestor oameni o stăruință prielnică tenden-
țelor reacționare. — Sub masca unei ocrotiri
părintești și a emancipării poporului de
sub stăpânirea boierimei se ridică într-o
bună zi doi conducători ai unui curent pre-
tins democrat, căutând să-și impună voința
lor. Acești discipoli falși ai ideilor popora-
niste sunt d-nii Dr. Aurel cav. de Onciul și
Dr. Florea Lupu, primul descendentul unei
vechi familii boierești, cestalalt fiu de țaran,
amândoi ce e drept, înzestrați cu cunoștințe
alese, cu o energie despotică, pusă din ne-
norocire în serviciul unor porniri potrivnice
adevăratelor nevoi ale poporului românesc.

În Bucovina, unde procesul de definiție a
rasselor este într-o continuă fermentație, unde
se duce o luptă intensivă de cucerire pe toate
terenele vieții publice, nu se poate nădăjdui
nici un succes, dacă întreagă activitatea nu
este pusă pe baze naționale. Orice năzuinți
lipsite de spiritul național favorizează numai
îndemnuri streine și produc un resens în
massele desorientate ale poporului. Ori, cei
doi corifei democrați au nesocotit în acțiunea
lor aceste principii. Pe de altă parte încli-
națiile lor materialiste a făcut ca munca lor,
deși uneori destul de stăruitoare, să aibă cele
mai penibile urmări pentru progresul cultural
și economic al fraților noștri bucovineni.

Dr. Onciul n'a avut niciodată sentimente
naționale. Ni-o mărturisește singur într-o bro-
șură a sa în următoarele șire: „Mit der aus
der Evolutionstheorie geschöpften Erkenntnis,
dass der Zweck der Politik nur in der fort-
schreitenden Entwicklung auf nationa-
ler Basis und auf Grund der Selbst-
bestimmung der Massen im Rahmen ihres
Verlangens bestehen könne, musste ich,
zu den Verhältnissen meiner Heimat, der
nach Kräften zu dienen ich für eine Pflicht

der Pietät halte, schon während meiner Uni-
versitätszeit Stellung nehmen.“¹⁾

Va să zică de când a început a înțelege
rostul vieții noastre sociale, d-l Onciul eră
potrivnic oricărei dezvoltări pe baze naționale
și afirmării individuale a neamului nostru
din Bucovina.

Și cu toate acestea dânsul și-a creat ade-
renți, tocmai în sânul unor tagme, care în
urma tradiției lor și a chemării, ce o au în
educația poporului nu admit și nu pot
să admită alt curent, decât cel naționalist.
Iată de ce nu înțelegem afecțiunea corpului
învățătoresc și a unei părți însemnate a tî-
neretului universitar din Bucovina, față de d-l
Onciul și sprijinul, ce-l dau acești doi factori
realizării unor tendințe dușmănoase idea-
lului nostru.

Căci un ideal trebuie să avem și noi, ca
orice popor în plina evoluție a năzuințelor
sale de perfecționare. Ei nu! Idealul d-lui
Onciul este de altă natură. Dânsul subord-
onează legile firii, necesităților statului, jertfind
pe altarul patriei sale înstreinate dragostea
de neam și de limbă și creând o credință
fatală oricărei propășiri a elementului ro-
mânesc. În scopul acesta își asociază o altă
forță determinată de acelaș cred cosmopolit
pe d-l Florea Lupu, de care-l leagă dealtcum
și un sentiment de încuscrere.

Amândoi pornesc o goană desperată îm-
potriva mișcării naționaliste, care după moar-
tea însuflețitului român Dr. Gheorghe Popovici,
abiă de mai are ici și colo câte un slab repre-
zentant desarmat și acesta de furia „demo-
crată“. Bineînțeles, acțiunea celor doi șefi
își aveă sprijinul cel mai larg în bunăvoința
guvernelor țării și în curând succesele cele
mai neașteptate au început a le zâmbi la toate
încercările de acaparare. Stăpâni pe Banca
Țării stăpâni pe „Centrala“ însoțirilor
raiffeisiene, și pe Prăvălia românească
din Cernăuți, iar la guvern dictatorii ches-
tiunilor bisericești, școlare și administrative
cei doi cumnați au fost teroarea țării, alătura
de renegatul Coco Wassilko, cunoscut prin
corupția ce o exercită, pentru a se menține
în situația comodă, care-i îngăduie luxul unei

¹⁾ Abgeordneter Dr. Aurel von Onciul: Politische
Bekanntnisse. Czernowitz 1909.

Enigma austriacă: Pace sau războiu?

cheltuieli de câteva sute de mii de coroane anual.

O presă-revolver secundă cu efect acțiunea acestui trio, iar guvernul Bleyleben îi da toată libertatea de operațiune. Având la dispoziție fondurile „Centralei” au început exploatarea bogatelor păduri de brad, supunând astfel intereselor lor și ultimul izvor de avuție națională. Societățile jidovești și lucrătorii streini mai ales ruteni s'au bucurat de o nemărginită ocrotire, așa încât întreagă averea poporului nostru se strecură rând pe rând în buzunare streine.

„Tovărășiile — zice d-l Lupu într'o broșură a sa, răspunzând unei învinovățiri de părtinire a Jidovilor în întreprinderile de lemne, — se feresc de pagube și de întreprinzători țărani incapabili, de a-și îndeplini datorințele din simpla cauză, pentru că le lipsește orice școală și iscusința calculilor de cubatură. Cazuri concrete, încercări făcute din fanatism național s'au răzburat cu pierderi simțitoare, încât reprezentanții băncii financiatoare au oprit absolut astfel de încercări.”¹⁾

Țăranii sunt deci nepricepuți, n'au școală

¹⁾ Dr. Florea Lupu: „Conflictul meu cu d-l Iorga”. Cernăuți 1910.

și afacerile nu pot suferi pierderi pe urma fanatismului național. Așa scriă d-l Florea Lupu la 1910. Căci abia s'a strecurat un an dela faimoasa lui neîncredere în fanatismul național și iată că întreg țesutul activității sale se destramă și intențiile rele se răzbună cu o ne mai pomenită furie. Afacerile cu lemne speculate de evreii pricepuți ai d-lui Lupu, îndură o groaznică lovitură, amenințând existența „Centralei” și averea țărănimei angajate prin băncile sătești. A trebuit să intervină marinosul fond religionar, ca să înlătore cu darul său de 4 milioane desfășurarea catastrofei. Un an mai târziu se prăbușește întreg complexul de aranjamente speculative, pe cari d-l Lupu voia să-și zidească viitorul său de aur. Banca Țării, Centrala economică, Prăvălia, își închid obloanele sub privirea zăpăcită a marelui lor întemeietor, iar pădurile românești ajung și de formă în proprietate jidovească. Deficitele încep a se anunța, creditorii bat cu vehemență la poartă și lumea se întreabă mirată: Care-i cauza acestui dezastru? „Centrala” românească îndură o pierdere de un milion și trei sute de mii de cor., puse în spatele poporului năcăjit și sărac lipit pământului, iar cinicul d-l Lupu se retrage după atâtea succese în fericitul exil al Capitalei austriace, pentru a dovedi și cu acest prilej nețărmitura sa dragoste, pentru poporul, a cărui propășire i-a stat la inimă — până și-a umplut buzunarele.

Ce au făcut în această perioadă de „glorie” a grupării „democrate” intelectualii cinstiți, cari urmăreau desigur succesele exagerate ale celor doi cumnați? Aci este momentul să constatăm lipsa desăvârșită de educație națională a elementului român din Bucovina. În loc ca toată suflarea românească să se angajeze într'o pornire energică de rezistență împotriva destrăbălării politice întronate prin curentul cosmopolit, dăunător intereselor noastre naționale, majoritatea se așterne pe patul liniștit al unei nesocotite impasibilități, lăsând întreg greul luptei, întreagă apărarea pe seama unui cerc restrâns de oameni interesați, neîncălziți de focul sacru al credinței noastre într'un ideal (și aci excepțiile sunt foarte rari) și prin urmare îndrumați mai mult pe ogașia intereselor personale.

Nici un program de acțiune, care să indice o linie de conduită, nici un principiu de ordin superior, a cărui realizare să rezolve întreagă chestia românească, ci simple probleme mărunte dictate de pofta unei parveniri peste noapte, înjosoare pentru ceice o practică și în același timp compromițătoare pentru cauza românească.

Succesele acestei întreprinderi politice, avute atât în sesiunea trecută a dietei cât și în viața publică ne autorizează, să nu legăm de viitorul acțiunii ei nici o nădejde serioasă.

În altă parte zace mântuirea. Alții sunt chemați să răstoarne sistemul acesta nenorocit de politică personală și să inaugureze o epocă nouă de viață națională, menită să dea elementului românesc din Bucovina importanța, ce i se cuvine ca popor băștinaș, stăpân odată pe toate avuțiile țării. Acei „alții“ vor trebui să iasă din rezervă și să desfășoare cât mai în grabă stindardul credinței noastre strămoșești.

Adresăm deci energicului luptător desamăgît d-lui Dr. Iancu c. av. de Flondor, rugămîntea noastră încălzită de iubirea de neam, să părăsească pustnicia Storojinețului și adunând, ca un alt Ștefan, oastea demoralizată de șiretenia unor aprozi ridicoli, să trezească cu entuziasmul său ecoul vrăjitelui glas de buciom de odinioară, chemând la datorie pe fiii adevărați ai neamului.

Căci prea ne doare sentința de moarte din fruntea acestui articol, spusă în parlamentul țării românești de cel mai mare judecător la nostru.

Dar dacă țărani nu se pricep în afacerile de lemne, pentru ce n'a sprijinit d-l Lupu inițiativa acestora, de a arândă moșii direct dela fondul religionar, iar nu prin a treia și a patra mână, silindu-i să plătească 80—100 de cor. falcea, pe când Jidanul o avea cu 20—30 de cor?

Pentru ce nu s'a îngrijit ca băncile raiffeisienne, al căror director eră, să dea împrumuturi la obști sătești, înlesnind astfel țărâniei procedeul de arândare. Și dacă i-a zăcut într'adevăr la inimă cauza țărânească, pentru ce nu s'a opus, atât dânsul, cât și cumnatul d-sale nedreptății Statului, care are arândate în părțile Rădăuțului mai multe mii de pogoane de pământ pentru herghelii cu prețul ridicol de 5, adecă cinci coroane, pogonul, lăsând țărâniea flămândă pe drumuri, sau silindu-o să ia toiagul pribegiei spre America. (Dr. Onciul înlesnește însuși expatrierea țărâniei prin biroul său de emigrare din Viena).

De un sprijin al poporului trudit deci nu poate fi vorba. Din contră îngrijirea intereselor proprii iese tot mai mult la iveală. Căci un câștig normal, oricât ar fi de gras nu poate produce schimbarea enormă observată în ultimii doi-trei ani în situația materială a d-lui Florea Lupu. Mai este și un alt caz, care descrie în culori cât se poate de triste complotul conducătorilor interesați, împotriva prosperării economice a țaranului. Ne vom întrebă și aci, pentru ce d-l Florea Lupu și cumnatul său d-l Onciul și cu ei împreună și ceilalți corifei de orice nuanță politică, nu s'au opus speculei „Băncii Cehe“, care finanță centralele însoțirilor cooperative cu nu mai puțin decăt 44%? ¹⁾

Este acesta un procent legal în Bucovina mișeliilor și a corupțiilor de tot soiul?

Să nu ne mirăm deci, dacă într'o bună zi întreagă opera d-lui Lupu să prăbușește, îngropând sub dărâmăturile ei odată cu personalitatea falșului apostol și nădejdea înspre bine a poporului, prigunit în toate manifestările vieții lui.

Gheorghe Stoica.

¹⁾ „Viața nouă“ Nr. 53 din 22 Dec. 1912.

† Spiru C. Haret.

Spiru C. Haret, care a părăsit dăunăzi această lume, la o vârstă de abia 61 de ani, n'a fost un om obișnuit, ca toți profesorii sau ca toți miniștri. Au existat și există — durere — profesori și miniștri pentru cari cariera e chestie de pâne sau de ambiție. Haret nu eră dintre aceștia. Pentru el cariera de profesor și de ministru al instrucției a fost o necesitate sufletească.

El nu eră dintre aceia despre cari să fi putut încăpea discuții cu privire la portofoliul pe care să-l ocupe. Haret nu putea fi decât ministru al instrucției publice și aceasta din motivul că el se ocupă în mod statornic de toate problemele cari sunt legate de acest portofoliu.

De când a intrat în viața publică, Haret, a urmărit cu o consecvență de fier o idee mare care l-a preocupat între toate împrejurările, fie că eră ministru, fie că se retrăgea la catedra sa universitară: chestia țărănească.

Haret n'a fost „pedagog“ decât în măsura în care poate să fie un profesor de matematici. În scrierile lui anevoie se va găsi vreun citat din cutare mare pedagog străin — în schimb se va găsi ceace nu se poate găsi în nici un pedagog străin: înțelegerea trebuințelor actuale ale țării și ale poporului, un lucru cu mult mai prețios decât toată pedagogia sistematică învățată din cărțile străine, cari se potrivesc atât de puțin cu nevoile curente ale noastre. Și cu toate acestea Haret a făcut mai mult bine decât toți cunoscătorii problemelor de pedagogie științifică din România, prin faptul că a privit problema culturii poporului din cele mai adânci temelii. El și-a dat seama că școala românească nu va putea produce nimic dacă ea se va organiza după te miri ce modele străine, lipsite de legătură cu trecutul și cu prezentul țării. Școala va fi un mecanism steril, care va consuma mult dar va da puțin, dacă nu va porni din necesitățile date, pe cari e chemată să le prefacă. Dar chiar și în această formă, școala va putea da puțin și va putea contribui numai într'o măsură mică la schimbarea împrejurărilor nemulțumitoare în cari se află astăzi țara, în urma vicisitudinilor din trecut. Procesul de civilizație a întregului

popor, procesul de „civilizație integrală“, e extraordinar de anevoios și numai școala cu greu îl va putea rezolvi. Sunt necesități sociale, igienice și culturale cari reclamă o muncă mai multilaterală decât o poate face aceasta școala. Inerția seculară e atât de mare, încât contrabalansează efectele școliei. Deaceea „cauza cea mare și sfântă a transformării masei inerte a satelor noastre“ reclamă un program de muncă cu mult mai larg. Învățătorul își va face datoria de a înzestra cu anumite cunoștințe necesare pentru viață pe cetățenii de mâne, dar aceștia nu sunt numai sub influența învățătorului, ci mai mult sub a mediului care-i va influența el, cu inerția lui. Deaceea efectul școliei, câtă vreme condițiile de viață socială de astăzi nu se schimbă, va fi nul. Poporul e sărac lipit, exploatat de străini, ignoranț, vițios, mâncat de boale trușesti și sufletești — ce o să poată îndrepta școala prin pedagogia ei, viața aceasta — așa cum e? Trebuie să găsim măsuri mai efective; trebuie salvat poporul economicște pentruca „toate forțele națiunii să lucreze cu valoarea lor maximă pentru binele și întărirea ei“. Iar pentru aceasta trebuie ca procesului cultural să-i premerge un proces de întărire economică. Fără întărirea economică a poporului o întărire culturală e cu neputință. Deaceea opera școliei trebuie să meargă mână în mână cu opera de consolidare economică a poporului.

Cine să o facă aceasta?

Aceia, cari stau mai aproape de popor; cari îl cunosc mai bine și cari îi sunt și după chemare cei mai intimi sfătuitori: învățătorii și preoții.

În acest chip a ajuns Haret să vorbească despre o activitate extrașcolară a învățătorimii; de o lucrare intensivă afară de școală tocmai în favorul operei intrașcolare. Haret poate fi în adevăr numit „părintele activității extrașcolare“ la Români. Cu toate neajunsurile pe cari le-a adus cu sine chestiunea aceasta, ea e una dintre acelea, cari vor face nemuritor numele lui Haret. Mai întâi, prin aceasta el a ridicat moralul și prestigiul învățătorimii într'o măsură cum

n'a putut-o face pregătirea profesională din școala primară; a întărit în învățatori încrederea în puterile proprii și în rolul pe care-l au și a îmbunătățit situația materială și morală a țăranului într-o măsură pe care nici cei mai optimiști n'o bănuiau la început. Haret i-a angajat pe învățatori nu numai la o operă pedagogică, ci și la o operă politică, într'un înțeles bun al cuvântului.

Dela 1900, de când a publicat în „Convorbiri didactice” articolul său „Societatea corpului didactic și Liga învățământului primar” și până la cele din urmă articole din „Revista generală a învățământului” (intemeiată de el), despre „Învățătorii și politica” (1912), el a urmărit cu o tenacitate admirabilă ideea activității, pe care o poate pune învățătorul afară de școală în serviciul țărâniei, pe care e chemat să o ridice și economiceste și culturalicește. Ideea aceasta nu eră o simplă întâmplare la Haret, nu eră ceva inventat în scopul de a se deosebi de alții, ci eră un eflux al cercetărilor și observărilor lui îndelungate făcute asupra vieții țării. El aveă o justificare principiară științifică și filozofică a vederilor, cari l-au călăuzit în această direcție. La 1903 când a tipărit acel voluminos „Raport adresat M. S. Regelui asupra activității ministerului instrucțiunii publice” (700 pg.), pentru oricine eră evident, că ministrul Haret e un om cu orizonturi foarte largi, cu o râvnă mare și de o energie necurmată. Mulțimea chestiunilor pe cari le pusese în lucrare, a reformelor sănătoase introduse în întreg învățământul, consecvența cu care urmăria și cele mai mici amănunte ale chestiunilor, au fost de natura de a-i creă nimbul unui mare om de stat și a unui bărbat de școală, iar în ochii învățătorilor atributul de „prieteni al învățătorilor și al țărâniei”. Când la 1905 a publicat studiul său despre „Chestia țărânească” s'a dovedit, că Haret nu eră un simplu reformator al învățământului, ci eră un om, care aduce școala în cea mai strânsă legătură mai întâi cu nevoile poporului și numai în rândul al doilea cu principiile pedagogiei teoretice. Când apoi, la 1910, a tipărit în franțuzește o „Mecanică socială” (252 pg.), din ea se puteă vedeă în mod neîndoios, că

întreaga activitate și întreg programul de muncă al lui Haret aveă o largă bază filozofică și științifică. El eră convins, că vieța socială nu e un produs al simplei întâmplări, ci e determinată de anumite legi, întocmai ca și mecanica. Cine vrea să prefacă în vreo direcție vieța socială, acela nu-i permis să o creadă pe aceasta mai bună sau mai rea decum este, ci, mai întâi, trebuie să o cunoască așa cum e și apoi să cerceteze ce-i mai trebuie, pentruca să poată aplica față de ea tocmai acele măsuri, cari aproape mecanic, duc la rezultat, deși după o foarte lungă zăbavă. Nimic nu e mai iluzoriu decât încercările sporadice și nesistematizate de a îndreptă o stare de lucruri. Vieța socială e predominantă de legea continuității fenomenelor, și cine vrea să o influențeze trebuie să țină cont de această lege și să-și potrivească în consecință mijloacele de lucrare. De aceea nu găsim în vieța lui Haret acel entuziasm scânteietor, care însuflețește și determină momentan la fapte, în schimb găsim o judecată, care te convinge că ceea ce întreprinzi e corect și duce la scop.

*

Valoarea unui om nu se poate judecă numai după ceea ce a gândit el, ci, mai ales la oameni cu rol hotărîtor în vieța publică, după aceea ce a putut ajunge din scopul fixat. Haret a ajuns foarte mult prin activitatea lui publică. În afară de aceea, că a înmulțit în mod foarte considerabil numărul școalelor rurale și pe al învățătorilor, că a pus învățământul primar și secundar pe niște baze dintre cele mai rezistente, admirate și de străini, și în afară de aceea, că a ridicat cu ajutorul învățătorilor mai multe sute de bănci populare, cari au întărit bazele economice ale țărâniei, el a mai făcut încă un lucru mare: a dat învățătorilor o conștiință a valorii lor și a misiunii lor, care conștiință e cea mai puternică armă în lupta pentru ajungerea la civilizația integrală, visată de el.

O să treacă încă multă vreme până se va mai găsi la conducerea destinului învățământului public din România un om de talia lui Haret. Moartea lui timpurie e o mare pierdere nu numai pentru România, ci pentru întreg neamul românesc, care îl regretă în modul cel mai sincer.

Dr. G. Oprean.

Dări de seamă.

Pompiliu Eliade: *Cu privire la Maurice Maeterlinck*. 84 pag. București. Institutul de editură „Flacăra”. Prețul 1 leu.)

I.

Când cineva ne dă în articole publicate prin reviste, sau în lucrări mai întinse — în volum — aprecieri asupra marilor scriitori străini, nu poate decât să ne bucure acest lucru, căci pentru noi Românii aceste lucrări sunt prețioase și necesare, punându-ne într-o lumină vie și sigură pe marii cugetători. Adesea ne aduc vederi personale ale autorilor, vederi cari ne fac a înțelege mai complet și mai deosebit operele scriitorilor străini.

Lucrarea d-lui profesor universitar Pompiliu Eliade asupra filozofului dela Saint-Wandrille, — cum obișnuște d-sa să-l numească regulat, — trebuiește privită cu un deosebit interes, din mai multe cauze.

Suntem un neam, care desigur nu stăm prea departe de producțiile literare străine, și îndeosebi de mișcarea culturală franceză. Ne place să fim în curent cu cele mai noi lucruri, și — dacă se poate — să încercăm a fi și noi dacă nu la înălțimea celorlalți, să ne căzăm totuși a încercă în acele domenii.

Din Maeterlinck desigur că au cetit mulți și multe din lucrările lui. Cum îl vor fi înțeles — nu putem ști. În deosebite rânduri s'au scris — și se vor mai scrie — multe despre el. În iarna trecută îmi pare că d-l Pompiliu Eliade a ținut la Atheneul din București o conferință asupra lui. La teatrul din Craiova, încă nu mă înșel, s'a primit traducerea unei piese a lui Maeterlinck. D-l Pompiliu Păltânea ne asigură în primăvară, că va traduce și va scoate în volum „Pasărea măiastră”, „L'oiseau Bleu”, cum a botezat-o scriitorul belgian. Vedem deci un început mai pipăbil în cunoașterea acestui scriitor.

Deci apariția lucrării d-lui P. Eliade e, nu se poate mai nimerită, fiindcă aruncă o lumină vie asupra felului cum judecă faptele și oamenii Maeterlinck. Din această cauză trebuie să fim recunoscători.

În lucrarea de față, — am numi-o mai bine „studiu” — se analizează opera lui Maeterlinck, împărțită în trei categorii sau „maniere” după cum le numește d-l P. Eliade, — împărțire făcută după concepțiile filozofice cari se desprind din toate aceste lucrări.

La începutul lucrării, în primul capitol, d-l Pompiliu Eliade vorbește despre tăcere, expunând deci ideile din „Le Trésor des Humbles”. Primul cuvânt din această lucrare, ca și ultimul e tăcere.

„Tăcere. Acesta va fi cel din urmă rod al cercetărilor noastre, acesta să fie și cel dintâiu al nostru cuvânt. Tăcere pe buzele noastre, tăcere în sufletele

noastre! Tăcere pentru cele ce ne va putea spune Maurice Maeterlinck, și pentru ceace cuvântul nedestoinic nu va fi în stare să exprime.

„Vă cer, în numele gânditorului dela Saint-Wandrille, această sfortare, această jertfă dureroasă, „supraomenească”, nu numai pentru rassa noastră românească, rassă cu puține porniri sufletești spre tăcere, rassă care nu cunoaște încă farmecul sfânt al tăcerii, rassă prigonitoare și ucigătoare de tăcere; rassă care judecă și cântărește pe oameni după cantitatea vorbelor și nu după calitatea tăcerii.”

„Nu vă aduceți învinuiri deșarte! Liniștiți-vă! Se pare că-i tot așa de greu omului să tacă, pretutindeni pe lume, la toate gradele de latitudine și de civilizație. Iar mintea omenescă, avocat sofist, a găsit îndată îndreptățirile ei, spre a se lăsa să alunece pe povârnișul îmbătător al vorbirii: ea-și dovedește pe deoparte „primejdia tăcerii”, pe de alta „folosul netăgăduit al cuvântului” (pag. 3-4).

Am citat aceste trei prime aliniate pentru a fi lămurite cele ce vor urma. Vom face adesea citate mai dese și mai întinse, cu scopul de a scoate în evidență lucrurile ce ne interesează.

Mai în urmă vorbește despre „cuvânt”, care „învăluie, strîbește, înlătură cugetarea și sufletul, care nu destăinuște decât o parte nelsemnată a gândirii, care e și dânsa o parte nelsemnată a sufletului”. Trece apoi la cele două feluri de tăceri: activă și pasivă, după ce ne spune că nu pe calea cuvântului, ci pe una cu totul opusă lui vom găsi adevărul.

Tăcerea activă este „aceea care caută, care se cutundă, care scormonește în adâncul nostru sufletesc, e tăcerea roditoare, semnul superiorității lăuntrice”, — și despre ea va fi vorba, iar nu despre tăcerea pasivă „pe care o cunosc și animalele și plantele dimprejurul nostru, și lucrurile neinsufletețe, și somnul, și moartea” (pag. 6).

Dar ce câștigăm noi din această tăcere? „Totul. Devenim atât de perfecți cât îi e îngăduit speței noastre să devină, și atât de știutori cât îi e îngăduit speței noastre. Suntem desăvârșiți în fundul nostru. Nu e vorba să ne preschimbăm. Suntem așa de aproape de porțile adevărului, de porțile ceriului. N'avem decât să facem un pas... nu e nevoie! N'avem decât să întindem mâna... nu e nevoie!... Suntem în cerul! Avem în noi cea mai mare comoară de pe lume, întreaga comoară a celor desmoșteniți... „Le Trésor des Humbles”: Sufletul!” (Pag. 7).

Și mai departe: „Deschide-ți veșnic ochii mari... în spre tine!... aștește-ți urechile înăuntru tău... în pândirea Dumnezeuului care trece... ori se ascunde: căci miile lui viclenii, odată ce ai învățat să le cunoști, devin așa de zămbitoare și atât de simple!... Orice vieață e mare, dacă știi să o privești... Dar de ce așteptați ca bolta ceriului să se deschidă în sgomotul fulgerului? Luați seama la clipele ce se des-

*) Publicăm darea de seamă deși cartea nu ni s'a trimis la redacție. Editura „Flacăra” nu obișnuște a ne onora cu publicațiile sale. Autorii să nu se mire deci că nu pomenim de lucrările lor apărute în această editură.

chid pe tăcute... Și se deschide în toate clipele!" (Pag. 8).

Ne spune apoi ca să avem în vedere această povăț, căci acum se încearcă o schimbare radicală în muzică, pictură, sculptură, poezie, în arta cuvântului, în științele sociale, în vieța de toate zilele. „Și pentru toate aceste cuvinte, să așteptăm în tăcere!”...

Ne spune că această gândire nu-i originală, ci o întâlnim la misticul Plotin, la misticul călugăr olandez Ruysbroeck, la misticul german Novalis, la filozoful american Emerson, la Carlyle și în doctrinele școlii spiritiste contemporane. Ni se pare însă „că Novalis are mai multă căldură în expresiune, Ruysbroeck mai multă adâncime, Emerson mai multă bărbăție” (pag. 13).

„Ceeace întocmește însă darul deosebit al lui Maurice Maeterlinck și da cuetării lui o înfățișare cu totul personală e — în rândul întâiu — acel vestmânt științific și modern cu care-și învăluie misticismul său; în al doilea rând această operă se deosebește prin bunătaea ei desăvârșită, prin nota ei neașteptată de milă, de îndurare, de dragoste nețărnică a aproapei...; apoi prin poezia adâncă și curată ce învăluie întreagă această gândire și expunere, — și din care pare a izvorî gândire și expunere... în sfârșit, și cu deosebire, ceeace desparte pe Maeterlinck de toți predecesorii și inspiratorii săi, e că a știut, cel dintâiu să tragă o concluzie artistică din mediările lui asupra soartei omeniții, să întemeieze pe cercetarea lui mistică o întreagă estetică, și pe această estetică, o întreagă operă literară efectivă. Scrierea „Le Trésor des Humbles” slujește de cheie acestei prime activități a autorului, a acestei prime faze a talentului său, sau, cum se zice în istoria artelor plastice, a acestei „prime maniere” (pag. 14).

Ne motivează apoi că din diferitele împrejurări ale vieții noastre „arta de altădată nu mai poate fi arta vârstei noastre, — teatrul care a mulțumit pe strămoșii noștri nu ne mai poate mulțumi astăzi pe noi. Se cuvine dar să ne apropiem tot mai mult de sfera în care omul trăiește aevă, de adâncurile lui nepătrunse; ne trebuie un teatru — cum să-i zicem — static, adică un teatru șod al meditației lăuntrice, un teatru al imobilității și al tăcerii, în locul teatrului dinamic de până acum, icoană a sbuciumărilor și frământărilor, teatru al cuvântului zadarnic; ne trebuie un teatru intern, al inconștientului, în deosebire de teatrul extern și conștient de ieri, un teatru mistic, adică un teatru al celor două mari taine: taina cea mare care stăpânește în noi și taina cea mare care stăpânește împrejurul nostru — taina care ne împinge cu cruzime spre existență, și taina care ne ucide apoi fără milă, — taina care ia sub ocrotirea ei speța noastră întreagă și taina care prigonește pe individ: Dragostea și moartea. De aci, cele două categorii de piese de teatru din „prima maniera” a lui Maurice Maeterlinck: piesele Dragostei și piesele Morții” (pag. 15).

De aci începe caracterizarea lucrărilor dramatice. În prima despărțire din această „manieră” intră piesele *Pelléas et Mélisandre* (1892), *Alladine et*

Pallomidès (1894), *Aglavaïne et Sélyzette* (1896), cari par a întocmi una și aceeaș piesă, având aceeaș teză morală și sufletească, înfățișând acelaș simbol. Toate trei eroinele „sunt simbolul femeii sau mai bine al acelei ființei omenești în genere, de o curățenie sufletească fără seamăn, care totuș se face vinovată, cu știre, aproape cu voie, de cea mai mare nelegiuire, pe care duhul omenesc conștient a putut-o recunoaște până acum sau a hotărât-o — în falsă lui „înțelepciune” — ca atare: păcatul dragostei neîngăduite, păcatul dragostei în afară de legile omenești, — adulterul” (pag. 16).

În *Mélisandre* păcătuște soția cu cumnatu-so, în *Alladine* femeia tânără cu ginerele bărbatului ei prea bătrân și în *Aglavaïne* cu bărbatul celei mai bune prietene a ei.

„Fiind curate, fiind frumoase, fiind vrednice de plâns, trebuie să iertate eroinele, trebuie să iertată ființa omenească. Cum le-am osândi? Dacă au făptuit vina lor, a fost, firește, printr'un act de gândire, și poate tot printr'un act de gândire le-am invinui! Dar în fundul sufletului lor, în lumea adevărului însuș, acele ființe sunt curate, — iar în fundul sufletului nostru, în lumea bunătații desăvârșite, noi le pricepem și le deslegăm păcatul... (pag. 20). Și mai departe: „Să ne gândim îndelung înainte de a rosti cuvântul hotărât al osândei. Să trecem dincolo de gândire, să simțim adânc, să pătrundem cu tot sufletul nostru rostul celor întâmplate. Să ștergem din cuvintele noastre de toată ziua pe acelea protivnice adevărului și bunătații desăvârșite. Să ne cunoaștem pe noi înșine, înainte de a îndrăzni să privim în față pe alții și, pentru toate greșelile semenilor noștri. Îndurare!” (pag. 22).

În a doua despărțire a acestei prime „maniere” vin piesele *Morții*, și anume: *La Princesse Maleine* (1891), *La Mort de T'intagiles* (1894), *L'Intruse* (1891) și *L'Intérieur* (1894).

„Întreg acest teatru e un teatru de ființe inconștiente, adormite, sugestionate, un teatru de „marionete”, de păpuși, cum îl numea la început foarte bine Maeterlinck” (pag. 24).

În toate aceste piese Soarta joacă rolul de frunte. Ea face ca mica prințesă *Maleine* să fie prigonită și omorită de vicleana regină *Ana*, — ea face ca prințul *Fin-tagiles*, care are numai de 5 ani, să fie prigonit de-o regină octogenară, — ea face ca în *L'Intruse* moartea să se furigeze într'o familie odată cu boala, — și tot ea face că în *L'Intérieur* tot moartea să fie personajul care să facă să dispară o întreagă familie.

„*Oedip*, *Antigona*, *Prometeu*... cea mai mare parte din repertoriul lui *Sophocle* sau al lui *Eschyle* ne sunt cunoscute poate aceste piese în cari soarta biruiește. Dar acolo, omul eră pe planul întâiu. De departe, *Ursita*, mai întâiu nevăzută, înaintează cu pași uriași, neînfrânți, crește în mersul ei și ajunge... până la înălțimea staturii omenești, pe care nu știe însă să o depășească. Aici, nimic alt decât *Ursita*, dela un capăt al piesei la celălalt, dela un capăt la celălalt al sufletelor. Omul e microscopic, e indiferent, e abstract

pe planul din urmă, pe nici un plan; iată-l, încercând, în depărtare, să ia oarecari neînsemnate dimensiuni, oarecari șterse contururi... să înainteze și dânsul cu un pas, unul singur, — dar dispărând în întregime la spatele Ursitei, la spatele... Problemei, ea singură existentă, ea singură având un glas, ea singură hotărâtoare. Nici un individ, ca atare; nici o ființă omească cu însușirile ei. Numai Speța. Și nici speța! Soarta speței, ea singură" (pag. 31).

„Stergerea tuturor notelor deosebitoare dintre personaje, înlăturarea conflictelor, socotirea ființei omești ca un mijloc și nu ca un scop, reducerea ei la un simplu simbol, la o simplă entitate, la o simplă formulă algebrică, drept vorbind suprimarea ei, — iată teatrul lui Maurice Maeterlinck din „întăia lui manieră”... (pag. 33).

Astfel ne arată prima parte a operii lui Maeterlinck. În cele două capitole ce urmează (IV și V), d-l Pompiliu Eliade ne face o comparație între teatrul acesta și cel al lui Ibsen, iar în cap. V ne arată modul cum trebuie judecat acest teatru, dându-ne mai multe lămuriri asupra artei, artei dramatice, și mai ales asupra teatrului.

Ar trebui să cităm aproape întreg capitolul IV, în care ne caracterizează cele două feluri de teatru. Vom face însă citatul cât mai mic, căci atunci această lucrare ar depăși prea mult marginile unei dări de seamă. În privința personajilor:

„În teatrul lui Ibsen, personajile înfățișează cazuri generale ale omenirii, sunt „simboluri”, dar sunt, înainte de toate, ele însele, sunt adânc studiate, adânc săpate, adânc scobite, sunt ființe omenești în carne și în oase, fiecare cu însușirile lor sufletești, cu amănunțimile lor, cu împrejurările lor deosebite de viață. Personajile lui Maeterlinck sunt numai simple simboluri, numai niște abstracții, sunt omul, sunt speța — sunt „marionete”, prin mâinile cărora se agită, prin glasul cărora se exprimă, prin ochii cărora stigește singurul personaj existent, singurul în acțiune, singurul cu însușiri deosebite: Ursita” (pag. 34).

Ibsen așează personajile lui semi-simbolice în regiunea conștiinței lor, pe când Maeterlinck pune siluetele lor întregi-simbolice dîcolo de conștiință. „În finutul pe care sufletul îl tănuște celorlalte suflete, pe care adesea și-l tănuște și sie însuși”.

„În Ibsen aceste personaje înaintează în spre noi, desprinzându-se din fundul zării îndepărtate, țărnu-rindu-și conturul, dobândind în drumul lor culoarea deosebitoare, rostul lor anumit, — pe când acelea ale lui Maeterlinck se îndepărtează din ce în ce mai mult de noi, palida lor personalitate se șterge, se întinează tot mai tare, devin tot mai eterice, se sting și pier cu desăvârșire în viața universală a omenirii” (pag. 35).

În ceace privește problemele ce ei urmăresc:

„Ibsen urmărește totdeauna o problemă științifică, morală, socială; preocuparea lui de căpetenie, unica, e de a desvălui înfotdeauna adevărul. Ce urmărește pe Maeterlinck e o problemă întunecată, metafizică a omenirii, — o problemă și mai întunecată încă: problema mistică. Ce este sufletul în sine? Ce e soarta?

... Nu există, — după dânsul, — decât o singură datorie pe lume: de a fiertă pe toți semenii noștri, de a avea milă de toți semenii noștri, de a ne îngriji de soarta tuturor semenilor noștri...” (pag. 36).

Venim astfel la cap. V. „Cum trebuie judecat acest teatru? El poate fi privit din două puncte de vedere: acela al problemei mistice ce îl călăuzește, acela al tehnicii sale dramatice deosebite” (pag. 37).

Urmează apoi pasajii în cari se lămurește raportul dintre știință, filozofie și artă, care se adresează unui număr de suflete cu mult mai numărös decât numărului căruia i se adresează știința sau filozofia, acestea două fiind ceva abstract. Noi fiind atât de diferiți de înaintașii noștri ca noi elemente sufletești, o nouă doctrină trebuie ca să se intruzeze într-o artă nouă. Știința ne dă formule, legi cari se desprind din mijlocul viețuitoarelor. Artă ne arată firea, ne înfățișează însăși acele fapte — ne dă forma. Din această cauză e mai adevărată, mai aproape de sufletul nostru. „Știința, se va zice, înfățișează adevărul veșnic; dar arta împietrește în forme definitive ceace curge în natură în forme peritoare” (pag. 39).

Deci Maeterlinck se va adresa artei. Cărei arte însă? El nu e pictor, sculptor, muzicant. „Maeterlinck se slujește de arta care-i stă la îndemână, de arta cuvântului. Ciudată întâmplare! Cuvântul cel urgisit, cuvântul cel vînzător, cuvântul „fășia de materie, care se amestecă în ce nu aparține materiei”, cuvântul „număr de ordine al fablourilor din muzeu”, dânsul va fi chemat și însărcinat să dovedească zădărnicia cuvântului în opera artistică a lui Maeterlinck!”... (Pag. 41).

Artă cuvântului! Dar cuvântul se adresează romanului, poeziei, teatrului, oratoriei. Și apoi poezia e și ea atât de variată! Cărei poezii, se va adresa deci Maeterlinck? Poezii lirice? Încercările-i în acest domeniu sunt slabe. Deși prin nimic altceva mai bine decât prin poezia lirică nu se poate exprima fondul sufletesc, deși numai prin acest gen poetul poate să-și spovedească sufletul, totuși Maeterlinck renunță la el.

Romanul? Nu! Romanul e analiza sufletească a altora, nu a poetului. „Lumea tainei adânci, lumea reculegerii, lumea tăcerii e și mai puțin la îndemâna zugrăvirii artistice a romanului decât a poeziei lirice”. Dar „există, — drept vorbind, nu două, ci trei lumi sufletești: una pe care o împărțăm semenilor noștri, alta pe care nu-o împărțăm decât nouă înșine o a treia care scapă tuturor, și despre care n'avem nici o idee noi înșine: lumea „socială”, lumea pur „conștientă”, lumea „întunecimilor”. Pe aceasta din urmă nu o poate zugrăvi nici un gen literar, decât poate într-o foarte slabă măsură, poezia lirică; lumea pur conștientă, e de domeniul poeziei lirice, dar mai ales al romanului; cea „socială” de domeniul romanului, dar cu deosebire al celui de-al treilea gen literar, genul dramatic. Însă tocmai pe acest de-al treilea gen literar și l-a ales Maurice Maeterlinck spre a-i încredința greaua sarcină de a zugrăvi lumea noastră sufletească înconștientă” (pag. 43).

*) Vezi: „Serres chaudes” (1889—1890).

De ce însă a ales el tocmai acest gen? Pentru că „teatrul e arta cea mai largă, cea mai desăvârșită dintre toate, intru cât se adresează vederii întocmai ca artele plastice, spiritului ca poezia și romanul, auzului ca muzica”. Care este însă obiectul teatrului? Ne spune tot d-l Eliade: „din toată natura, numai omul; din om, numai sufletul; din suflet, numai partea conștientă; din partea conștientă, numai partea socială, adică acea latură a sufletului, luminată de gândirea stăpână, care vine în contact cu semenii noștri și pe care fiecare din noi vrea s'o exprime” (pag. 44).

De ce mijloace se servește teatrul? „Mișcare, dialog, acțiune; nici nu putem ocoli aceste cuvinte când e vorba de teatru, aceste cuvinte sunt pur teatrale, sunt de esență, de fire teatrală... Nici nu se poate închipi un teatru fără cuvânt, fără mișcare, fără acțiune... personajile se găsesc în desăvârșită nepuțință de a ne arăta cine sunt, ce vor, ce simt, ce vor face, — nu-și pot desvălui starea lor sufletească, de nu le îngăduim să se miște, să grăiască, să lucreze... Tăcerea, reculegerea, imobilitatea sunt proceduri opuse teatrului, sunt proceduri intime, și teatrul — înfățișeze dânsul lumea de altădată sau lumea noastră contemporană — e un gen extern... Sunt, — ce e drept — în teatrul lui Maeterlinck momente curioase, momente într'adins alese, în cari s'ar părea că contrariul e adevărat, că eroii n'au nevoie de acțiune, și nici de destăinuirea prin cuvinte, spre a se pătrunde imediat sufletele unele de altele” (pag. 46).

Deci obiectul teatrului e sufletul omenește, care „treptat-treptat iese din adâncurile lui la suprafață și produce, mai întâiu simțăminte vagi, apoi gândiri precise, apoi cuvinte de împărtășit altora, sau hotărâri ce trebuiesc intruate în faptă. Numai în această din urmă fază, omul e teatral: sufletul, ajuns la desăvârșita lui dezvoltare, care se desprinde așa zicând de pe tulpina sa și se lasă să fie cules în afară”. (Pag. 49).

Își pune apoi întrebarea dacă inconștientul poate sau nu să fie materie de artă. „Să nu fie oare nici o artă deștoinică să „exploreze” adâncurile nepătrunse ale sufletului omenește, pe care nu-l pot zugrăvi nici artele plastice, nici acelea ale cuvântului? — nici una care să intrupeze gândirea filozofică a lui Maeterlinck?.. O atare artă există. E muzica” (pag. 51).

Ne vorbește apoi de Richard Wagner, care plecând dela aceleași considerații filozofice ca Maeterlinck, poate să ajungă la un rezultat mai desăvârșit, pentru că la poezia lui se mai adaugă și muzică. „Una va exprima numai stările conștiente, cealaltă va răscoli tot adâncul stărilor inconștiente ale omului. Și fiindcă sufletul omenește trece, rând pe rând, dela stările conștiente de gândire la cele de visare și dela acestea la cele conștiente de gândire, vor alternă, în împlinirea soliei lor, aceste două arte. Și de va fi nevoie ca sufletul omenește să devină stăpân pe sine, raționabil, sau să împărtășească altora gândirile și hotărârile sale limpezi, — sunetul muzical își va pierde din însemnătatea lui, se va împușină pe măsură, orchestra își va micșora intensitatea, cuvântul va lua din ce în ce mai multă precădere. Pe când, dimpotrivă, de e nevoie ca sufletul omenește să se uite el pe el, să se cufunde în adâncurile sale cele mai tainice, să rămână străin celor ce i se desfășură în juru-i, — cuvintele se vor rândui mai întâiu, în forme din ce în ce mai ritmice, cari vor aminti mișcările pasiunii, apoi se vor rări, vor lăsa locul lor sunetului muzical vag, vor dispărea... și pe când buzele personajilor vor fi nedestoinice să trădeze ce se petrece în lumea simțirii ascușe, și pe când ochii lor vor plui în extaz, — vom auzi deșlușit sufletul lor inconștient răsunând... dedesubt... în orchestră” (pag. 52).

Că Maeterlinck a simțit acest lucru, e faptul că a încuviințat — el nefiind muzicant — ca să se facă muzică la o bună parte din repertoriul lui dramatic, muzică scrisă de Gabriel Fauré și Claude de Bussy, și numai atunci aceste lucrări dramatice au fost în forma lor deplină, căci muzica și poezia se întregeau una pe cealaltă.

După ce ne dă aceste prețioase lămuriri, după ce ne dă observații asupra operii lui Maeterlinck, adică asupra scrierilor din „prima manieră”, după ce ne arată raportul dintre teatru, roman, poezie lirică, muzică, după ce ne vorbește în termeni generali despre artă, d-l Pompiliu Eliade trece la celelalte două „maniere” a operii lui Maeterlinck.

Urmărește și mai departe același sistem, dând în același timp și considerații generale asupra filozofiei lui Maeterlinck, și considerații speciale, pentru fiecare din operele lui.

Traian S. Dimitriu-Șoimu.

Cronici.

Literatură.

O problemă literară.¹⁾

Dela un timp încoace, — de când anume nu s'ar putea preciza, — literatura românească este stăpâ-

¹⁾ Părerile și aprecierile d-lui Dragnea nu angajează revista. Articolul ni s'a părut interesant pentru concluziile lui, cari militează pe lângă direcția națională în literatură, reprezentată și de revista noastră.

Red.

nită de cătră o sărăcie de idei, este lipsită de creațiuni artistice mai înalte, de creațiuni poetice, de creațiuni literare. Poezia, este una și aceeași ca concepții, ca idei, la toți tinerii poeți, iar nuvela nu face altceva, decât, că repetă ceace se știa și de multeor greșit, fals. Bun înțeles, în observația aceasta nu intră scriitorii, cari s'au dezvoltat și s'au impus dela 1900 încoace, pe cari nu-i mai amintim deoarece se știu: vorbim de o nouă generație de scriitori, cari trebuiau să se ridice, să se manifeste. Pe alocurea, ei au făcut aceasta însă fără succes, fără să se resimtă manifestarea lor.

În adevăr, astăzi e destul să cunoști pe unul dintre acești tineri, pentru a ști întreaga producție a lor. Versul d-lor par'că nu urmărește altceva, nu are alt scop, decât ritmul, decât muzicalitatea, ca la Bolintineanu, ca și când poezia românească ar fi în drum spre faza celei din China, al cărui scop este numai acesta, de a distra nervii prin sonoritatea ei. Prin ea, nu vibrează sentimentele și pasiunile acelea atât de varii ca în poezia lui Heine și Eminescu, ci se mărginește la aceea de a reflecta idei cunoscute, pasiuni moarte și sentimente fără viață. Această sărăcie, se resimte la fiecare pas: în ori și ce revistă, în ori și ce volum. Iar pe lângă această sărăcie de idei, pe lângă lipsa de concepții mai înalte decât cele prozaice, se adaugă reaua construcție a versului ca și când am fi cu cincizeci de ani înapoi, când limba noastră literară nu intrase într-o fază hotărâtoare. Spre exemplu, dintr-o revistă a Bucureștilor:

Mestecanii înalți, subțiri,
Par alb convoi de Pelerine,
Ce-a obosit prin munți, prin cline,
Vagabondând spre nicăieri.

Mai întâiu: cum îți poți face o imagine atât de bizară, închipuindu-ți „mestecanii”, cari nu sunt tocmai așa de „nalți, ca niște „Pelerine” și totdeauna „vagabondând spre nicăieri” când știința universală n'a ajuns la această concluzie științifică, că „mestecanii” pot călători — și încă „spre nicăieri”!? Această mostră de poezie să nu se creadă, că este luată din vreo revistă oarecare; ea este luată din „Flacăra”, dela 25 August 1912. Sau tot din această revistă, tot ca mostră de construcții, următoarele versuri:

Priviri de jettatore pe câmpurile voastre
Și-au scurs privirea verde ca balele de șerpi
Și v'au surpat castelul nădejilor albastre,
Schimbându-vă sămânța cea bună 'n greunți sterpi.

Acest: „grăunți sterpi” ilustrează o întreagă rătăcire gramaticală. Nu mai amintim, deoarece înțelege și cetitorul, că știința universală încă n'a ajuns la concluzia, că „nădejile” sunt „albastre”!...

Desigur, afirmația noastră cumcă poezia românească cea tânără trece printr-o criză vădită, nu-și găsește razim numai în aceste opt versuri, ci, în însuși viața noastră literară de astăzi, atât de desorientată, care a rupt orice legătură cu trecutul literar, cu scriitorii înaintași ca Iosif, Goga, Sadoveanu, Ciocărlan, Aldea și alții.

Lucrul acesta de-a pierde vremea cu poezii fără idei, pare a se întinde și în Ardeal. Ardealul lui Bariț, Ardealul cultural și serios, sub presiune, este nevoit a primi această rătăcire. Ziarul „Românul” o vreme îndelungată a primit în coloanele lui astfel de rătăciri, dela care a pornit o mulțime de tineri desorientați. Și nu mai departe, în revista „Cosinzeana” dela 20 Octombrie, s'a publicat următoarea poezie, care ne desvăluie o întreagă rătăcire și pe care o reproducem în întregime, nu pentru că este scrisă în metru simbolist, lovind în curentul cu acest nume, ci, pentru că ea nu exprimă nimic, nici un fond de idei:

Tu dulce dor,
ispititor,
te mă chemi pe mări fără liman
la adăpost de orice ochiu dușman,
departe
departe
pe mări adânci
ca nopțile ce-au închegat
și 'n flori și 'n rouă au scaldat
întăiul dor
mistuitor,

tu ce mă chemi,
mereu mă chemi
prin versul celei mai divine struni
ce-a tremurat sub raza unei luni
vreodată...

odată
ai vrea numai,
în luna Mai
când sufletele-s mări adânci
cu țărnul alb și flori pe stânci,
să te ascult
tu dor — de mult!

Ne putem întreba cu tot dreptul: unde sunt ideile, cari stau ca fond oricărei poezii? Dela început până la sfârșit se vede lipsa de concepții, se vede, că pe poet nu gândurile l-au îndemnat a scrie o poezie, ci cerneala și hârtia. Dovadă, lipsa de logică din construcția versului: întâi, „dorul” chiamă pe poet „pe mări fără liman”, iar mai departe „pe mări adânci”. Trebuie să ne înțelegem: încât? — Și am mai putea ilustra această afirmație cu nenumărate citații, dar această o lășăm s'o facă cetitorul, căruia nu i se cere cine știe ce pregătire critică, ci cel mult o comparație între literatura aceasta nouă și cea care a precedat-o.

Proza cea tânără stă cu totul altfel dar nu mai puțin rău. Scriitorii de categoria aceasta, se împart în două feluri de-a fi: întâiul fel, acela care, desprește literatura țărănească care compune viața literară românească de astăzi, influențați fiind de curentele nouă; iar al doilea fel, acela, care întorși din drumul rătăcirii, au prins a zugrăvi viața țărănească, dar fals.

E momentul însă a ne întreba împreună cu tinerii scriitori: care să fie cauza în aceste două și trei cazuri? O vom arăta așa cum o înțelegem noi; iar dacă explicația pe care o dăm, nu va fi tocmai completă, o așteptăm și dela alții.

*

De-ar fi ca teoria lui Taine, cu influența mediului și evenimentelor istorice asupra vieții unui popor, să se aplice mai bine la un popor din Europa, apoi acela am fi noi.

Firea poporului nostru e caracterizată prin grăbire. Grăbirea a fost prinsă admirabil într-o schiță a unui scriitor englez. Personajul scriitorului englez, la orice întrebare răspunde scurt și foarte revoltat: — N'am timp! — De-ai întreba pe unul dintre marii noștri

conducători politici, de ce procedează așa și nu altfel cu cutare eveniment politic, el îți va răspunde foarte grăbit și revoltat: — N'am timp! — De-ai vrea să discuți cu d-l profesor despre chestiunile pedagogice și va prevedea că-i vei opune noi observații, d-l profesor foarte grăbit, va căuta să se depărteze de chestiune prin aceleași două cuvinte: — N'am timp! — Acest „n'am timp”, această grăbire, o repetă toți conducătorii noștri, și de le-am aplică-o tuturor categoriilor, am constituit un tablou foarte comic, făcând pe cetitor să petreacă un moment de veselie, — ceace nu ne este în intenție. E adevărat, Gogol cetindu-și o mare operă, lui Pușchin, în care se oglindeau toate viațile poporului rus, acesta numai într'un răs o duse până la sfârșit, când izbucni în plâns însă.

Poporul nostru, orice ar profesă, orice ar „învărti” după vorba lui atât de plastică, dela 1848 până astăzi, se află într'o grăbire foarte mare; el nu mai are timp să reflecteze, să se gândească asupra faptelor pe care le face. Dela 1848 până astăzi, pentru că dela această dată, instituții după instituții, oameni după oameni, vor, dacă nu să întreaacă Europa în civilizație, cel puțin să o prinză dela urmă. În secolii XVII, XVIII și chiar al XIX-lea, când se putea desvoltă paralel cu civilizația apuseană, el a fost oprit pe loc de evenimentele istorice cari și-au exercitat înăuntrurile preponderante asupra vieții lui. Și iată deci, la 1848, intrând într'o fază hotărâtoare, poporul nostru, fără să vrea, supus presiunii unor instituții cu caracter opus vieții lui, grăbi, cu toate silințele, să atingă apusul european. Această grăbire, aceste instituții, își reflectară cu putere roadele lor de grăbire, asupra societății românești, asupra membrilor cari o formată. Din aceste două ciocniri, se nascu o societate foarte grăbită și nepregătită pentru viață, o societate în care predomină influența evenimentelor istorice, cari o pregătiră, în loc ca ea să pregătească aceste evenimente. Apoi, nicăiri, în nici o țară nu a fost înlăturată critica cu mai mult dispreț (înțelegând prin critică orientare) ca în țara noastră. Însă, critica fiind înlăturată, nu oamenii au creat societatea, ci societatea pe oameni. Din când în când, dacă s'a manifestat câte un Eminescu sau câte un N. Iorga, ei s'au manifestat în afară de societate și contra societății.¹⁾ Astăzi, scriitorii sunt victimele — dacă ni se permite acest cuvânt — ale aceluiaș regim grăbit, ale aceleiași societăți care i-au creat.

Și anume: societatea fiind foarte grăbită și nepregătită pentru viață, — nepregătită, aflându-se într'un refugiu veșnic, mănătat dela urmă de acele evenimente istorice, — scriitorii noștri sunt foarte grăbiți și nepregătiți, pentru viața literară. Mai mult: societatea înlăturând critica, și ei au trebuit să se onduleze după ea, și astfel, în loc de a fi în afară și contra

¹⁾ În Ardeal, cu toate că altul a fost regimul istoric al vieții românești, totuși, această observație s'ar putea potrivi și împrejurărilor de acolo. Gândiți-vă numai la ultima reacțiune a d-lui O. Goga, contra societății românești furată de acelaș sentimentalism, de aceeași nepăsare,

societății, ei s'au lăsat regimului vechiu, care nu admite curente de orientare. Curentul de orientare nu se explică altfel decât ca o reacțiune nouă contra unor stări de fapt vechi. Căci altfel, dacă nu ar existat aceste stări de fapt vechi, cu neajunsurile lor, cu anomaliele lor, curentul nu și-ar avea explicația de-a fi. Ca o dovadă a afirmației noastre cumcă societatea românească a înlăturat cu cel din urmă dispreț astfel de curente, este următorul fapt istoric: în cursul veacului al XIX-lea și la începutul celui în care trăim, ca în nici o țară, la noi au existat numai trei curente literare-ridicate până la valoarea istorică. Care să fie cauza? Cauza e că, curente, fie literare, fie politice, întodeauna au venit, într'o mână cu biciul de foc, într'alta cu mistria de zidar. Societatea noastră, în mare parte, a privit cu ochi buni mistria zidarului, dar s'a înfricoșat, a tresărit și a căutat să distrugă biciul de foc. Și n'am putea-o compara mai bine decât cu bolnavul, care nu vrea să primească doctorul pentru a-i spălă rana, cu frica de a nu o vedea, știind bine că aceasta-i va cauza moartea. Așa se explică sărăcia de curente literare și politice în cursul formației vieții noastre moderne; și, tot astfel se explică de ce tinerii noștri scriitori de astăzi privesc cu satisfacție la amuțirea criticii și vor să îngroape cu uitarea pe cele ridicate la valoare istorică.

Dar iată, că printre crucile triste ale cimitirelor, își fac loc hiebele profanatoare de morminte, cari, producând o mare groază, produc totdeodată și grija zilei de mâine, a momentului în care te afli.

Trei curente de îndrumare au stat la baza culturii noastre moderne. Excepționând curentul lui Cogălniceanu, curentul popular-istoric ivit la 1840 prin „Dacia Literară”, continuat prin „Propășirea” (1844), prin calendarele culturale, în sfârșit prin „România Literară” și „Steaua Dunării” din epoca Unirei, cel dintâiu curent care hotărî valorile literare fu cel din jurul „Convorbirilor”, pe care-l urmă curentul socialist, apoi cel naționalist. Ca un rezultat al luptelor vijelioase, date în sânul societății românești, sunt și aceste trei curente cari se deosebesc așa de radical unul de altul! D-l Maiorescu nu înțelege arta altfel decât ca artă pură, care nu are nici un amestec cu actele prozaice ale vieții: „Prin urmare iubirea, ura, tristețea, bucuria, disperarea, mânia, etc., sunt obiecte poetice; învătătura, percepțele morale, politica, etc., sunt obiecte ale științei și niciodată ale artelor; singurul rol ce-l pot juca ele în reprezentarea frumosului, este de a servi de prilej pentru exprimarea simțământului și pasiunii, tema eternă a frumoaselor arte.”¹⁾ D-l Ghera, din contră: „percepțele morale, politica, etc.”, trebuie să-și facă drum larg prin literatură, căci mai înainte de orice, artiștii sunt „cetățeni”. Și chiar cele dintâiu, pasiunile, sentimentele, ele sunt redade prin artă așa, cum este epoca în care trăește artistul: revoluționară, pesimistă, desilusionistă, etc., la însuși fructul întocmirii politico-sociale a societății. D-l Maiorescu, este un urmaș al filozofiei antice, a lui Kant, într'un cuvânt al filozofiei transcendente, aprioriste; pe când

¹⁾ „Critice” I, ed. din 1908, p. 27.

d-l Gherea, a lui Taine, al filozofiei care pleacă dela realitate, aprioriste, putem spune în limbajul lui Kant, dela empirie. Între cel din urmă și d-l N. Iorga, este numai deosebirea aceea care poate există între cele două concepții politice cari le aparțin. Și d-sa înțelege pe artist, mai mult pe scriitor (d-sa spune că literatura-i „artă sau — ba“!) tot ca un fruct al societății din care face parte, literatura tot ca o realitate, numai atâta deosebire, că d-sa înțelege o mai mare misiune a artei în societate, un educator național al conștiinței unui neam, un fel de mijloc de-a schimba o stare de lucruri vechi într-una nouă, o punte de tranziție a unui neam. Textual d-sa spune: „un popor așteaptă să fie chemat la viață și puterea fermecătoare o au în rândul întâiu scriitorii“.) D-l Iorga, vind să arete valoarea scriitorilor în mijlocul societății românești, dă de exemplu pe un Tolstoi, care a schimbat Rusia, pe un Gladstone în Anglia, pe un Washington, care a schimbat spiritul State'or-Unite, și în sfârșit pe Cogălniceanu și cei cari-l încunjurau, cu cari a făcut unirea țărilor române *) Această teorie filozofică aplicată vieții literare, a fost desbătută și susținută cu mult succes de către francezul Émile Hennequin în cartea sa „La critique scientifique“ (Paris 1888), care se deosebește de Taine prin credința sa că nu numai mediul hotărăște opera unui scriitor, ci și opera scriitorului hotărăște mediul înconjurător. Fiecare dintre aceste trei curente și-a dat roadele lor, pe care nu contemporanii de astăzi sunt în drept a le arăta.

Și acum: de care din aceste trei curente sînt scriitorii, cari se ridică după cei creați de d-nii Maiorescu și Iorga, căci d-l Gherea numai a hotărît valoarea unora dintre scriitori? De care din aceste trei? Scriitorul de astăzi, creat de societate, este un desilusionist, este un fantesist, este un străin de tot ce se petrece în mijlocul societății din care face parte. El nu poate înțelege perceptele estetice prin care i se impune anumite condițiuni ca artist, ci, stăpân pe fantazia lui, îi dă drum liber să alerge prin pasiunile vieții, prin frământările ei, prin lupta ei pentru un loc sub soare, ca și când viața ar fi o fantazie. De aici lipsă de idei în ceea ce produc, de aici mai ales desorientare. Căci scriitorul, dezvoltându-se în mijlocul societății noastre foarte grăbite, el este sau un străin de marile probleme care se agită afară din ea, sau este un cunoscător pe jumătate al realității. De sigur, vorbim de novelist, care, oricât s'ar feri de-a fi un tendenționist, opera lui, vrând-nevrând, va reflecta o stare de spirit, o epocă, idealurile ei. Același lucru și cu poetul. După îndemururile curentelor nouă, ei ar trebui să se închiză în ei înșiși, să se caute pe ei înșiși, lăsând afară și neobservată mulțimea și viața care se agită.

Poetului nostru tânăr, crescut în acest spirit, i se pare că, putând lega un cuvânt cu altul, putând fi primit

*) „Sămănătorul“, III, 1904, p. 212.

*) „Anarhiștii“ înainte de „anarhie“, conferință ținută la Câmpulung în 1906, Martie, la care d-nii Sadoveanu, Iosif, Gârleanu, au cetit din scrierile d-lor,

la unele reviste, nu trebuie să mai cunoască nimic, nu trebuie să mai știe nimic. Inspirațiunea fiind un „dar dela Dumnezeu“, o lasă a-și exercitat rolul ei, după putințele și cultura pe care o are poetul. Iubirea, materialul nesecat al poeziei, îi cuprinde ca ori și căru om sufletul, și, ca ori și care om, poetul fără o cultură mai înaltă și-o redă prin versuri într'o formă prozaică, lăsând să se vadă în construcția ei lipsa de originalitate, lipsa de pregătire. Acesta este poetul de astăzi.

În adevăr, iubirea este cel mai mare sentiment și cel mai neîntrecut izvor de inspirație poetică, — dar ea e trecătoare. Sufletul poetului este stăpânit de cătră acest sentiment numai un anumit timp. De îndată ce el a trecut în masa amorfă a sentimentelor de a căror viață hotărăște progresul omului spre maturitate, poetul, nepregătît, fără o cultură mai înaltă decât a omului obișnuit, nu mai poate crea nimic, sufletul lui rămâne gol ca o clădire în care stăpânește din când în când eoul venit de afară.

Nu, iubirea este ceva trecător, ceva accidental în viața poetului și face parte din marele complex de întorsături și întâlniri care se numește viață, care este lumea. Viața aceasta trebuie s'o cunoască poetul, a cărei valoare este veșnică, mai veșnică decât veșnicia pe care mintea noastră o poate concepe între cele două națiuni speculativ-filozofice: timp și spațiu. Din adâncimile ei, poetul poate crea forme de artă universale.

23 Schopenhauer, în Estetica poeziei — capitolul dintr'o lucrare a sa — nu înțelege poezia decât ca „arta de a pune fantazia în mișcare prin cuvinte“. Iar mai departe, dânsul revine și explică ce-i trebuiește poetului, pentru a îndeplini acest proces filozofic:

„Scopul în care poetul ne pune fantazia în mișcare este de a ne releva ideile, adecă de a ne arăta printr'un exemplu ce este viața, ce este lumea. Întăia condiție pentru aceasta este să o cunoască el însuși; dupăcum o cunoaște adânc sau numai pe deasupra, va fi și poezia lui. Astfel, există trepte nenumărate precum de adâncime și lămurire în prinderea naturii lucrurilor, așa și de poezi. Fiecare dintre aceștia trebuie să se crează pe sine perfect, intrucât a tradus bine ceea ce a cunoscut el și intrucât lucrarea sa corăspunde originalului său; trebuie să se crează deopotrivă cu cei mai buni, fiindcă nici în producerile lor nu vede mai mult decât în ale sale, adecă atâta cât în însuși natura, — din cauza nestrămutată că privirea lui nu este în stare a pătrunde mai adânc“.)

D-l Iorga spune că „observațiile sunt totdeauna personale, închipurile se înalță totdeauna din realitatea unui suflet cu o anumită individualitate și inimile pot fi curate sau necurate“.) Iar d-l Gherea, adaoage: „cu cât e mai cultivat, cu cât e mai larg spiritul poetului, cu atât mai mare va fi și creațiunea lui“. „Afară de câteva științi prea abstracte, eu nu

*) În traducerea d-lui Titu Maiorescu din „Conv. Lit.“, 1885, p. 49.

*) „Sămănătorul“, V, 1906, p. 3.

văd care din științi în generalizările lor cele mai înalte n'ar putea să fie nu numai un factor pregătitor pentru crearea artistică, dar chiar să-i dea un material direct¹⁾ Tot în această privință Banville — ca să nu mai amintim pe alții străini — povătuște pe scriitor să cetească „cărți tehnice, dicționare, liste de muzee, cataloage“, pentru a-și îmbogăți cunoștințele.²⁾

Acestea lipsesc generației de astăzi, ceea ce face ca poezia și proza să apară atât de sărace în idei, atât de sărace în concepții asupra vieții! După cum cunoaște poetul viața, lumea, adânc sau superficial, va fi și poezia lui — iată cuvintele lui Schopenhauer, care ar trebui mereu repetate. Ideile nu sunt altceva decât rezultatul cunoștințelor primite de om, voluntar, precum și rezultatul impresiilor exterioare, primite involuntar, prin sugerație. Un mare pedagog spune că „inteligenta propriu zis cuprinde patru operațiuni principale: câștigarea ideilor, conservarea ideilor, asociația ideilor și producțiunea (creația) ideilor. Fiecare dintre aceste patru operațiuni se continuă în întreaga viață intelectuală“. Mai mult decât ori și cine, scriitorul este supus acestui proces psihologic: „câștigarea ideilor, conservarea ideilor, asociația ideilor, producțiunea (creația) ideilor“. Să luăm de exemplu pe novelist. Nuvelistul va posedă ideile câștigate, fără să vrea le va conserva, le va asocia și sistematiza, dacă va fi un om cult, dar niciodată nu le va putea crea, redă prin artă, dacă ele nu se vor raporta la fapte și oameni, dacă ele din sfera înaltă în care s'au elaborat (a priori) nu se vor raporta la fapte pozitive (a posteriori). Și atunci arta, fără să vrea artistul devine tendenționistă.

Dar această chestiune cu succedarea ideilor în mod logic și natural, nu e desbătută astfel numai de pedagogie, ci și de estetică, care admite astfel succedarea ideilor la scriitor: ideile înăscute, adică acele pe care le-am primit dela începutul rațiunii minții noastre; ideile adventice, cari ni se nasc prin percepțiune; ideile factice, cari au luat naștere din combinarea fantaziei noastre cu rezultatele pozitive ale inducțiunii noastre. În fața acestui proces psihologic recunoscut de știință, scriitorul nu mai poate fi ceea ce a crezut el, un fantezist, care, oricând și în orice fel, poate scrie orice și oricum, pentru că literatura e o fantazie.

Literatura, oricât de prozaică ar fi ea, orice subiect ar trată, un moment, rămâne o concepție metafizică. Căci drama, novela, etc., nu ne dau numai un șir brut de fapte omenești, pe care le găsim ori și când în ziare și rapoarte administrative, ci o înlănțuire logică între cauză și efect, ca intrigă, care nu ne rămâne decât a priori, decât ca un fapt pe care îl percepem, întâiu, apoi îl putem chiar vedea, înțelege. Literatura, îndeplinește această condiție, a uni într'un tot singur cele două extremități filozofice.

¹⁾ „Studii critice“, I, Buc. 1890, p. 251-2.

²⁾ Ne-am oprit mai mult asupra observațiilor în direcțiunea aceasta, făcute în românește, pentru a nu da un colorit exotic temei noastre, deoarece este lăunță din viața noastră literară.

În privința perceperei nu e mult de zis. Fiecare om își percepe lumea și viața într'un fel, înțelegând prin percepere „activitatea instinctivă a spiritului“, a minții noastre.¹⁾ Dar întotdeauna omul de rând va percepe viața, lumea, prin interesele lui, subiectiv, pe când scriitorul trebuie să le perceapă prin ale mulțimii, obiectiv. Perceperea omului de rând își are o valoare momentană, incidentală, pe când cea a scriitorului își are o valoare veșnică.²⁾ Pentru această mare menire a artistului i se cere ceea ce nu i se cere omului de rând: adâncă cunoștință a vieții, a oamenilor, a lucrurilor, a stărilor de fapt. Dacă scriitorul nu are această pregătire, viața și lumea o vede ca omul de rând. Căci, nu uitați, că ideile, cari stau la baza oricărei opere, nu cer numai o conservare, ci și o producție (creație) care implică cuvântul de pregătire. Viața și oamenii, scriitorul, nu numai că le vede, ca ori și cine, ci, văzându-le, le judecă, le condamnă sau le idealizează dacă merită idealizate, — și iată că din nou se ridică cealaltă cerință: a le vedea cu altfel de ochi. Nuvelistul, redând prin artă oamenii, lucrurile și stările de fapt, trebuie să le cunoască în deaproape. El nu poate fi oprit de pedagogia oarbă a veacului în care trăim, de-a nu se cobori în cele din urmă mișcări politice de unde-și poate lua atâta material! E adevărat că fiecare participantă a vieții noastre e un element artistic; dar fiecare element artistic cuprinde în el nenumărate întorsături, nenumărate echivocuri. Scriitorul care s'a închis departe de pasiunile și frământările vieții actuale, și tot mai poartă acest titlu de scriitor, îmi face impresia surdului care ar pretinde, ad absurdum, că el aude tot ce se vorbește în lume și nu mai are nevoie de explicațiile altora, sau impresia orbului care ar cere dintr'o încăpăținare neexplicată, ad absurdum, ca să fie lăsat a se conduce singur pe drum, pentru că vede tot ce se desfășoară înainte-i.

Eu cer scriitorului trei calități în îndeplinirea operii lui: trăsături adânci ale vieții omenești; trăsături largi din viața neamului lui; și în sfârșit, valoarea estetică aplicată acestora. Trei cerințe cari se condiționează una pe alta, și pe care criticul trebuie să le deosebească printr'o analiză științifică, istorică și economică. Proza, trebuie să descrie oamenii, lucrurile și stările de fapt ale acelor trei clase ale neamului nostru: clasa țărănească, clasa de mijloc, clasa diriguitoare. Cu frământările lor, cu sbuciumările lor, cu idealurile lor.³⁾

Viața este una și aceeași pe tot întinsul pământului.

¹⁾ Henri Marion: „Leçons de Psychologie appliquée a l'éducation“. Paris, 1893, p. 250.

²⁾ Un exemplu: noi știm cum înțelege omul de rând iubirea, știm că prin ea înțelege a-și satisface anumite scopuri.

³⁾ Agârbiceanu, într'o parte a scrierilor sale, mai ales în romanul ce-l publică acum, descrie oamenii unei clase de mijloc transilvănene, care n'a existat până acum. Despre ea vom vorbi pe larg, părându-mi-se foarte interesant acest fenomen istoric în viața Românilor de peste munți.

lului; dar ea variază după împrejurări și loc, după mediul unde se adaptează. Imprejurările istorice și economice îi dă și mai mult acest timbru de diferențiere, pe care criticul trebuie să-l distingă prin cunoașterea adâncă a acestor două științe. Diferențierea se oprește, încetează acolo de unde se începe a doua viață, viața relativă, sentimentele, pasiunile, idealurile, într'un cuvânt actele sufletești cari sunt unele și aceleași unde se poate aplica acest cuvânt din marile dicționare al lumii: *viața omenească*. Și nimic altceva nu unește aceste acte sufletești într'un tot, nimic altceva decât arta. Pasiunile și sentimentele nu știu de graniță. În același fel în care suspin în fața tablourilor lui Vereșciaghin, suspin și tresalt în fața tablourilor lui Grigorescu. Dar pasiunile și sentimentele, actele acestea psihologice, n'ar lua naștere, dacă ele n'ar purta un timbru original, dacă ele ar întâmpina atât în literatură cât și în arta plastică unul și același om, unele și aceleași stări de fapt. Omul este veșnic dispus spre această reverie: căutarea necunoscutului, deoarece, văzând aceleași lucruri și aceiași oameni i se pare că-și vede lucrurile sale și pe sine însuși. De aceea în literatură variază și trebuie să varieze alegerea subiectelor într'un mai mare grad. Așa se explică și primirea atât de mare, pe care a făcut apusul european literaturii rusești, prin care se cunosc un alt soi de oameni, cu apucături aparte, rezultat al împrejurărilor istorice și economice. Această literatură redă cu putere oamenii și starea de fapt reală dintr'un colț al pământului, plecând dela niște cunosători adânci ai acelor împrejurări. Tocmai când apusul european începea a face lux în literatură, introducând în ea fantazia, ca și când viața ar fi o fantazie, deodată primește ca mosafiri nepoftiți niște oaspeți foarte morocănoși: bețivi, cu bărbi mari și neingrijite, desculți și cu capetele goale prin stepele nesfârșite sau între baionetele jandarmilor, știind de două puteri: Măria Sa împăratul și Măria Sa Vocea, — sau clasa de sus destrăbălată, fără un pic de ideal.

Și de ce nu ar fi primit? Oare apusul monopolizase geniul literaturii? Ba primindu-i, acest apus se trezi, își aduse aminte că și acasă la el are fabrici nenumărate, vagabonzi destui. Dar mai ales, în fața acestor oaspeți trebuie să ne aducem aminte mereu, că cu cât omenirea se perfecționează sus, cu atât se formează jos o clasă de sclavi, de muncitori, și pe cari, literatura nici când nu-i poate ignora.

Deabia făcuse cunoștința apusul cu acești oaspeți nepoftiți și în țara noastră, după 1900, sentimentele și pasiunile de mlă pentru ei, treceau granița. D-l N. Iorga s'a mișcat împreună cu alții, și, la indemnul d-sale scriitorii se coborau în clasa de unde se ridicaseră. Acolo scormoneau rana cea adâncă, prin această scormonire începea a se înțelege realitatea unui popor, care, în sentimentalismul naționalist al lui Alexandri, fusese ascunsă sub „jună” Rodică și sub „veselul” Peneș. Până atunci proza noastră fusese foarte săracă: ea se mărginise la un Filimon, la romanele lui Bolintineanu, la poemele în proză ale d-lui Delavrancea și Gane. Sub acest indemn nou se crează în România

nuvela cea nouă, nuvela țărănească realistă, și, d-l Iorga indemnă astfel pe scriitorii:

„O viciață bogată și interesantă vi se desface înainte, glasuri iubite din trecutul fără măsură de roditor. Povestitori, povestiți! Povestiți în graiul tuturor din toată curăția sufletului, cu toată căldura inimii, lucrurile mari și bune pe care le așteaptă dela voi mii de oameni.”¹⁾

Cu d-l N. Iorga în România, cu d-l Octavian Goga în Transilvania, se vâra într'o fază nouă, viața noastră literară, a doua fază importantă după cea a lirismului eminescian reprezentat atât de bine mai târziu prin d-l Vlahuță!... Literatura se îmbogățește cu descrierea vieții și chipurilor acelor pe care nu-i cunoscusem, și dintr'un popor mic părea că suntem cel mai mare. Ceeace ocolise d-l Maiorescu pentru că nu interesă arta pe care o propagă d-sa; ceeace ascunsese d-l Gherea pentru că nu mulțumea vederile d-sale care căutau un proletariat, — deodată luă naștere și se impuneă cu putere. Laie Chiorul, puneă stăpânire pe literatura românească, ca un rege cuceritor al dreptului lui. Poporul, această „uriașă ființă” izbucniă ca un vulcan, și iată ce înțelegeă d-l N. Iorga prin el:

„Prin poporul românesc nu înțelegem o entitate metafizică, o plămuire a minții abstracte, ci înțelegem aceea uriașă ființă, trecută prin multe lupte, încercări și suferințe, care a smuls tuturor o vamă de frumusețe sau de amintiri întăritoare și care astăzi e în stăpânirea trăită, care face originalitatea lui, deci dreptul lui la viață și îndreptarul lui neclintit. Dela acest îndreptar pornim și potrivit cu dânsul ne întorcem către acest popor, din care facem parte cu sângele și cu inima noastră, și ne încercăm printr'o muncă iubitoare de fiecare clipă să-l înălțăm către cultura modernă a neamurilor cărora li-e păstrată stăpânirea lumii, a neamurilor conștiente și mândre cari pot fi sigure că pot trăi de sine, la lumina ce pornește din însuș alcătuirea sufletească.”²⁾

Dar... dar generația de astăzi mândră de ea însăși, a rupt orice legătură, atât cu epoca lirismului eminescian, cât și cu epoca realismului naționalist-doctrinar, lăsându-se a fi furată de societatea de astăzi creatoare de opere politice false, făcând-o și pe ea să fie creatoare de opere literare false. Și nu se observă, că în veacul în care trăim, în veacul exclusivismului, în veacul în care popoarele se exclud unele pe altele, se cere mai mult ca oricând, cunoașterea adâncă și pregătirea uriașă pentru viață, a tuturor indivizilor, — cu atât mai mult a scriitorilor cărora li se cere din ce în ce a fi cât se poate de realiști și aprofundători ai chestiilor pe care le desbat.

Generația nouă cere se ridică și nu se ridică, trebuie să-și pună întrebarea celebră, devenită universală:

„A fi, sau a nu fi!”

Radu. S. Dragnea.

¹⁾ N. Iorga: „Povestitori de ieri și de astăzi”, în „Sămănătorul”, III, p. 212.

²⁾ „Sămănătorul”, V, pag. 3 și urm.

Vieța culturală.

Serbările Hurmuzăcheștilor. — Un colț de muncă.

Frații Hurmuzăchești au format într-adevăr ceea ce se zice o pleiadă de luptători pentru cultură și înaintare pe toate terenele. Noi știm că casele primitive dela Cernauca, ajunse azi pe mâni străine și părăsitate de urmași, au găzduit pe luptătorii revoluționari din Moldova, pe Aron Pumnul și atâția alți naționaliști pribegi. Mișcarea literară bucovineană, care până atunci eră reprezentată numai prin „Calendarul de casă pentru Bucovina”, care începuse a apărea la 1841, Gheorghe (1817—1882) și Alecu Hurmuzachi, (1823—1871) au căutat s'o îmbogățească prin scoaterea foaiei bilingue „Bucovina”, care aveă să fie și un informator al străinilor, cari pe atunci, ca și azi, ne cunoșteau foarte puțin. Prima foaie românească din Bucovina, care mai aveă colaboratori ca Eudoxiu Hurmuzachi, ca istoric, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul, — a apărut dela 4 16 Octomvrie 1848 până în Septemvrie 1850, fiind în general una din cele mai bune foi românești din Bucovina. „Societatea pentru cultură și literatura poporului român din Bucovina” e și ea opera Hurmuzăcheștilor. La inaugurarea ei din ziua de 1 Maiu 1862, Alecu Hurmuzachi rosti următoarele cuvinte profetice, cari mai ales azi ar trebui accentuate cât de des și cu o stăruință cât de mare: „Toată propășirea, toată dezvoltarea lumii provine și atâră dela cultură, care este scopul omenirii. Toată cultura pentru ca să fie adevărată, să prindă, să pătrundă în popor, trebuie să pornească, să izvorească din însăși ființa lui”. Acesta este „adevărul cel mare”, în numele căruia a pornit la luptă generația de atunci, această este idealul pe care și azi ne străduim a-l ajunge. Cel mai însemnat dintre frații Hurmuzachi a fost Eudoxiu Hurmuzachi (1812—1874) a cărui centenar de naștere l-am sărbătorit acum și care a fost mai ales un însemnat luptător politic: în tinerețe s'a fost înrolat în garda națională a studenților revoluționari vienezii, pentruca reîntors acasă să înceapă propaganda, a cărei rezultat strălucit a fost autonomia țării. El a fost una din cele mai mari și mai luminoase personalități ale neamului nostru și merită pe deplin aureola de glorie cu care-l încunună generația de azi.

Serbările centenare, cari s'au desfășurat, sunt încă o verigă în lungul lanț al jubileelor naționale din anul acesta. Începutul l-a făcut societatea corală „Armonia” sub conducerea atât de fericită și plină de artă a d-lui Constantin Șandru. Societatea a reușit să-și asigure și concursul d-șoarei Anicuța Voileanu, un pas pe care-l salutăm cu o bucurie cu atât mai mare, cu cât ne indică un început de apropiere sufletească între Bucovineni și Ardeleni. La vară sperăm să vedem în mijlocul nostru și pe distinsa noastră artistă dramatică d-șoara Mărioara Dima. Șirul a fost continuat de societatea studenților români „Junimea”, care a aranjat o reprezentație teatrală cu concursul domnului Cazimir Belcot, dela „Teatrul Național” din București,

care cu atâta însuflețire și spirit de jertfă urmează calea de apostol al culturii românești și al unității noastre culturale indicată de Petre Liciu. S'a jucat o admirabilă comedie duioasă de Henry Murger „Moș Odinioară” și spirituala comedie a d-lui Gheorghe Ranetti „Romeo și Iulieta la Mizil”. Piesa aceasta din urmă, care cum ne indică și titlul e o parafrază a cunoscutei drame shakespeareane, satirizează cu o vioiciune și un humor uimitor luptele politice din orașele de provincie ale României, fiind astfel în parte numai o verificare a operelor lui Caragiale, căreia însă spiritul bogat și scânteitor al d-lui Ranetti i-a dat numai decât timbrul originalității. Dintre colaboratorii d-lui Belcot, amintim pe d-șoara Olda Lutia (Iulia), care prin jocul ei a dovedit că n'a încercat prea mult, apărând alături de creatorul rolului principal, pe d-na Procopovici, care a fost foarte bine în „Moș Odinioară”, dar prea puțin vioaie în rolul servitoarei din „Romeo și Iulieta la Mizil”, pe d-șoara Dora Täuber, care a interpretat cu multă justeță rolul guvernantei, imprumutându-i gravitatea caracteristică acestui fel de educatoare, cari își ascund fața cu mâinile, când tânăra păreche se sărută cuprinsă de vraja unei nopți de Maiu, pe d-șoara Elpis Despotides, care servitoarei domnului primar i-a dat timbrul cel mai just, iar dintre domni, alături de d-l Belcot, al cărui joc un simplu cronicar nu-l poate caracteriza din fuga condeiului, pe d-l Aurel Ștefanelli și d-l prof. Dugan în rolurile celor doi dușmani politici, pe d-l E. Forgaci, care ca gardist a și vorbit în tonul dur obligatoriu și în fine pe d-l G. Vască, care a fost bine în rolul lampagiului, pe când rolul studentului din „Moș Odinioară” a fost prea puțin reliefat. Același a declamat cu multă vervă și „Doina” lui Eminescu. La convenirea socială, care a urmat, a fost sărbătorit cu dragoste d-l Belcot. În ziua următoare a fost liturgia festivă și ședința la care d-l prof. univ. Sextil Pușcariu a accentuat însemnătatea zilei, d-l Tudor V. Ștefanelli, membru al „Academiei Române”, a vorbit despre vieța și activitatea lui Eudoxiu Hurmuzachi, apoi a urmat corurile internatelor de fete și de băieți, terminându-se festivalul cu cântecul „La arme”, cântat de corul societății „Armonia”, compus din 150 de persoane, cari făceau o impresie feerică. Astfel sărbătorirea Hurmuzăcheștilor se înșiră cu vrednicie în salba destul de mare a sărbătorilor naționale din ultimii ani și — deie Dumnezeu, ca atunci când se va porni lupta și munca, însuflețirea să fie tot atât de mare.

Despre țara noastră s'au scris multe, bune și rele, însă de obicei toate notele aceste fugitive sau să zicem „impresiile” de călătorie erau mai mult sau mai puțin supraficiale. Că treburile nu merg normal, că organismul nostru social e bolnav, că țărănimea în nici într'un caz încă n'a fost desrobită, cum o trâmbează unii, e foarte adevărat, însă cu toate aceste avem credința într'un viitor mai bun, care totuși nu va fi „fericit”, și aceasta ni se și întărește, constătând câteva începuturi de primenire națională și socială, redășteptarea răzeșilor și mazililor rutenizați cu sila,

și ici-colo câte un colț de muncă serioasă și rodnică. Astfel la școala de arte și meserii din Câmpulung se muncește cu multă străduință și expoziția de astăvară ne-a dovedit, că motivele de artă populară românească pe lângă că sunt de-o frumusețe deosebită, se pot aplica și la construcțiile cele mai moderne. Astfel am văzut la Câmpulung un admirabil mobilier de salon încrestat cu desene românești lucrat pentru cunoscutul publicist englez filoromân d-l Seton Watson, — și am văzut alături vechile motive originale alcătuite acum sute de ani. Și mai ales m'am convins, admirând is: cusința elevilor români, că dragostea de muncă totuși încă n'a pierit pe plaiurile arboase ale Bucovinei, că școala aceasta nu e numai o simplă zidire făcută pe speșele statului și că conducătorii ei au într'adevăr un suflet luminos și bogat. Alături de aceștia trebuie să amintim activitatea întinsă a „Societății damelor române”, care a aranjat și ea o mică expoziție foarte aleasă, cu prilejul serbărilor recente dela Cernăuți. Grație activității acestei societăți și conducerii „Bazarului terții” cusăturile românești au ajuns chiar și până în America, devenind o podoabă nouă a balurilor din Viena și Paris, — și nu trebuie să uităm că sunt lucrute de țărancile române. Dintre persoanele particulare, dela cari atarnă foarte mult și aici, se ocupă cel mai intensiv cu acest fel de industrie d-na Aurora Popovici din Vicovul-de-jos, care până acum încă n'a fost imitată și de alții. Cum vedem sunt și colțuri de muncă serioasă în Bucovina, cari ne fac să sperăm cu tărie că Românismln în fine totuși va birui.

I. T. Lais.

Scrisoare din Beiuș.

25 Decembrie.

Luna lui Decembrie ne-a chemat la două praznice mari, pentru noi naționale; comemorarea morții metropolitului Andrei baron de Șaguna și a episcopului Samuil Vulcan, ambii nemuritori prin faptele lor românești, mari.

În 15 Decembrie, cu solemnitatea cuvenită, învăluită de duioșia pătrunzătoare a cântărilor bisericești, s'a ținut parastas pentru Șaguna, apoi în internatul ortodox diecezan s'a aranjat o festivitate școlară potrivit comemorării acestui bărbat, care ne-a dat viață bisericească constituțională, imprimându-i un caracter național larg.

Au fost de față numai tinerimea studioasă ortodoxă și un public, care mărturisește această credință. S'a uitat adecă, că metropolitul Șaguna a muncit alături de Șuluțiu dela Blaj și pilda asta de înfrățire și unire în cugete avem să o privim ca cea mai eclatantă dovadă, că fără unitate de vederi nu se poate trage brazdă adâncă și traicănică pentru luminarea poporului român, iar în fața oamenilor mari ai neamului să cade să ne închinăm toți deopotrivă.

Părintele catichet Moise Popoviciu a prins în cuvinte calde viața lui Șaguna. Studentul Mornăilă a vorbit frumos despre „Individualitatea lui Șaguna”.

Alții au declamat bine, iar corul și orchestra a executat mai multe cântări.

Comemorarea lui Șaguna a avut caracter sărbătoresc și la sate.

Alt caracter, cel românesc, a avut însă serbarea aranjată întru memoria episcopului Samuil Vulcan, care la 1828, an de foamete, pune bază liceului din Beiuș, pe a cărui frontispiciu lucește, în bătaia soarelui, deviza: „Juventuti huius provinciae”, lăsând să se înțeleagă, că grija lui de căpetenie a fost să dea lumină poporului românesc risipit prin satele deluroase ale Bihorului.

Opera lui mare s'a continuat sub urmașii săi: episcopii Vasile Erdélyi și Mihail Pavel. Și azi când ni se pierde nădejdea, că vom mai putea întemeia noi licee, pentru tinerii români reslășiți pe la diferite școli străine, în cartea mecenajilor liceului din Beiuș are să se scrie încă un nume nou.

Serbarea din 25 Decembrie deși a avut un program supraincarcat, n'a fost la înălțimea celor din anii trecuți. Totuși remarcăm vorbirea de un conținut foarte instructiv, presărată cu asemănări bogate și nespuse de potrivite, a d-lui prof. Dr. C. Pavel. „Sonatina” f-dur executată la pian, declamația poeziei „Moartea lui Hamlet” și schița umoristică „Țai”, discursul „In amintirea lui Vulcan” și cântările executate de corul tinerimii.

Dar să înregistrăm o altă faptă, ce ne umple inima de bucurie: „Iniințarea Reuniunii de cântări Lira”.

Având stătuțe aprobate din partea înaltului minister, ea își poate desvoltă activitatea fără teamă, că i se vor pune obezi.

Ideea iniințării unei reuniuni de cântări în Beiuș, e veche. La 1905 ne-am adunat ca sub auspiciile „Asociațiunii” să ne constituim în o societate de cântări. Statutele s'au înaintat spre aprobare. La 1906, 30 de coriști iau parte la expoziția națională din București, unde au uimit lumea românească adunată din toate colțurile locuite de Români. Întorși acasă însă, iute au fost treziți din beția de insuflețire, ce le umpluse sufletul. Doi dintre cei mai distinși profesori ai liceului nostru au fost trași în cercetare disciplinară și amenințați cu pierderea postului. Mai multe drumuri la „Canossa” i-au scăpat de tortura asta. Alți coriști pedepsiți cu câte 10—20—30 cor. Și li s'a interzis să mai cânte și în biserică.

Atâtea vexări și hărțuiri ni-au împrăștiat, și cântarea românească amuși. Nădejdea totuși nu am pierdut-o și de atunci de două ori am înaintat statutele spre aprobare. În sfârșit azi avem reuniune, și constituirea s'a făcut.

Dar oare ști-vom, prin insuflețirea noastră și dragostea noastră față de această reuniune, să răspătim truda și munca Românilor, cari ne-au creat-o?

Senin.

Artă.

I. Mincu.

„Eu m'am crezut totdeauna singur și am zis: fie și singur, dacă soarta vrea așa. Azi văd că n'am fost singur și vă mulțumesc.

Școală românească, în meseria mea, eu n'am învățat. Puținul foarte puținul ce știu l-am învățat prin lume, departe.

Când m'am întors în țară n'am lucrat pentru parale. Și singur cum mă simțeam, am răscolit și am cercetat: o bisericuță, o casă veche și alte „flecuri” de astea și am crezut că se poate face ceva — nu parale — cu ele.

Ele, în ochii mei erau ca niște rădăcini sănătoase ale unui arbore rupt de furtună și am încercat să pun altoiul meu pe ele.

Azi, spre bătrânețe, văd că altoiul s'a prins, că a dat lăstari și că ei vor merge departe.”

Aceste vorbe le rostea Mincu, cu puține zile înainte de a muri, la un banchet pe care prietenii îl organizaseră în cinstea lui.

Ele ne fac să simțim delicetea sufletului acestui mare artist, modestia și patima oarbă cu care și-a urmat calea singur către ideal. Mincu a fost înțeles de foarte puțini; a trăit izolat, confundându-se mereu în cercetarea vechii arte românești.

Ca nimeni altul, el a simțit sbuciumul de viață pentru exprimarea frumosului care se află fixat în rămășițele artei vechi românești.

Marele merit al acestui artist e că într-o vreme care s'ar putea numi „epoca năvălirilor barbare” în arta română — cât de săracă va fi fost — într-o vreme când băntuiau frigurile modernizării și aje dărâmării tuturor urmelor barbariei orientale, el colindă pe la bisericile părăsite, pe la vechile case pustii ale boierilor plecați la Paris.

Și se confundă mereu în armonia liniilor cari se jucau în ritmuri, așa cum știuse să le împărecheze fantazia meșterului român.

Mereu i se deschideau lumini către viața din trecut și mereu se depărta, se izolă de cei ce alergau după câștig.

Firește că mai nimeni nu se preocupă de ce făcea acest visător, nimeni nu se gândea să-și clădească o casă altfel decât după ultimul plan „modern” din Franța.

Târziu de tot s'a văzut ce operă mare făcuse Mincu în tăcerea și izolarea lui.

Dacă el ar fi apărut cu câteva decenii mai înainte, câte comori n'ar fi salvat dela distrugerea și schimonosirea sălbatecă!

Mincu a fost un adevărat apostol al artei. Și-a urmat calea, îndurând toate greutățile și toate lipsurile, fără să asculte decât de glasul lăuntric care îl mână mereu înainte. El stă cu cinste lângă Grigorescu. Elevii lui dela școala de arhitectură pe care o înființase vor duce, cu cinste, mai departe opera începută de dânsul.

D. N. C.

Însemnări.

S. S. R. Aceste două litere alcătuite din incovoieri, înaintea cărora pare că pășește vârtos un R cu capul umflat, însemnează: „Societatea Scriitorilor Români”.

E înființată mai demult și a dat semne de viață printr'o serie de șezători literare ținute în Regat și în unele ținuturi locuite de Români, prin banchete și prin unele ședințe furtunoase.

Marce public s'a putut convinge deci că există și în România destui scriitori. Un domn ministru le-a oferit calificativul de „cerșitori”, altul le-a dat o sumă de bani — un fel de bacșiș, pe care îl arunci lăutarilor cari te plictisesc mereu cu rugămintea: „facem un cântec, boierule!”, bacșiș pentru împărțirea căruia au fost discuții interminabile.

Mai știu de „S. S. R.” și bugetele altor instituții unde se prezentau felurite „membrii” și solicitau ajutoare, deoarece talentul lor purtă acum marca „Made in Society” și a nu se fi jertfit nimic pentru acest talent ar fi însemnat o crimă.

A mai rămas de pe urma „S. S. R.” un almanah, unde s'au adunat bucăți cari fuseseră publicate și poate erau cele mai slabe ale scriitorilor.

Dar almanahul trebuie să arete că există „S. S. R.” și nimic mai mult.

Tot „S. S. R.” a mai dat prilej unui domn ministru să schimonosească numele unor scriitori de talentul cărora vorbea la un banchet. Probabil că dacă nu le știă numele, le cunoștea operele pe de rost.

Ce vreți? Pe acești scriitori, „Societatea” îi scoate în față la toate șezătorile. Îmi place să cred însă că ministrul a făcut o foarte fină ironie la adresa acelora cari se așezau mereu în capul mesei.

Nu știu ce am mai putea spune despre activitatea „S. S. R.”.

Acum de curând iar a fost o ședință furtunoasă la această societate. Se luptă împotriva d-lui Alex Davila, directorul general al teatrelor, care avea curajul să candideze la prezidenția „S. S. R.”, după ce respinsese o piesă sau două ale unor tineri autori. Acest lucru nu i se iertă. Piesele erau „naționale” și ele trebuiau admise fără discuție ca să arătăm că avem și noi „autorii noștri”.

Se înțelege că d-l Davila a căzut, ba s'a pornit și o campanie strajnică împotriva d-sale. Însuși noul președinte al „S. S. R.” a pus mâna pe condei și a scris că d-l Davila persecută fără milă literatura națională.

D-l Davila a răspuns că nu admite să joace piese slabe pe cari încearcă să i le impună tutorii și protectorii scriitorilor și reproduce un crâmpel din conversații avute cu d-l Dragomirescu, când acesta venise să-l roage pentru piesa unui autor. D-l Dragomirescu răspunde și d-sa cu oarecari vorbe ale d-lui Davila, din care vrea să lase a se înțelege că directorul general ar fi urzând un complot diabolic împotriva tuturor autorilor dramatici români și se scuză că a intervenit pentru unele piese, dar și-a făcut o datoria de „critic”.

Câțiva scriitori au demisionat din societate. După cum se vede activitatea S. S. R. „continuă“.

Am scris aceste rânduri cu gânduri bune. Cred că scriitorii, cei mai aleși soli ai culturii nu se pot lăsa să fie tratați nici ca lăutarii la mesele boierești, nici ca lustruitorii cismelor politice. Printr'o activitate demnă, ei se pot impune și-și pot cuceri drepturile.

Să vedem însă ce va face noul comitet. (Luciu).

✽

Înmormântarea lui Sp. Haret. La înmormântarea lui Haret — Miercuri 19 Decembrie — s'a văzut de câtă iubire și înțelegere se bucură el în masele poporului.

Nu e vorba de mulțimea de oameni politici, de fruntași ai aristocrației, ai clerului, ai armatei, cari au luat parte la acest doliu, ci de mulțimea de jos care, vădit îndurerată, petrecea la locul de veci pe acela care l-a sacrificat tot ce-a avut mai nobil în ființa lui. Murmurul și privirile întristate ale acestei mulțimi, grupul de țărani slabi și rău îmbrăcați cari veniseră în numele băncilor populare și purtau coroanele cu tricolor indoliat, spuneau mai mult decât toate discursurile frumoase, decât toate coroanele, decât nestărușitul convoiu de automobile și trăsuri de lux cari îl deuceau pe drumul odihnei de veci.

Ceeace a ridicat pe Haret mai presus de orice partid, mai presus de orice corp profesoral, mai presus de Academie, a fost iubirea lui pentru cei cari muncesc, pentru săracii cari nu se bucură încă de binefacerile lumini. În câte sate întunecate și pline de sărăcie n'a adus el lumină și o leacă de îndălece a trailului, în câte minți n'a făcut să incolțească un ideal.

Opera lui e uriașă. Ea se va vedea mai târziu și va rămâneă multă vreme neîntrecută. Haret poate fi privit ca unul care se apropie de Cuza-Vodă.

A. S. R. Principele Ferdinand a asistat la serviciul religios.

Elevii școalelor secundare au însoțit și ei până la groapă pe fostul ministru care își făcuse din ridicarea școalei un ideal. (L.).

✽

„Der Pandur“. Ziarele germane semnalează apariția noului roman al d-soarei Bucura Dumbravă, „Der Pandur“. În special „Berliner Tageblatt“ se ocupă mai pe larg cu această nouă operă literară, menită să împărtășească în primul rând strănătății câteva împrejurări istorice ale neamului nostru. „Der Pandur“, după ziarul german, este continuarea „Haiducului“, care a apărut și în românește și este cunoscut în cercuri destul de largi publicului nostru. Haiducul „Iancu Jianu“ este lăsat acum la o parte și pășește pandurul „Tudor Vladimirescu“ pe scena seriei de figuri istorice pe cari d-soara Bucura Dumbravă voiește să le prindă în romanele sale. „Berliner Tageblatt“, prin condeiu d-lui Leonhard Friedmann, se exprimă în modul cel mai călduros despre „Pandurul“. Este îndeosebi scoasă la iveală măiestria cu care a știut d-soara Bucura Dumbravă să-și alcătuiască intriga romanului său istoric, fără să se piardă în simple înșirări goale de fapte. Coloritul vremii încă este mult

apreciat de criticul german și noi suntem datori să-l credem pe cuvânt cunoscând „Haiducul“. „Tudor Vladimirescu“, eroul revoluției țărănești dela 1821, apare în roman cu toată vremea lui sbuciumată, cu grecii ciocol și cu țărani români răsculați de năcazuri. Ce surprinde mai mult pe d-l Friedmann este perfectă cunoștința de limbă nemțească a autoarei. Dacă ea este germană, zice, atunci te miri cum a putut să-și însușească o cunoștință atât de vastă a istoriei și obiceiurilor unui popor, iar dacă e româncă, cum poate să scrie atât de bine nemțește.

Noi cari știm cine este Bucura Dumbravă nu ne mirăm de loc de acest fenomen.

Am primit la redacție și traducerea românească, făcută de d-na Elisa I. Brătianu, a acestui roman și sperăm să ne putem ocupa mai pe larg cu el într'o dare de seamă.

✽

Spotalizio. Revista noastră până acum a publicat două reproduceri în colorii după tablourile lui Raffael: Capod'opera Madona Sixtină și Frumoasă grădinară. De astădată publicăm una dintre lucrările lui de început. Spotalizio — zice Wöflin — poartă data de 1504. E lucrarea artistului de 21 de ani. Discipolul lui Perugino ne arată în acest tablou ce a învățat dela maestrul său și putem constata ușor deosebirea dintre ei, deoarece Perugino a zugrăvit acelaș subiect. Compoziția e aproape aceeaș. Raffael a așezat numai pe bărbați în dreapta și pe femei în stânga, încolo abăferile sunt neînsemnate. Cu toate acestea între cele două tablouri e o deosebire mare. Maestrul e un pictor, care lucrează după șablon, iar elevul legat de stil încearcă să pună în fiecare părțică o nouă vieță.

Ceremonia nunții nu e așa reprezentată cum o cunoaștem noi. Nu se schimbă două inele, ci numai unul pe care mirele i-l dă miresei. Preotul săvârșește ceremonia, ținând pe amândoi de mână. Greutatea compoziției e în mișcarea figurilor. Și tocmai în zugrăvirea acestei mișcări se deosebește Raffael de maestrul său Perugino. Raffael desparte pe Maria de Iosif, diferențiind și pozițiile lor. Iosif s'a oprit și-și întinde inelul miresei, iar Maria s'apropie sfioasă să-l primească. Mișcarea brațelor e centrul întregii acțiuni. A așezat în față cele două figuri, ca să se poată scoate în relief acest gest, pe care preotul îl însoțește prin întreaga lui atitudine, completându-l. Bărbații din dreapta și femeile din stânga păstrează simetria, pe care o tulbură, ca o notă îndrăznească, numai tânărul din dreapta, care frânge bățul.

Templul din fund e ridicat, așa că liniile lui nu vin în conflict cu figurile. E stilul lui Perugino, care desparte figurile de arhitectură.

Acest tablou anunță marele talent a lui Raffael, care s'a desăvârșit în școala florentină.

✽

Mai aveți vreme pentru artă? În numărul de anul nou al ziarului „Vossische Zeitung“ s'a publicat o mică anchetă foarte interesantă. Ziarul a întrebat adecă, pe mai mulți funcționari, oameni poli-

tici, medici, etc., dacă în cursul meseriei lor mai au vreme să se ocupe și cu diferitele manifestări ale artei, ori lasă această indeletnicire exclusiv femeilor lor, cum fac americanii? Nu eră vorba în ancheta ziarului, se 'nțelege, de nici o preocupare profesională, ci numai de mica atenție pe care trebuie să o dea fiecare om zeitei frumosului, de acea poruncă pe care o dădea Goethe fiecărui individ care să pretinde cult: Să cetești în fiecare zi o poezie și să ascuți o bucată de muzică!... Cu excepția unuia toți au răspuns afirmativ la întrebare. Da, ei, amestecați în frigurile zilei totuși au vreme să se apropie câteva ceasuri de biserica aleșilor. Unul a făcut chiar o mică împărțire a muncii lui de peste zi: — 9—10 ceasuri lucrez în birou, 2—3 ceasuri îmi isprăvesc afacerile personale, 8 ceasuri dorm, așa că tot îmi mai rămân 2—3 ceasuri pentru o carte aleasă, pentru un teatru, pentru un concert. — Excepția a mărturisit cu durere: — Strigoii politici mă apasă. N'am vreme niciodată să mă odihnesc sufletește în fața artei. E interesant să se știe că acest nenorocit poartă următoarele slujbe importante: consilier comunal al orașului Berlin, deputat în camera prusiacă și deputat în Reichstag-ul german.

N'avem nici un motiv să nu credem pe cuvânt pe toți cei cari au răspuns la ancheta ziarului german. Germanii sunt cunoscuți de oameni ordoanași cari știu cum să-și găsească rostul adevărat al vieții. Nu, pe cum avem destule motive să-i invidiem, căci gândurile noastre, cetind această anchetă, călătorește triste pe întreg rotogolul de pământ locuit de Români, întrebând fără să aștepte răspuns: Mai aveți vreme și pentru artă?...

Monografia completă a lui Leonardo. Gazetele nemțești aduc știrea îmbucurătoare pentru toți admiratorii marelui meșter zugrav, că fostul profesor de limba și literatura italiană la universitatea din Bonn, Giovanni Piumatti și rusul Sabacicow au pregătit o monografie completă asupra lui Leonardo. Ei, de ani întregi, au călătorit prin toate orașele Europei, unde au crezut că pot da de vreo urmă a pictorului Renașterii. Au strâns orice hârtiuță privitoare la vieța lui intimă și artistică, iar acum, nu peste multă vreme, orânduind acest material, îl vor pune la dispoziția lumii. Toate tablourile lui Leonardo vor fi reproduse.

E pioasă această monografie și utilă. Cine va fi însă în stare să readucă pe Monna Lisa? Acela va fi retribuit însuși și înmit de cătră iubitorii de artă.

.....

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoază. —

Elena Șonerieu, Cincul mare. Revista »Kunstwart« apare de două ori pe lună. Directorul revistei e filozoful și poetul Ferdinand Avenarius. Număr de probă cereți dela Verlag Georg D. W. Callwey — München sau dela librăria Moritz Perles, Viena, I. Seilergasse 4.

.....

Revista „Lucaefărul“.

Revista „Lucaefărul“ cu 1 Ianuarie 1913 intră în anul al XII-lea de existență. Ce a făcut revista „Lucaefărul“ pentru cultura românească în cei unsprezece ani de existență credem că e de prisos să o mai spunem. Cei cari sunt în curent cu mișcarea noastră culturală, literară și artistică știu că „Lucaefărul“ a stat în serviciul renașterii culturii naționale din ultimul deceniu, grupând în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori dela noi și din România. Tinerii scriitori din Ardeal și-au făcut cariera literară în coloanele revistei „Lucaefărul“. Numele lor e nedespărțit de această revistă, care, cași „Sămănătorul“ din România, înseamnă un popas nou în istoria literaturii românești. Revista „Lucaefărul“ mai are meritul de a fi o revistă artistică și literară pentru familiile culte. Orice familie, care a vrut să aibă în casă o revistă de actualitate și frumoasă, a ținut să o aboneze. E cea mai răspândită revistă dela noi. Numărul abonaților trece peste trei mii.

Revista „Lucaefărul“ publică articole, nuvele și, în fiecare an, câteun roman original. În 1913 va publica romanul „Arhanghelii“ de L. Agărbeceanu. În acest roman se zugrăvește vieța băeșilor din Munții-Apuseni.

Revista „Lucaefărul“ mai publică adausuri artistice în culori sau heliogravate și ilustrații în text. Apoi adausuri muzicale și distractive.

Condițiile de abonament:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an 20 cor., 6 luni 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an 16 cor., 6 luni 8 cor.

În România și străinătate:

1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.

În România și străinătate:

1 an 32 cor., 6 luni 16 cor.

Ediția de lux fiind tipărită pe hârtie cromo, ilustrațiile ies cu mult mai frumoase, în color e identică cu ediția simplă, tipărită pe hârtie velină, anume aleasă pentru ilustrații.

Abonamentul se plătește înainte, la începutul fiecărui an.

Premiile revistei „Lucaefărul“.

Revista „Lucaefărul“ dă tuturor abonaților cari își achită abonamentul în cursul lunii Ianuarie 1913 cărți și reproduceri artistice în preț de 5 cor.

Între cărțile pe cari le trimite franco ceteritorilor e și noua carte a d-lui Octavian Goga, însemnările unui trecător, care se vinde cu 3 cor. Între reproducerea artistice sunt tablouri din pictura clasică și românească.

Ceice nu achită abonamentul în cursul lunii Ianuarie 1913 nu au dreptul la aceste premii.

Rugăm pe toți binevoitorii culturii românești să răspândească „Lucaefărul“.

Administrația revistei „Lucaefărul“

— Sibiu (Nagyszeben).

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al
doilea volum: **Schițe și povestiri**

de

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colori sugestive viața dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o icoană a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Primul volum:

Amintiri

schিțe și novele

de

Alexandru Ciura

în care se zugrăvesc crâmpoie din viața de student, sbuciumări din luptă sufletelor desrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieșilor și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plăpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare la toate librăriile.

Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească
această Bibliotecă.

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc
de

piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Scoalele, reuniunile de cântări și altele
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate ≡

10 ani garanță. ≡ Plătire în rate.

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Colecțiile revistei „Luceafărul”

Legătură elegantă în pânză.

Anul I, (1902)	epuizat
Anul II, (1903)	„
Anul III, (1904)	16 cor.
Anul IV, (1905)	epuizat
Anul V, (1906) Ed. simplă	16 „
Anul V, (1906) Ed. de lux	25 „
Anul VI, (1907) Ed. simplă	16 „
Anul VI, (1907) Ed. de lux	25 „
Anul VII, (1908) Ed. simplă	16 „
Anul VII, (1908) Ed. de lux	25 „
Anul VIII, (1909) Ed. simplă	16 „
Anul VIII, (1909) Ed. de lux	25 „
Anul IX, (1910) Ed. simplă	16 „
Anul IX, (1910) Ed. de lux	25 „
Anul X, (1911) Ed. simplă	16 „
Anul X, (1911) Ed. de lux	25 „
Anul XI, (1912) Ed. simplă	20 „

Toate colecțiile împreună ediția simplă
100 cor.; ediția de lux 150 cor.

Cel mai potrivit dar pentru copii!

Adelina Olteanu Maior:

Biblioteca Copiilor și a Tinerimii

cu numeroase ilustrațiuni.

Cuprinde: basme și istorioare
pentru copii, un număr bogat de
piese de teatru și povestiri pentru
tinerime.

Se află încă în vânzare: vol. II, III, IV,
la librăria Archidieceșană din Sibiu,
sau la Administr. revistei „Luceafărul”.

Prețul unui volum 1 coroană.

La administrația „Luceafărul”

se găsesc de vânzare următoarele

TABLOURI

Lionardo da Vinci	Cina cea de taină
„	Frumoasă Florentină
„	Monna Lisa
Raffael	Nunta Mariei cu Iosif
„	Madona Sixtină
„	Frumoasă grădinăreasă
A. Dürer	Isus pe cruce
Jan Van Eyck	Altar.

Prețul fiecărui exemplar 20 bani
plus porto 10 bani.

Cei ce comandă toate tablourile
le primesc franco cu 1.60 bani.

Administrația

„LUCEAFĂRUL”
SIBIU (Nagyszeben).